

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

НІЖНИК Тетяна Вікторівна

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ТА ОБЛІКОВО-
ЗВІТНИХ АСПЕКТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня
«Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Коваль Любов Віталіївна

ВІННИЦЯ – 2022

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та аудиту

Кафедра бухгалтерського обліку

Затверджую

Завідувач кафедри «Бухгалтерського обліку»

д.е.н., професор _____ Правдюк Н.Л.

«___» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студентці Ніжник Тетяні Вікторівні

на тему

«Дослідження організаційно-правових та обліково-звітних аспектів функціонування суб'єктів малого підприємства»

Затверджено наказом від «21» лютого 2022 р. № 17 м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
ВСТУП		До 12.08.2022 р.
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	До 12.08.2022 р.
РОЗДІЛ 2	ОБЛІКОВО-ЗВІТНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА	До 16.09.2022 р.
РОЗДІЛ 3	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ	До 14.10.2022 р.
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ		До 26.10.2022 р.
ДОДАТКИ		До 26.10.2022 р.

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту «___» _____ 2022 р.

Завдання видав

керівник «___» _____ 2022 р.

Підпис _____

АНОТАЦІЯ

Предметом дослідження у магістерській роботі виступає комплекс теоретичних, методологічних, правових, обліково-звітних, організаційних та практичних положень функціонування суб'єктів малого підприємництва.

Об'єктом дослідження є організаційно-правові та обліково-звітні аспекти діяльності суб'єктів малого підприємництва на основі даних ТОВ «Великокісницьке» с. Велика Кісниця, Ямпільський р-н, Вінницька обл.

Мета дипломної роботи полягає у дослідженні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-правових та обліково-звітних аспекти діяльності суб'єктів малого підприємництва з метою забезпечення ефективного функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання.

Завданням дипломної роботи є:

- вивчення теоретичних аспектів організаційно-правового забезпечення функціонування малих підприємств;
- дослідження обліково-звітних аспектів функціонування суб'єктів малого підприємства;
- формування пропозицій щодо перспектив розвитку системи обліку та звітності малого підприємства у сучасних умовах.

Ключові слова: суб'єкти малого підприємництва, облік, організація, нормативне забезпечення, рахунки, звітність.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	9
1.1. Поняття та види суб'єктів господарювання	9
1.2. Порядок створення та особливості функціонування малих підприємств	23
1.3. Історичний розвиток та нормативне підґрунтя обліку суб'єктів малого підприємництва	33
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-ЗВІТНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА	51
2.1. Організація обліку на малих підприємствах	51
2.2. Первинне відображення операцій у діяльності суб'єктів малого підприємництва	67
2.3. Особливості ведення аналітичного і синтетичного обліку суб'єктами малого підприємництва	75
2.4. Порядок складання та подання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва	92
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ	100
3.1. Діджиталізація як фактор розвитку малого підприємства	100
3.2. Аналітичне забезпечення формування показників конкурентоспроможності СМП в умовах євроінтеграції	112
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	125
ДОДАТКИ	130

ВСТУП

Актуальність теми. Діяльність суб'єктів господарювання у сучасному світі здійснюється в умовах жорсткої конкуренції, яка спонукає до пошуку нових можливостей щодо задоволення потреб різних груп споживачів. Для залучення нових споживачів виготовленої продукції, формування постійної клієнтської бази, розширення обсягів діяльності й виходу на міжнародний ринок, суб'єктам господарювання потрібно сформувати таку інформаційну систему, яка б задовольняла потреби усіх користувачів¹.

Все більше зростає роль нормативно-правового та організаційного регулювання, яке забезпечить створення придатних умов для діяльності суб'єктів малого підприємства. Це стосується і законодавства у сфері обліку й оподаткування малих підприємств, що передбачає спрощення процедури ведення обліку, подання та складання фінансової і податкової звітності, сплату єдиного податку.

Пріоритетним напрямом розвитку економічно успішних держав завжди була всебічна підтримка малого бізнесу, сприяння залученню працездатного населення до підприємницької діяльності. Таким чином, перед державою та суспільством постає завдання ретельного аналізу сутності та особливостей малого підприємництва.

Питання обліку суб'єктів малого підприємництва сьогодні набуває особливої актуальності, адже вони, залежно від сфери діяльності, кількості працюючих, системи оподаткування, розміру доходу, мають різні варіанти організації обліку².

Мета функціонування підприємства на ринку - задоволення суспільних

---

¹ Гончарук І.В., Коваль Л.В., Старосуд В.І. Реалії та перспективи ведення інтегрованого обліку суб'єктами господарювання. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 1 (59). С. 65-67

² Ніжник Т.В. Нормативно-правове забезпечення ведення обліку малого підприємництва. *Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Секція 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання*. 2022. № 5. С. 71-77.

потреб у певних видах продукції (роботах, послугах; далі «продукції») та одержання прибутку. Завдання підприємства визначаються інтересами власника, розміром задіяного капіталу, умовами внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування³.

Результати діяльності підприємства відображаються у фінансовій звітності. За допомогою неї можна зробити висновки про діяльність підприємства в минулому, оцінити перспективи розвитку та розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності його діяльності в майбутньому, також оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності загалом, вивчити та проаналізувати механізми управління капіталом та прибутком.

Дослідженню сутності суб'єкту малого підприємництва та організації обліку на малих підприємствах присвячені праці багатьох вітчизняних учених. Дослідженню різних аспектів нормативно-правового регулювання обліку, звітності та системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва присвячені праці таких вчених, як: В. Бабіч, К. Безверхий, Т. Гоголь, С. Голов, А. Касич, В. Кубік, О. Макарова, В. Муравська, Н. Ніпорко, А. Поддєрьогін, Л. Сук, Н. Черевик та ін. Проте важливим є подальше вивчення впливу нормативно-правового забезпечення на функціонування облікової системи малого підприємства та його погодження.

Мета і завдання дослідження. Мета дипломної роботи полягає у дослідженні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-правових та обліково-звітних аспектів діяльності суб'єктів малого підприємництва з метою забезпечення ефективного функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання.

Для досягнення вказаної мети в роботі виконані такі завдання:

- розкрити поняття та види суб'єктів господарювання;
- розглянути порядок створення та особливості функціонування малих підприємств;

---

³ Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник. Київ : Вид-во Кондор, 2016. 378 с.

- дослідити Історичний розвиток та нормативне підґрунтя обліку суб'єктів малого підприємництва;
- розглянути організацію обліку на малих підприємствах;
- розглянути первинне відображення операцій у діяльності суб'єктів малого підприємництва;
- проаналізувати особливості аналітичного і синтетичного обліку суб'єктами малого підприємництва;
- розглянути порядок складання та подання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва;
- сформулювати пропозиції щодо перспектив розвитку системи обліку та звітності малого підприємства у сучасних умовах.

Предмет та об'єктом дослідження. Предметом дослідження виступає комплекс теоретичних, методологічних, правових, обліково-звітних, організаційних та практичних положень функціонування суб'єктів малого підприємництва.

Об'єктом дослідження є організаційно-правові та обліково-звітні аспекти діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Методи дослідження. У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Методи теоретичного узагальнення, групування і порівняння.

Теоретичною та методологічною базою написання дипломної роботи стали закони, матеріалами органів державної статистики України, джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури, тезами виступів на конференціях, статтями фахівців щодо проблемних та актуальних питань обліку, звітності та управління з обраної теми.

Наукова новизна та практична цінність проведеного дослідження та отриманих результатів полягає у обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробці рекомендацій щодо удосконалення облікового-звітного відображення діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Апробація результатів дослідження.

Результати дослідження апробовано:

- опубліковано тезу: Ніжник Т. Нормативно-організаційний аспект оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: матеріали III Міжнародної наукової студентської конференції (м. Кам'янець-Подільський – 11-12 листопада 2021 року) м. Кам'янець-Подільський: Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2021. С.39-41;*
- опубліковано статтю: Ніжник Т.В. Аналітична оцінка фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва. *Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Секція 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання. 2021. № 4. С. 37-44;*
- опубліковано тезу: Ніжник Т. Діджиталізація як фактор розвитку малого підприємництва. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський 01 лютого 2022 рік) Кам'янець-Подільський : НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2022. С. 338-340;*
- опубліковано статтю: Ніжник Т.В. Нормативно-правове забезпечення ведення обліку малого підприємництва. *Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Секція 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання. 2022. № 5. С. 71-77.*

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на сторінках друкованого 139 тексту, містить 29 таблиці, 13 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Поняття та види суб'єктів господарювання

Сьогодні для більшості людей є зрозумілим, що без цивілізованого підприємництва Україні, як і іншим країнам, не створити потужної економіки, не вийти на світові ринки товарів і послуг рівноправним суб'єктом міжнародного поділу праці. Для багатьох громадян України підприємництво стає основним видом трудової діяльності.

Підприємництво, будучи одним із різновидів творчої, пошукової, ризикової соціальної діяльності, у більшості країн світу з ринковою економікою вважається одним із найпрестижніших занять. Адже саме цей вид діяльності у відповідних умовах найкращим чином виявляє людську суть, допомагає проявитися працівнику як особистості. Здійснюючи самостійну підприємницьку діяльність, працівник зростає як у професійному плані, так і в інтелектуальному. І це має цілком реальні позитивні наслідки для всього суспільства. Історія доводить, що підняти економіку та інші сфери буття до високого рівня розвитку можливо переважно шляхом демонстрації членами цього суспільства їх господарської ініціативи⁴.

Пріоритетним напрямом розвитку економічно успішних держав завжди була всебічна підтримка малого бізнесу, сприяння залученню працездатного населення до підприємницької діяльності. Таким чином, перед державою та суспільством постає завдання ретельного аналізу сутності та особливостей малого підприємництва.

До головних напрямків діяльності підприємства у виробленні стратегічних

---

⁴ Дзюмак Т. Економічна сутність діяльності суб'єктів малого підприємництва. *Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю* : зб. наук. пр. X всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця, 23 берез. 2022 р. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2022. С. 42-49. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2022/23_03_2.pdf (дата звернення 18.07.2022)

рішень належить збір і переробка значних обсягів різноманітної за характером інформації. Виробляючи правила і прийоми ефективної реалізації різних напрямків діяльності, економічна стратегія підприємства – з моменту визначення її місії, формування її виробничого профілю і протягом усього періоду функціонування – повинна бути орієнтована на підтримку конкурентних переваг, запобігання його банкрутства, забезпечення тривалого процвітання в мінливому світі⁵.

Основними перевагами малих та середніх форм господарської діяльності у порівнянні з великим бізнесом є виконання ними важливих соціально-економічних функцій, які забезпечують основи життєдіяльності й потреби громадян у товарах та послугах, а саме: малий та середній бізнес значно активніше приймає участь у розвитку депресивних регіонів країни у порівнянні з представниками великого бізнесу; у малому та середньому бізнесі значно меншими темпами відбувається скорочення численності робочих місць при зростанні рівня автоматизації та механізації праці; на відміну від великого, малий та середній бізнес має досить помірний негативний вплив на екологію; впровадження окремих видів інновацій є більш вигідними з фінансової точки зору на підприємствах малого та середнього бізнесу⁶.

Термін «підприємництво» часто заміняють терміном «бізнес», але ці поняття слід розрізняти. Вони щільно поєднані між собою, але не є синонімами і носять різний зміст (табл. 1.1). Бізнес являє собою справу, яку освоїв той чи інший суб'єкт і яка перейде в розряд підприємництва в тому випадку, якщо він буде використовувати її для отримання прибутку і діяти на власний ризик, оскільки, за ст. 42 Господарського кодексу України, підприємницькою діяльністю є самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарювання

---

⁵ Калетнік Г. М., Колесов О. С., Недбалюк О. О. Операційний менеджмент: Навчальний посібник. К. : «Хай-Тек Прес». 2013. 304 с.

⁶ Дрига С. Г. Сучасні тенденції розвитку малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2009. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=83> (дата звернення 18.07.2022)

(підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку.

Таблиця 1.1.

**Порівняльна характеристика категорій «бізнес» і «підприємництво»
та їх похідних**

«Бізнес»	«Підприємництво»
1	2
«Business» (англ.) – справа, заняття, комерція, угода, торгова операція тощо що пов'язана з особистою вигодою.	Підприємництво – особливий вид бізнесу. Його метою є отримання не прибутку взагалі, а надприбутку, тобто підприємницького доходу, що отримується внаслідок самостійної ризикової інноваційної діяльності, основаної на повній економічній відповідальності.
Бізнес – це систематизована тривала діяльність суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки, націлена на одержання реального прибутку у грошовій формі.	Підприємництво – окремий випадок бізнесу, що в більшій мірі орієнтований на особистість людини, яка займається бізнесом і якій притаманні певний стиль і тип господарської поведінки.
Бізнесмен – людина, яка «робить гроші», власник капіталу, що знаходиться в обігу і приносить йому доход.	Підприємець – людина, яка здатна генерувати ділові ідеї, вишукувати можливості для створення чогось нового, приймати на себе ризик та відповідальність при втіленні цих дій.
Малий бізнес – особливо форма бізнесу, пов'язана із функціонуванням малих підприємницьких структур будь-якої форми власності правової з метою одержання прибутку	Мале підприємництво – це одна з форм реалізації підприємницької ініціативи та підприємницького потенціалу (на рівні з корпоративним та внутрішньо фірмовим).

Джерело: сформовано автором на основі⁷

Підприємницька діяльність суттєво відрізняється залежно від типу організації і творчості тих, хто бере в ній участь. Підприємництво варіюється в масштабах від сольних проєктів, і навіть просто проєктів на неповний робочий день, до основних підприємств, які створюють великі можливості для працевлаштування інших людей⁸.

⁷ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

⁸ Підприємництво. Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності / Панченко С. В. та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2018. С. 16. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2426/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83>

Зміст підприємництва в декількох аспектах наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Зміст підприємництва в декількох його аспектах⁹.

У сучасній економічній літературі найбільшого поширення при визначенні економічної сутності поняття малого підприємництва набуло його ототожнення або із власне підприємництвом, або із його об'єктом – малим підприємством чи самостійно функціонуючою фірмою. Так, на думку З.С. Варналія, мале підприємництво є самостійною (за рахунок власних коштів) систематичною інноваційною діяльністю громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу¹⁰.

Проте мале підприємництво не тільки несе в собі загальні риси підприємництва, але має і власну специфіку, що визначає саме його економічну сутність. Тому категоріальне визначення цього поняття повинно поєднувати в

%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf (дата звернення: 18.07.2022)

⁹ Коваленко О. В. Підприємництво та його організаційно-правові засади : навч. посібник для студ. II та III курсів економ. спец. денної та заочної форми навчання. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 400 с.

¹⁰ Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. К.: Знання, 2008. 302 с.

собі як загальновидові риси підприємництва, так і особливі. Крім того, зміст понять «мале підприємництво» та «мале підприємство» не слід ототожнювати, штучно звужуючи зміст першого. Якщо перше поняття характеризує певний економічний процес, то малі підприємства виступають реальними суб'єктами економічної діяльності. Сектор малого підприємництва є дуже неоднорідним за своєю структурою. В ньому існує велике розмаїття економічних гравців. Окрім власне малих підприємств до нього включаються різноманітні мікросуб'єкти – приватні особи-підприємці та мікропідприємства з низькою продуктивністю. Кожен з них має свою мету діяльності та специфіку, характеризується особливими перевагами і недоліками¹¹.

Отже, мале підприємництво як особливий підвид підприємництва, пов'язаний із підприємницькою (тобто на власний розсуд та ризик) діяльністю окремих фізичних осіб-підприємців та з функціонуванням малих підприємницьких структур (мікро- та малих підприємств) будь-якої форми власності і відповідної правової форми організації бізнесу з метою отримання прибутку (тобто на комерційній основі).

Роль малого підприємництва в сучасній економіці змішаного типу неможливо переоцінити. Вона проявляється в тому, що завдяки малому підприємництву відбувається:

- поглинання надлишкової робочої сили та створення нових робочих місць, що сприяє ефективному вирішенню проблем зайнятості і безробіття, насамперед у кризові періоди;
- насичення споживчого ринку якісними товарами і послугами, задоволення індивідуального попиту та стимулювання сукупного попиту в цілому;
- розширення бази оподаткування для державного та місцевого бюджетів;
- швидке реагування на зміни ринкової кон'юнктури, зростання гнучкості

---

¹¹ Krasota O.V., Melnyk T. H., Borysenko O. A. The change in priorities of state regulation of the small businesses' development. URL: http://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/view/100946 (дата звернення: 26.07.2022)

та динамізму;

- підвищення рівня добробуту населення та скорочення бідності;
- формування підприємницького прошарку як основи середнього класу;
- пом'якшення соціальної напруги у суспільстві, демократизація ринкових відносин, забезпечення соціально-економічної та політичної стабільності;

- надання сучасній економіці конкурентного характеру й послаблення монопольних тенденцій тощо¹².

Для України підтримка розвитку малого підприємництва набуває ще більшого значення, ніж для країн із розвинутою економічною системою. Це пов'язано із його особливою роллю у наданні реформаційним процесам соціальної спрямованості, із порівняно швидким процесом утворення нового покоління підприємців по всій території України, передусім у малих містах і сільських населених пунктах.

Саме тому підтримка розвитку малого підприємства є стратегічним завданням національних урядів задля відновлення макроекономічної, а також політичної та соціальної стабільності країни. Саме з малим підприємництвом пов'язані надії на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для економічного зростання.

Для України підтримка розвитку малого підприємництва набуває ще більшого значення, ніж для країн із розвинутою економічною системою. Це пов'язано із його особливою роллю у наданні реформаційним процесам соціальної спрямованості, із порівняно швидким процесом утворення нового покоління підприємців по всій території України, передусім у малих містах і сільських населених пунктах. В Україні суб'єкти малого, а також середнього підприємництва забезпечують близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятості та 37% податкових надходжень, що і підтверджує його ключову роль в

---

¹² Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 26.07.2022)

національній економіці¹³.

Показниками вагової ролі малого підприємництва є також дані про його зростаючу динаміку (чисельність в загальній кількості підприємств, зайнятість, частка у ВВП тощо) та кількісні класифікаційні параметри.

В Україні критерії поділу підприємств на «мікропідприємства», «малі підприємства», «середні підприємства», «великі підприємства» визначено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Господарським кодексом України (ГКУ). У таблиці 1.2 наведено класифікація підприємств відповідно до чинного законодавства.

Таблиця 1.2

Класифікація підприємств відповідно до чинного законодавства

Види підприємств	Критерії розподілу згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» *			Критерії розподілу згідно ст. 55 п.3 ГКУ	
	Балансова вартість активів **	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) **	Середня кількість працівників в	Річний дохід від будь-якої діяльності ***	Середня кількість працівників (осіб)
1	2	3	4	5	6
Суб'єкти мікропідприємництва	до 350 тис. євро включно	до 700 тис. євро включно	до 10 осіб включно	до 2 млн євро включно	до 10 включно
Суб'єкти малого підприємництва	до 4 млн євро включно	до 8 млн євро включно	11-50 осіб	до 10 млн євро включно	11-50 осіб
Суб'єкти середнього підприємництва	до 20 млн євро включно	до 40 млн євро включно	51- 250 осіб	до 50 млн євро включно	51- 250 осіб
Суб'єкти великого підприємництва	понад 20 млн євро	понад 40 млн євро	понад 250 осіб	понад 50 млн євро	понад 250 осіб

* показники на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв
 ** офіційний курс гривні щодо євро (середній за період), розрахований на підставі курсів Національного банку України, що встановлювалися для євро протягом відповідного року
 *** за середньорічним курсом Національного банку України

Джерело: сформовано автором¹⁴

¹³ Підтримка малого і середнього підприємництва: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. Урядовий портал : вебсайт. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 26.07.2022)

¹⁴ Коваль Л.М. Особливості формування облікової політики у фермерських господарствах.

У світовій практиці досі немає єдиних кількісних критеріїв визначення суб'єктів малого підприємництва. Навпаки, кількісна характеристика критеріїв малого підприємництва в різних країнах світу трохи відрізняються (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Порівняльна характеристика кількісних класифікаційних критеріїв
малого підприємництва в різних країнах світу**

Країна	Критерії	Кількісні характеристики
1	2	3
Греція	Чисельність працівників, осіб	До 50
	Річний товарооборот, млн. дол. США	До 1,5
Німеччина	Чисельність працівників, осіб	Від 50 до 100
	Річний товарооборот, млн. дол. США	До 55
Польща	Чисельність працівників, осіб	До 50
	Річний товарооборот, млн. євро	До 10
Сполучене Королівство	Чисельність працівників, осіб	до 200 в обробній промисловості
		до 50 у будівництві
		немає обмежень у торгівлі
	Річний оборот, тис. фунтів стерлінгів	до 400 у торгівлі
США	Чисельність працівників, осіб	До 500
	Річний товарооборот, млн. дол. США	До 2
Японія	Чисельність працівників, осіб	до 300 у обробній промисловості
		до 100 у гуртовій торгівлі
	Статутний капітал, млн. ієн	до 1100 в обробній промисловості
		до 30 в оптовій торгівлі

*Джерело: сформовано автором*¹⁵

Таблиця 1.3 демонструє, що до суб'єктів малого підприємництва, як правило, відносять господарюючих суб'єктів з чисельністю працівників до 50 осіб та річним оборотом до 10 млн євро. Проте в окремих країнах на практиці застосовуються національні критерії, які не завжди збігаються із загальноприйнятими.

Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018 №5 (33). URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/18613.pdf> (дата звернення 26.07.2022)

¹⁵ Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка.* 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 26.07.2022)

Порівняння європейських і українських класифікаційних критеріїв суб'єктів малого підприємництва свідчить, що вітчизняні базові кількісні критерії в цілому відповідають своїм аналогам в країнах ЄС. І це є добре, бо корелюються із європейськими стандартами. Проте для удосконалення українського законодавства в галузі підприємництва слід звернути увагу на гнучкість поєднання вищенаведених критеріїв у класифікації ЄС.

Державна служба статистики України (Держстат) є національним органом статистики, що відповідає за реалізацію державної політики у сфері статистики та за створення й належне функціонування загальнодержавної системи економіко-статистичної інформації на території України. На сайті Держстату оприлюднено статистичну методологію і дані демографічної та соціальної, економічної та регіональної статистики. Держстат збирає та обробляє дані щодо МСП переважно в рамках структурної статистики підприємств, яка описує структуру та результати діяльності підприємств за видами діяльності та розміром. Основними джерелами даних структурної статистики підприємств є: статистичні форми, фінансова звітність та дані ДФС¹⁶. У таблиці 1.4 наведено динаміку кількості підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства.

Як свідчать дані таблиці 1.4 кількість великих підприємств значно зростала у 2018-2021 роках і відповідно становили 446 та 610 підприємств, тобто зросла кількість на 44,21 %. Кількість середніх підприємств зросло на 15,12 % в динаміці 2015-2021 рр. Хоч кількість малих підприємств не так значно зросли, але в динаміці 2015-2021 рр. спостерігаємо їх збільшення на 7,60 % і в 2021 році становило 352722 підприємств.

Громадянин України визнається суб'єктом господарювання в разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця. Суб'єктами підприємницької діяльності можуть виступати

---

¹⁶ Ніжник Т.В. Нормативно-правове забезпечення ведення обліку малого підприємництва. *Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Секція 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання.* 2022. № 5. С. 71-77.

практично всі громадяни за винятком категорії людей, яким ця діяльність заборонена законодавством. До них належать: працівники суду, прокуратури, служби безпеки, міліції, арбітражу та нотаріату, державної влади й управління, які повинні здійснювати контроль за роботою підприємців¹⁷.

Таблиця 1.4

Динаміка кількості підприємств з розподілом на великі, середні та малі

Кількість підприємств	2015 р.	2016 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2015 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	343440	338256	355877	380597	373822	370834	7,98
У т. ч. великі підприємства	423	399	446	518	512	610	44,21
середні підприємства	15203	14937	16057	17751	17602	17502	15,12
малі підприємства	327814	322920	339374	362328	355708	352722	7,60

* Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: сформовано автором¹⁸

З прийняттям у 2012 р. Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» внесено зміни до Господарського кодексу України в частині визначення понять суб'єктів великого, малого та середнього підприємництва, які приведено у відповідність до класифікації ЄС¹⁹. Узагальнена класифікація малих підприємств представлена у таблиці 1.5, додаток А.

¹⁷ Підприємництво. Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності / Панченко С. В. та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2018. С. 58. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2426/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення: 27.07.2022)

¹⁸ Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності за 2015-2021 рр. Держстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 27.07.2022)

¹⁹ Підтримка малого і середнього підприємництва. Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. Урядовий портал. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 26.07.2022)

Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, визначених законами України, на вибір підприємця. В Україні можуть діяти підприємства різних видів, залежно від сфери бізнесу, в якій воно створене (рис 1.2).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

Наприклад, якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш як 10%, воно є підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить 100%, вважається іноземним підприємством.

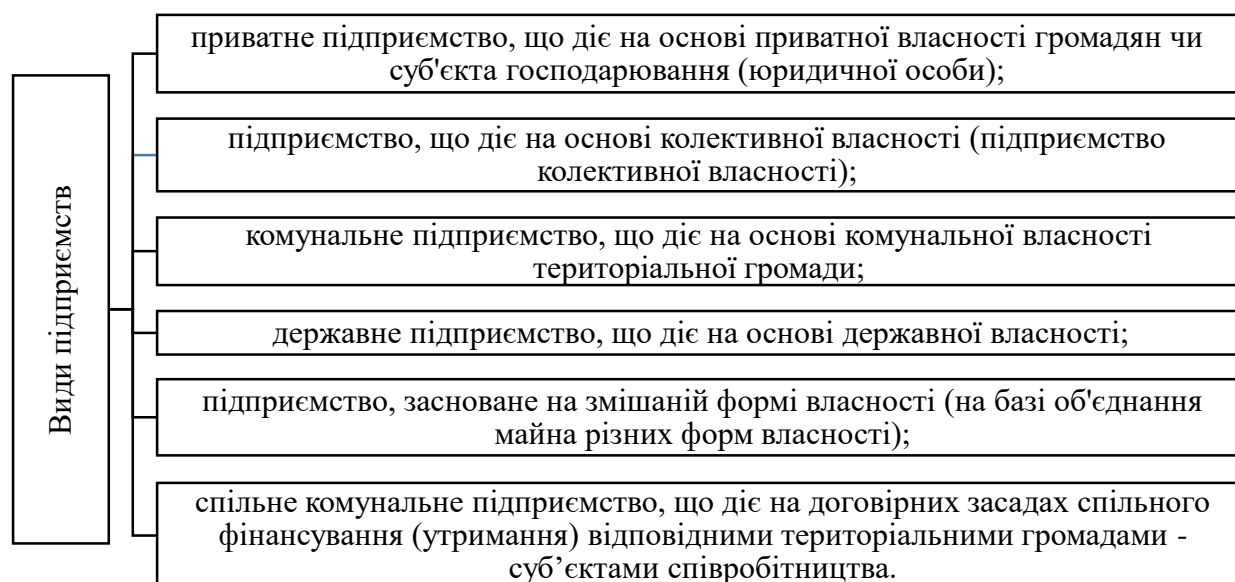

Рис. 1.2. Види підприємств, згідно статтею 63 Господарського кодексу України²⁰

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні²¹ (рис 1.3).

Законодавство України передбачає певні обмеження щодо здійснення

²⁰ Господарський кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB#w1_ (дата звернення 02.08.2022)

²¹ Карпюк Г.І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. 2021. С. 22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf> (дата звернення 02.08.2022)

підприємництва. Зокрема володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законом можуть бути встановлені обмеження для певних осіб щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

Господарським кодексом України передбачено обмеження та призупинення діяльності суб'єкта господарювання:

- у разі здійснення господарської діяльності з порушенням екологічних вимог;

- у випадку, коли підприємство (торгівлі чи громадського харчування) неодноразово допустило реалізацію недоброякісних товарів або систематично порушує встановлені законодавством правила торгівлі та надання послуг чи умови зберігання і транспортування товарів²².

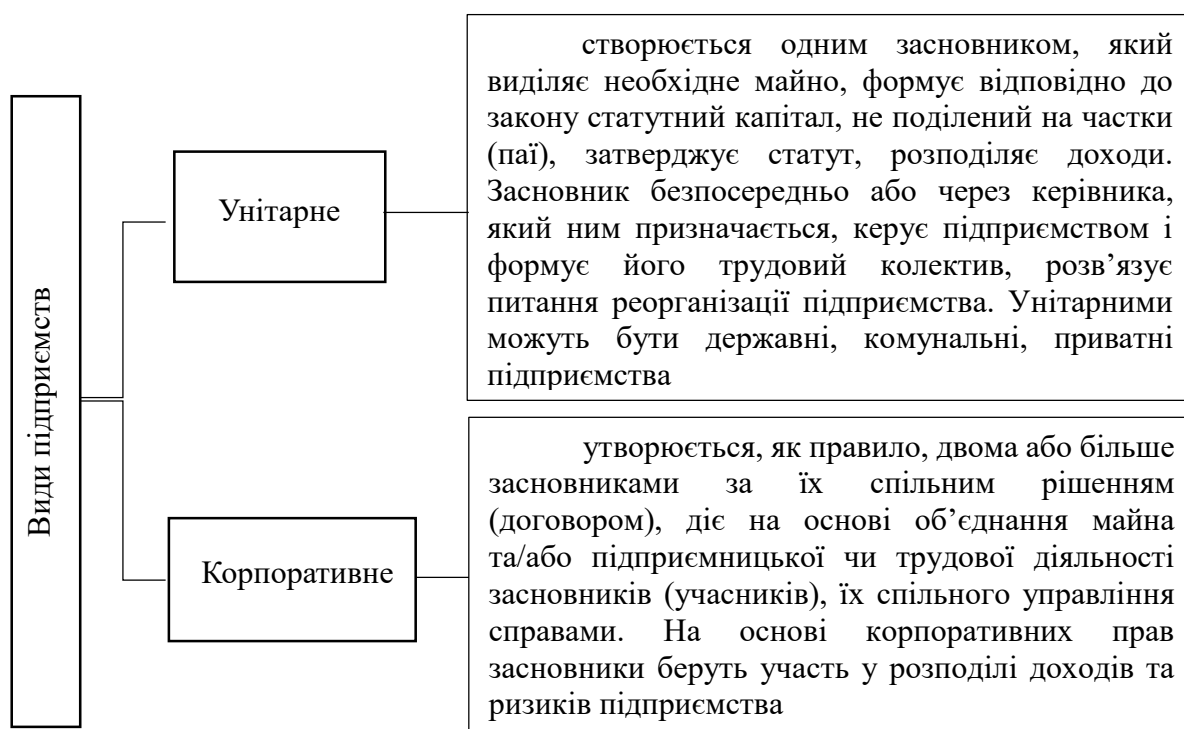

Рис. 1.3. Види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу²³

²² Підприємництво. Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності / Панченко С. В. та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2018. С. 60. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2426/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення: 02.08.2022)

²³ Види та організаційні форми підприємств. Букліб. URL: <https://buklib.net/books/23441/> (дата звернення: 02.08.2022)

Мале підприємництво має певні труднощі, які перешкоджають йому розвиватися динамічніше. Зазвичай ці перешкоди поділяють на зовнішні і внутрішні²⁴ (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

**Зовнішні і внутрішні перешкод розвитку вітчизняних суб'єктів
малого підприємництва**

Зовнішні перешкод	Внутрішні перешкод
1	2
<ul style="list-style-type: none"> – недосконалість системи оподаткування; – обмеженість доступу до виробничих ресурсів; – непрозорість механізмів надання державної фінансової допомоги; – нерозвиненість інфраструктури підтримки малого підприємництва; – неефективність механізмів захисту прав його суб'єктів; – відсутність дієвого механізму державної підтримки малого підприємництва тощо 	<ul style="list-style-type: none"> – хронічна нестача фінансових коштів, що пов'язано з низькою долею власного капіталу і необхідністю залучення позичкових коштів; – недостатність технічного оснащення і забезпечення сировиною порівняно з великим підприємством; – невисокий рівень кваліфікації як власників, так і їхніх співробітників, що ускладнює використання ними інноваційних технологій; – високі витрати часу на підготовку податкових документів, ухилення від оподаткування; – схильність до проведення тіншових операцій, виплата частини заробітної плати «у конверті» та інші факти порушення норм податкового і господарського законодавства; – висока вартість користування банківськими кредитами при практичній відсутності будь-якого компенсаційного механізму з боку держави тощо

*Джерело: сформовано автором на основі*²⁵

В умовах порушення макроекономічної стабільності роль малого

²⁴ Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 02.08.2022)

²⁵ Дзюмак Т. Економічна сутність діяльності суб'єктів малого підприємництва. *Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю* : зб. наук. пр. X всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця, 23 берез. 2022 р. Ч. 2. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2022. С. 42-49 URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2022/23_03_2.pdf#page=42 (дата звернення 02.08.2022)

підприємництва як структуроутворюючого елемента сучасної економіки зростає. При цьому зростає і його вразливість до внутрішніх і зовнішніх шоків, а також ризиковість у порівнянні із великим бізнесом. У 2020 році мале підприємство в Україні і в цілому у світі зазнало нового чутливого удару внаслідок спалаху пандемії COVID19, спричинених нею кризових процесів і порушення стабільності в економіці. Запровадження урядом карантинних заходів, локдаунів і вимог соціального дистанціювання вивело український бізнес на межу виживання²⁶.

Для вирішення деяких проблем розвитку малого підприємництва в Україні були здійснені певні кроки. Зокрема, з боку фіскальної політики було запроваджено програми державної допомоги бізнесу, відповідно до якої найуразливіші підприємства мають можливість отримати одноразову допомогу в розмірі 8000 грн.; введено податкові канікули для підприємств до травня 2021 року; списано частину податкових боргів в розмірі до 3030 грн.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 №534 було затверджено «Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки»²⁷.

Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64 відсотків доданої вартості, 81,5 відсотка зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37 відсотків податкових надходжень. Запровадження обмежувальних заходів призвело до значних негативних наслідків для бізнесу внаслідок часткового або повного зупинення

---

²⁶ Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 02.08.2022)

²⁷ Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 №534. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.08.2022)

функціонування частини підприємств, ускладнення логістики, зниження попиту та руйнування ланцюгів поставок²⁸.

Програмою передбачається надання підтримки малому та середньому бізнесу. По-перше, буде розв'язано проблеми з ліквідністю малого та середнього бізнесу шляхом впровадження заходів, спрямованих на збереження робочих місць, спрощення доступу до фінансів та зменшення витрат бізнесу. Також з метою поліпшення доступу до фінансів передбачається створення та забезпечення ефективної діяльності Фонду фондів. По-друге, буде розширено доступ до ринків шляхом залучення малого та середнього бізнесу до здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій. По-третє, буде проведено оптимізацію регулювання та полегшення адміністративних процедур для малого та середнього бізнесу, що супроводжуватиметься створенням ефективної інфраструктури підтримки підприємництва²⁹.

Повномасштабне російське вторгнення змусило багатьох власників бізнесів в Україні змінити звичний темп роботи, місце розташування, а то й взагалі переорієнтуватися. Деякі підприємці тимчасово або назавжди зупинили діяльність, а інші, вимушено переїхавши, підлаштовують свій бізнес під нові виклики.

На початку війни бізнес знаходився в шоковому стані. Більшість опитаних підприємств, а саме 73%, не працювали у березні, але третина з них мала намір відновити роботу, як тільки буде можливість. За місяць підприємці змогли адаптуватися та знайти спосіб існувати в нових умовах. Тож вже у квітні бачимо оптимістичну картину. Кількість непрацюючих підприємств істотно скоротилась

---

²⁸ Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення 02.08.2022)

²⁹ Постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 534 «Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.08.2022)

до 26%. Тих, хто працює в повному обсязі, теж стало більше. Кожен п'ятий – за даними квітня, проти кожного восьмого – за даними березня. Загалом спостерігається тенденція щодо поживлення діяльності серед малих підприємців³⁰.

З перших днів війни малі підприємці, як соціально-активна верства населення, включилися до підтримки країни та її захисників. Кількість проактивних бізнесів майже не змінилася за два місяці. Переважна більшість підприємців допомагали фінансово – понад 60%, продукцією – 24%, послугами – понад 20%, медикаментами – 10%, засобами захисту/оборони – від 9 до 12%. Однак станом на квітень 18% підприємців зізналися, що вже вичерпали свої ресурси на допомогу.

Малий бізнес зазнав колосальних втрат у зв'язку з війною. Так, 15% підприємств втратили понад 100 тисяч доларів, 28% – від 10 до 50 тисяч доларів, 40% – до 10 тисяч доларів. При цьому у кожного п'ятого втрати сталися безпосередньо внаслідок бойових дій. На основі даних опитування сума збитків, яких було завдано підприємствам, становить близько 2 млн доларів. Водночас тільки 6% змогли пройти перші два місяці війни без втрат.

Отже, більшість малих підприємців втримали удар негативних наслідків воєнного стану, але дорогою ціною. У час, коли їм самим потрібна допомога, компанії продовжують працювати на благо своєї країни. Переважна більшість підприємців – 71% залишилася на своїх місцях. Лише приблизно 10% перевезли свій офіс чи виробництво до безпечних регіонів України та 4% за кордон.³¹

1.2. Порядок створення та особливості функціонування малих підприємств

Підприємницька діяльність є одним із важливих факторів соціально-

---

³⁰ Як себе почуває малий бізнес країни? *ЛІГА.БЛОГИ* : вебсайт. URL: <https://blog.liga.net/user/olenaero/article/44832> (дата звернення 13.08.2022)

³¹ Як себе почуває малий бізнес країни? *ЛІГА.БЛОГИ* : вебсайт. URL: <https://blog.liga.net/user/olenaero/article/44832> (дата звернення 03.08.2022)

економічного прогресу. Тому суспільство зацікавлене в цивілізованому підприємстві. Підприємницькою діяльністю не можна вважати виконання будь-якого завдання, отриманого від іншої особи, якщо у виконавця був відсутній хоча б один із факторів виробництва та не було права свободи такої діяльності³².

Найважливішими факторами підприємницької діяльності є особиста власність, фізичні, розумові здібності, знання і досвід, становище в суспільстві тощо.

Згідно зі ст. 3 Господарського кодексу України під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватися і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність)³³.

Отже, підприємництво – це господарська діяльність з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку.

Підприємництво, будучи одним із різновидів творчої, пошукової, ризикової соціальної діяльності, у більшості країн світу з ринковою економікою вважається одним із найпрестижніших занять. Адже саме цей вид діяльності у відповідних умовах найкращим чином виявляє людську суть, допомагає проявитися працівнику як особистості. Здійснюючи самостійну підприємницьку діяльність, працівник зростає як у професійному плані, так і в інтелектуальному. І це має цілком реальні позитивні наслідки для всього суспільства. Історія

---

³² Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

³³ Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB#w1_ (дата звернення 03.08.2022)

доводить, що підняти економіку та інші сфери буття до високого рівня розвитку можливо переважно шляхом демонстрації членами цього суспільства їх господарської ініціативи³⁴.

Високий рівень підприємницької активності призводить не лише до зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), створення робочих місць, збільшення рівня податкових відрахувань, підвищення рівня життя мешканців країни³⁵.

Правові основи організації та функціонування підприємницьких структур, державного регулювання підприємництва висвітлено в законах України, постановах Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, указах Президента України, наказах міністерств і відомств, розпорядженнях голів держадміністрацій та інших нормативних актах з цих питань³⁶.

Так, відповідно до ст. 13 Конституції України, держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Ст. 42 Конституції України проголошує, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом³⁷.

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає перелік податків та зборів, платників, їх права та обов'язки, відповідальність за порушення податкового законодавства тощо³⁸.

---

³⁴ Карпюк Г.І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. 2021. С. 11. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf> (дата звернення 03.08.2022)

³⁵ Карпюк Г.І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. 2021. С. 11. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf> (дата звернення 03.08.2022)

³⁶ Карпюк Г.І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. 2021. С. 21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf> (дата звернення 03.08.2022)

³⁷ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96- ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.08.2022)

³⁸ Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755- V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 03.08.2022)

Кодекс законів про працю України³⁹ регулює трудові відносини всіх працівників. Ним визначено правові основи найму працівників підприємцем (укладання трудового договору, робочий час, нормування та оплату праці тощо).

Більшість підприємств здійснюють свою діяльність на сільськогосподарських землях, які перебувають в оренді. Відносини, пов'язані з орендою землі, регулюються Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про оренду землі», законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них, а також договором оренди землі⁴⁰.

Законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»⁴¹ визначено умови, механізми надання фінансової, інформаційної, консультаційної державної підтримки цим суб'єктам господарювання.

Окремі питання державної реєстрації суб'єктів підприємництва представлені у таблиці 1.7, додаток Б.

Підприємства здійснюють свою підприємницьку діяльність на підставі установчих документів. Установчими документами підприємства називається комплект документів, встановленої законом форми, згідно з якими підприємство виникає та діє як суб'єкт господарювання і які є для нього локальними нормативними актами. Форма та зміст установчих документів визначається загальним законом про підприємства та законами про окремі види підприємств⁴². До установчих документів підприємства належать установчий договір та статут (табл. 1.8.).

---

³⁹ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 03.08.2022)

⁴⁰ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV 06.10.1998 № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення 03.08.2022)

⁴¹ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 03.08.2022)

⁴² Установчі документи підприємства. *Букліб*. URL: <https://buklib.net/books/26830/> (дата звернення 03.08.2022)

Таблиця 1.8

Установчі документи підприємства

Підприємства за формою власності	Статут	Установчий договір
1	2	3
Державна власність	Складається та фіксується при реєстрації	Відсутній
Приватна власність	Складається та фіксується при реєстрації	Відсутній
Колективна власність:		
акціонерне товариство відкрите закрите	Складається та фіксується при реєстрації	Складається та діє
товариство з обмеженою відповідальністю	Складається та фіксується при реєстрації	Складається та діє
товариство з додатковою відповідальністю	Складається та фіксується при реєстрації	Складається та діє
повне товариство	Відсутній	Складається та діє. Фіксується при реєстрації
командитне товариство	Відсутній	Складається та діє. Фіксується при реєстрації
всі інші підприємства з об'єднаною власністю, де власників 2 і більше	Складається та фіксується при реєстрації	Складається та діє

Джерело: сформовано автором

Установчий договір – це письмове рішення власників про створення підприємства, де визначаються основні правові норми діяльності підприємства та відносини між власниками.

Статут – «конституція» підприємства, де у письмовій формі визначаються основні правові норми (правила) його господарської діяльності⁴³.

Створення малого підприємства здійснюється згідно з рішенням власника майна чи уповноваженого ним органу, підприємства-засновника, організації. Якщо власників або уповноважених ними органів два й більше, таким рішенням стає установчий договір і протокол установчих зборів.

Обов'язковою умовою організації підприємства є розробка його статуту. В ньому визначаються власник чи засновник та точне найменування підприємства,

⁴³ Установчі документи підприємства. Букліб. URL: <https://buklib.net/books/26830/> (дата звернення 03.08.2022)

його місцезнаходження, предмет і цілі діяльності, органи управління, порядок їх формування, компетенція та повноваження трудового колективу і його виборних органів, джерела та порядок утворення майна підприємства, умови його реорганізації та припинення діяльності. До статуту можуть включатися положення, пов'язані з особливою діяльністю підприємства: про трудові відносини, що виникають на підставі членства; про повноваження, порядок створення та структуру ради підприємства; про товарний знак та ін.

Суб'єкти господарювання підлягають державній реєстрації. Це – обов'язкова передумова початку здійснення господарської діяльності. Відсутність державної реєстрації викликає притягнення відповідних посадових осіб до адміністративної (ст. 164 Кодексу про адміністративні правопорушення) та, в певних випадках, до кримінальної відповідальності⁴⁴.

Підприємство набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, крім об'єднань юридичних осіб, що здійснюють свою діяльність в Україні на умовах угод про розподіл продукції, проводиться у виконавчому комітеті міської, районної в місті ради або в районній, районній міст Києва і Севастополя державній адміністрації (далі - органи державної реєстрації) за місцезнаходженням або місцем проживання даного суб'єкта, якщо інше не передбачено законом. Забороняється реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, найменування яких суперечать вимогам частини третьої статті 2 Закону України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ. Відомості про зареєстровані суб'єкти підприємницької діяльності вносяться до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності. Порядок його ведення визначається Кабінетом Міністрів України⁴⁵.

Державна реєстрація базується на таких основних принципах:

- 1) обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі;

---

⁴⁴ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ.

⁴⁵ Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 03.08.2022)

- 2) публічності державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі та документів, що стали підставою для її проведення;
- 3) врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією, та особливостей державної реєстрації виключно цим Законом;
- 4) державної реєстрації за заявницьким принципом;
- 5) єдності методології державної реєстрації;
- 6) об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у Єдиному державному реєстрі;
- 7) внесення відомостей до Єдиного державного реєстру виключно на підставі та відповідно до цього Закону;
- 8) відкритості та доступності відомостей Єдиного державного реєстру⁴⁶.

Громадяни, які здійснюють свою діяльність без права юридичної особи для реєстрації, подають реєстраційну картку встановленого зразка, яка є водночас заявою про державну реєстрацію, копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів і документ, що засвідчує внесення плати за державну реєстрацію.

Місцезнаходженням суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи) на дату державної реєстрації може бути місцезнаходження (місце проживання) одного із засновників або місцезнаходження за іншою адресою, що підтверджується договором оренди або іншим відповідним договором⁴⁷.

Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності проводиться за наявності всіх необхідних документів за заявочним принципом протягом не більше п'яти робочих днів⁴⁸. Документи для державної реєстрації можуть

---

⁴⁶ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення 04.08.2022)

⁴⁷ Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 04.08.2022)

⁴⁸ Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 04.08.2022)

подаватися у паперовій або електронній формі⁴⁹. Органи державної реєстрації зобов'язані протягом цього терміну внести дані з реєстраційної картки до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності та видати свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка з проставленим ідентифікаційним кодом (для юридичних осіб), який надається органам державної реєстрації органами державної статистики.

У п'ятиденний термін з дати реєстрації органи державної реєстрації направляють примірник реєстраційної картки з відміткою про державну реєстрацію відповідному державному податковому органу і органу державної статистики та подають відомості про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності до органів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності і Пенсійного фонду України.

Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності та копія документа, що підтверджує взяття його на облік у державному податковому органі, є підставою для відкриття рахунків у будь-яких банках України та інших держав за вибором суб'єкта підприємницької діяльності і за згодою цих банків у порядку, що встановлюється Національним банком України⁵⁰.

У разі зміни назви, організаційно-правової форми суб'єкта підприємницької діяльності, а також форми власності суб'єкти підприємницької діяльності у місячний термін з моменту настання зазначених змін зобов'язані подати документи для перереєстрації⁵¹.

---

⁴⁹ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення 04.08.2022)

⁵⁰ Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 04.08.2022)

⁵¹ Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 04.08.2022)

Скасування державної реєстрації здійснюється за заявою власника (власників) або уповноважених ним (ними) органів чи за особистою заявою підприємця-громадянина, а також на підставі рішення суду в разі:

- визнання недійсними або такими, що суперечать законодавству, установчих документів;
- здійснення діяльності, що суперечить установчим документам та законодавству України;
- несвоєчасного повідомлення суб'єктом підприємницької діяльності про зміну його назви, організаційної форми, форми власності та місцезнаходження;
- визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом (у випадках, передбачених законодавством);
- неподання протягом року до органів державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності згідно з законодавством.

Скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності здійснюється органом державної реєстрації за наявності ліквідаційного балансу, складеного і затвердженого згідно з законодавством, та інших документів, що підтверджують проведення заходів щодо ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності як юридичної особи, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, шляхом виключення його з Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності.

Орган державної реєстрації в десятиденний термін повідомляє відповідні державні податкові органи та органи державної статистики, органи Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Пенсійного фонду України про скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності⁵².

---

⁵² Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. URL:

1.3. Історичний розвиток та нормативне підґрунтя обліку суб'єктів малого підприємництва

Бухгалтерський облік є основою інформаційного забезпечення та одним із важливих інструментів збору, узагальнення й обробки інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У зв'язку з цим система бухгалтерського обліку в сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного нормативно-правового забезпечення. Таке забезпечення формувалося протягом двох останніх десятиріч і перебуває в процесі постійних змін, які супроводжуються політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками⁵³.

Виникнення і розвиток бухгалтерського обліку є невід'ємною складовою частиною усієї історії людства. Сучасна наука не дала однозначної відповіді, який момент слід вважати виникненням бухгалтерського обліку. У багатьох випадках це пояснюється недостатньою кількістю джерел, що збереглися, облікових документів, які використовувалися нашими попередниками тощо.

Історично так склалося, що господарський облік зумовлений, виник і розвивався разом із господарською діяльністю. Більш того, саме господарська діяльність сприяла його поширенню. Певні методи обліку застосовувалися з давніх-давен. Як зазначали професори Кужельний М.В. і Лінник В.Г., облік за первіснообщинного ладу міг бути тільки дуже примітивним: якісь зарубки на паличках, вузлики, схематичні позначки на дощечках, пергаменті, папірусі тощо. До того ж, користуючись сучасною термінологією, можна сказати, що ці дані мали суто оперативний, а часто і випадковий характер⁵⁴.

Про використання обліку у практичній діяльності людства на ранніх стадіях розвитку суспільства свідчать згортки папірусу (Древній Єгипет, 3400 –

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 05.08.2022)

⁵³ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

⁵⁴ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

2980 рр. до нашої ери), глиняні пластинки або таблички (Вавілон), дощечки, вибілені гіпсом (Греція), навощені дощечки, лико папірусу, пергамент (Рим) тощо.

Безперечним є той факт, що сучасна бухгалтерія зароджувалась в епоху середньовіччя. Формування обліку розпочиналось і супроводжувалось із розвитку різних форм інвентаризації (VIII сторіччя). Класичним прикладом інвентаризації вважається капітулярій Карла Великого, в якому міститься інструкція з ведення сільськогосподарського обліку. Зокрема, вказується про необхідність щорічного складання звіту про доходи, витрати – окремо власника та господарства, а також встановлено порядок передачі коштів власнику. В капітулярії також передбачено здійснювати підрахунок залишків за видами цінностей і фіксувати в окремій відомості.

Перші наукові праці з обліку з'явилися в Італії.

Перші історичні свідчення про бухгалтерію, яка велася методом подвійного запису, датовані 1340 р. У той час були облікові книги генуезької комуни, які повністю збереглися до наших днів⁵⁵.

Про існування подвійного обліку згадувалось ще в XIV ст., зокрема, в 1391 р. італійський історик Т. Зербі писав, що сума за кожною господарською операцією записувалась двічі. Відтак у 1458 р. купець Б. Котрульї у книзі «Про торгівлю і досконалого купця» помістив розділ про подвійну бухгалтерію. Оскільки ця книга була опублікована тільки в 1573 р., автором подвійної бухгалтерії вважається Лука Пачолі.

У 1494 р. виходить у світ перша друкована книга Луки Пачолі «Сума арифметики і геометрії, вчення про пропорції, відносини», один з розділів якої – «Трактат про рахунки і записи» був практичним посібником з вивчення бухгалтерії, яка базується на принципі подвійного запису. Послідовниками Л. Пачолі були Дж. К. Кардано, Д. Мангіні, А. Казанова, А. ді Піетро, Л. Флорі.

---

⁵⁵ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

Таким чином, облік був визнаний наприкінці XV ст. (1494 р.), а у 1994 р. світова громадськість, вчені-економісти з різних країн відзначали в Санкт-Петербурзі з ініціативи журналу «Бухгалтерський облік» історичну дату – 500 років з дня виходу у світ книги Луки Пачолі «Трактат про рахунки і записи». Отже, Лука Пачолі заклав основи науки про бухгалтерський облік⁵⁶.

Наступним великим бухгалтером став також математик Джіроламо Кардано, який убачав у бухгалтерії науку, що безпосередньо перетиналася з математикою. У своєму дослідженні з математики, виданому 1539 р., два розділи він спеціально присвятив бухгалтерському обліку.

Нарешті у 1549 р. Вольфганг Швайкер чітко сформулював мету бухгалтерського обліку, звернув увагу на подвійний запис як метод такого обліку і подав пропозицію щодо способу визначення прибутку за допомогою подвійного запису. Він увів правило щодо необхідності документального підтвердження записів у бухгалтерському обліку, а також упорядкував кореспонденцію рахунків, що стало початком формування плану рахунків.

Перший дослідник бухгалтерського обліку Лука Пачолі стверджував, що мета обліку – це «...ведення своїх справ у належному порядку і як належить, щоб можна було без затримки отримати будь-які свідчення як відносно боргів, так і вимог»⁵⁷. Отже, з першої бухгалтерської праці видно, що облік ведеться з метою оперативного виявлення величини боргів та вимог і належного стану своїх справ.

Значення бухгалтерського обліку в управлінні господарською діяльністю підкреслює вираз німецького вченого-економіста І.Ф. Шера, котрий наприкінці XIX століття писав, що «Бухгалтерський облік – непогрішний суддя минулого, необхідний керівник сучасного і надійний консультант майбутнього кожного підприємства»⁵⁸.

---

⁵⁶ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

⁵⁷ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

⁵⁸ Шер И.Ф. Бухгалтерия и баланс: пер. с нем. / И. Ф. Шер – М. : Изд-во «Экономическая жизнь», 1925. 326 с.

На українських землях в усі часи питанням бухгалтерського обліку приділялась значна увага. За часів Ярослава Мудрого власність князя і держави ототожнювалась. Обов'язок ведення обліку доручалося печатнику, який був начальником княжої канцелярії, укладав княжі грамоти, мав на збереженні княжу печатку.

У ХХ столітті розвиток бухгалтерського обліку в Україні тісно пов'язаний з його розвитком у державах, до складу яких входили українські землі. Ваговитий внесок у розвиток бухгалтерського обліку на українських землях належить товариству «Просвіта», яке пропагувало, зокрема, впровадження української мови у діловодство та застосування різних видів документів.

З набуттям Україною незалежності почалися серйозні перетворення в економіці держави, що знайшло відображення на реформуванні бухгалтерського обліку. Постановою КМУ від 20.10.1998 року затверджено Програму реформування системи бухгалтерського обліку⁵⁹.

Малі підприємства є одним із основних інструментів розвитку національної економіки (рис. 1.4).

Саме малі підприємства забезпечують розвиток економічної системи країни та наближають її до споживачів. Підприємництво здатне вирішувати такі економічні завдання, як створення в країні конкурентного середовища, залучення приватного капіталу і зовнішніх інвестицій, а також удосконалення наявних технологій виробництва. Водночас ці підприємства виконують найважливішу роль у державі — надають громадянам країни робочі місця, створюють реальні джерела їх доходів, забезпечують виробництво товарів виконання робіт та надання послуг⁶⁰.

Пріоритетним завданням розвитку малих підприємств на сучасному етапі розвитку економіки є вдосконалення законодавчої та нормативної бази. На

---

⁵⁹ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

⁶⁰ Ніжник Т.В. Нормативно-правове забезпечення ведення обліку малого підприємництва. *Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Секція 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання.* 2022. № 5. С. 71-77.

сьогодні Україна має велику кількість нормативних актів, що регулюють підприємницьку діяльність, проте відсутність єдності та системності породжує багато правових бар'єрів⁶¹.

Рис. 1.4. Малі підприємства, як один із основних інструментів розвитку національної економіки⁶²

Правове регулювання являє собою діяльність держави з внесення організованості, впорядкованості в різні сфери бухгалтерського життя. Основою правового регулювання служить законодавство – сукупність загальнообов'язкових правових актів, що видаються органами державної влади з дотриманням певної процедури і у встановленій формі⁶³.

Існує два підходи до правового регулювання бухгалтерського обліку:

⁶¹ Ніжник Т.В. Нормативно-правове забезпечення ведення обліку малого підприємництва. *Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Секція 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання*. 2022. № 5. С. 71-77.

⁶² Білоус Г.П. Розвиток малого підприємництва в Україні. *Економіка України*. 2016. № 5. С. 34—36.

⁶³ Рожелюк В. М. Нормативно-правове регулювання ведення бухгалтерського обліку як визначальний чинник його організації. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 225–229.

перший передбачає існування в країні кодексу законів, що стосуються бухгалтерського обліку, другий – використання для регулювання бухгалтерського обліку законодавства загально-правової регламентації. При першому підході за підприємством законодавчо закріплено певні обов'язки щодо ведення бухгалтерського обліку, процедури складання звітності і змісту обліку.

Другий підхід до регулювання бухгалтерського обліку передбачає наявність у законодавстві країни норм, які встановлюють певні обмеження для суб'єктів господарювання щодо ведення бухгалтерського обліку, але в рамках цих обмежень є можливість обирати прийнятні для них способи і прийоми бухгалтерського обліку⁶⁴.

Нині в Україні провідна роль у регулюванні бухгалтерського обліку відводиться державі. Бухгалтерський облік при цьому є однією із функцій провадження національної безпеки і слугує інструментом фінансового регулювання і проведення єдиної фінансової політики країни, забезпечує реалізацію конституційного права на інформацію у сфері підприємницької діяльності та економіки⁶⁵.

При цьому до правової основи ведення бухгалтерського обліку належать документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики, Державної фіскальної служби, Національного банку та інших державних органів. Нормативні органи встановлюють як об'єкти обліку, так і схему кореспонденції рахунків, методику обліку та ін. При цьому нормативно-правові акти мають певну ієрархічну підпорядкованість, яка представлена на рис. 1.5.

Історично склались два альтернативні види регулювання положень ведення обліку та складання звітності в різних країнах світу:

- професійне самоврядування з боку громадських організацій бухгалтерів

---

⁶⁴ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

⁶⁵ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

та аудиторів;

- державне, законодавче регулювання порядку ведення обліку та складання звітності.

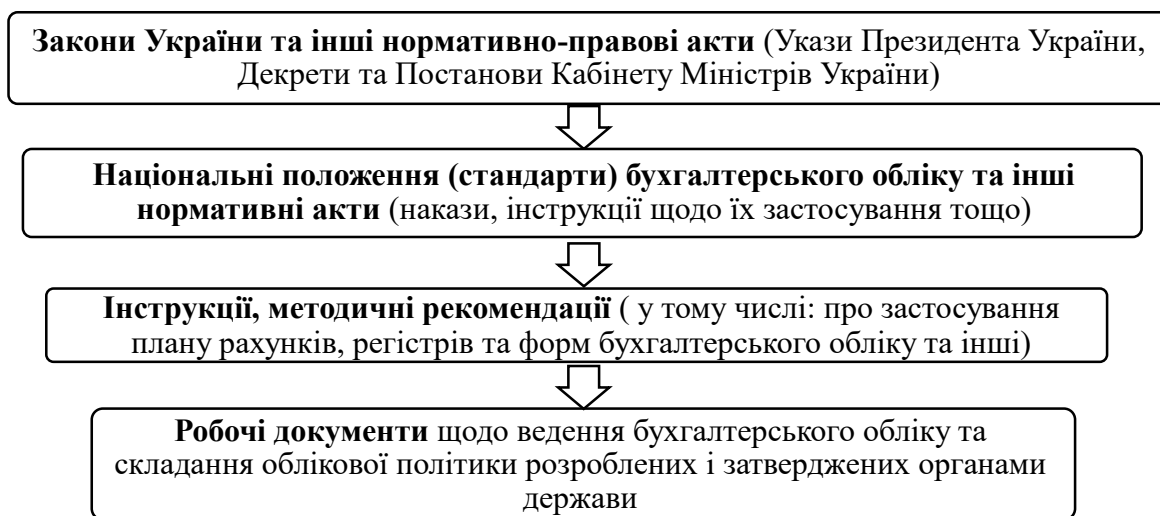

Рис. 1.5. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку⁶⁶

Перший підхід – професійного регулювання, коли професіонали-бухгалтери відіграють домінуючу роль у встановленні стандартів обліку і звітності, притаманне США, Великобританії та тим країнам, які повністю або частково запозичили принципи обліку і звітності однієї з цих країн.

При другому підході – регламентованого регулювання правове регулювання бухгалтерського обліку здійснюється державою, яка, діючи в інтересах всього суспільства, встановлює правові норми, окреслюючи межі можливої поведінки суб'єктів. В основу правового регулювання покладено принцип обов'язковості дотримання правових норм. Взаємодія економічного та правового регулювання проявляється в тому, що підприємство, при здійсненні обліку, вибирає економічно доцільну для себе лінію поведінки, але при цьому змушене рахуватися з правовими нормами, порушення яких може призвести до юридичної відповідальності та, відповідно, до економічних втрат. Роль законодавства є домінуючою в Континентальній Європі і більшості країн

⁶⁶ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

Латинської Америки, хоча ступінь і методи такого регулювання можуть бути різноманітними⁶⁷.

Ефективний розвиток малого бізнесу залежить від взаємоузгодженої та цілісної нормативно-правової бази. В Україні, наразі, підприємницьку діяльність з нормативно-правової та обліково-методологічної точок зору регулюють:

- Господарський Кодекс України (ГКУ)⁶⁸;
- Податковий Кодекс України (ПКУ)⁶⁹;
- Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»⁷⁰;
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»⁷¹;
- Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 25 «Спрощена фінансова звітність»⁷²;
- Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами (№ 720)⁷³;
- Спрощений План рахунків бухгалтерського обліку⁷⁴;
- Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку

⁶⁷ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II) : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

⁶⁸ Господарський кодекс України: від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB#w1_

⁶⁹ Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

⁷⁰ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

⁷¹ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

⁷² Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>

⁷³ Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11/sp:max50:nav7:font2#Text>

⁷⁴ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20010419#Text>

активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій⁷⁵;

- Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку подання фінансової звітності (№419)⁷⁶.

Нормативні вимоги щодо класифікації суб'єктів підприємницької діяльності наразі є проблемним питанням. Так, Господарський Кодекс України визначає види суб'єктів підприємницької діяльності – це суб'єкти великого, середнього, малого та мікропідприємництва, а також критерії віднесення суб'єктів господарювання до відповідного виду залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік.

Згідно ГКУ: суб'єктами мікропідприємництва є фізичні особи-підприємці (ФОП) та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України⁷⁷.

Відповідно, до суб'єктів малого підприємництва вимоги ті самі, тільки середня кількість працівників не повинна перевищувати 50 осіб, а річний дохід – 10 мільйонів євро.

Натомість, закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», до критеріїв для поділу підприємств на мікро-, малі, середні та великі крім середньої кількості працівників та річної суми чистого доходу від реалізації товарів, робіт, послуг додає ще балансову вартість активів.

За вимогами закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову

---

⁷⁵ Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

⁷⁶ Про затвердження Порядку подання фінансової звітності : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text>

⁷⁷ Білоус Г.П. Розвиток малого підприємництва в Україні. *Економіка України*. 2016. № 5. С. 34—36.

звітність в Україні» дотримання критеріїв перевіряється на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному. При цьому достатньо відповідати двом з трьох критеріїв. Також цим законом визначено, що підприємство самостійно обирає форму бухгалтерського обліку⁷⁸.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (2012 р.) визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва.

Визначена цим законом мета державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва наведена на рис. 1.6.

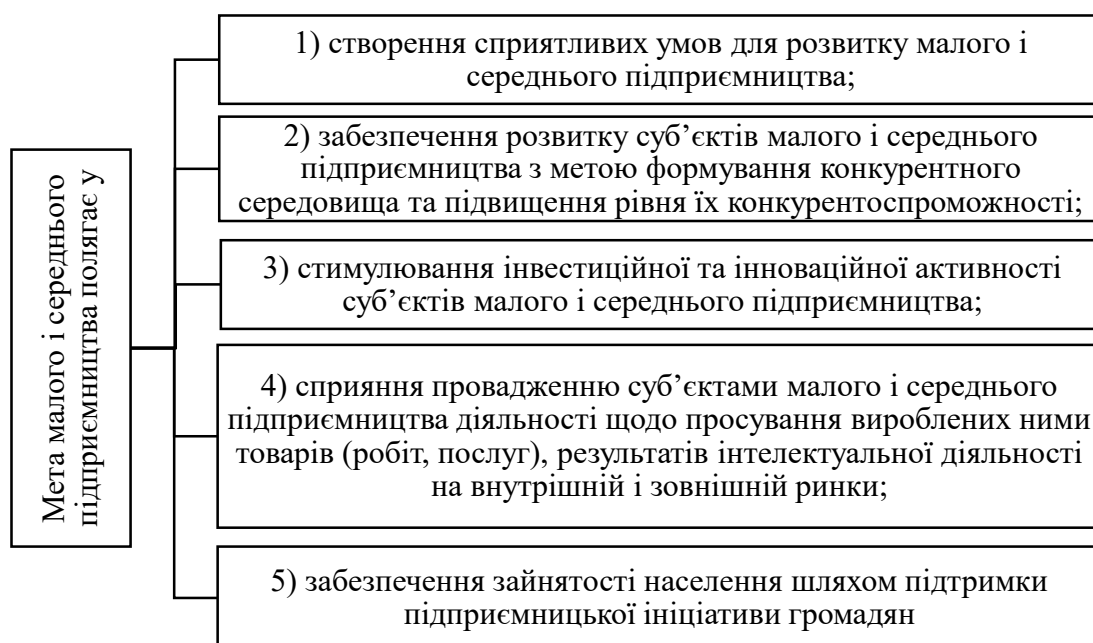

Рис 1.6. Мета малого і середнього підприємництва⁷⁹.

Основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

⁷⁸ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 18.08.2022) (дата звернення 06.08.2022)

⁷⁹ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 06.08.2022)

- 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;
- 2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;
- 3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- 4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- 5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;
- 6) гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- 7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;
- 8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг)⁸⁰.

Суб'єкти малого підприємництва у бухгалтерському обліку для

---

⁸⁰ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 06.08.2022)

узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань і фактів фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб незалежно від форми власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, застосовують загальний План рахунків, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291⁸¹, а також відповідні зміни і доповнення до них.

План рахунків структурує інформаційні потоки суб'єкта господарювання, які узагальнюються в системі бухгалтерського обліку. Попри все зазначене, не потрібно нівелювати юридичної ваги Плану рахунків, як одного із затверджених нормативних документів, оскільки саме він лежить в основі робочого плану рахунків⁸².

Для суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб, які визнано згідно з чинним законодавством суб'єктами малого підприємництва і складають фінансову звітність відповідно до норм П(С)БО 25, наказом Міністерства фінансів України № 186 від 19 квітня 2001 р. затверджено спрощений План рахунків⁸³.

Управлінські відносини регулюються сукупністю політикосоціальних норм і процедур їх реалізації, що забезпечують нормальне функціонування і розвиток систем відповідно до змінних умов їх існування. Правові норми є засобом регламентування системи органів виконавчої влади як у структурному, так і функціональному аспектах. Суттю права є фіксація політико-правових

---

⁸¹ Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

⁸² Гончарук І.В., Коваль Л.В., Старосуд В.І. Реалії та перспективи ведення інтегрованого обліку суб'єктами господарювання. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 1 (59). С. 65-67.

⁸³ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20010419#Text>

відносин, а змістом – його роль як засобу здійснення соціального управління в суспільстві. Дотримання правових норм гарантується авторитетом держави, забезпечується як методом переконання, так і в разі потреби – засобами примусу⁸⁴.

Відповідно до Закону «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р., № 996-XIV фінансова звітність - звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства⁸⁵.

Метою ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності згідно Закону вважається «...надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства»⁸⁶.

Бухгалтерський облік розглядається як система збору, вимірювання, реєстрації, обробки та передачі інформації в грошовому виразі про майно, обов'язки та про господарські операції окремого підприємства, організації, установи шляхом сполучного, непереривного і документального їх оформлення⁸⁷. Система бухгалтерського обліку є підсистемою системи управління. Бухгалтерський облік – це інформаційна система, основним його завданням є збирання, обробка та надання інформації.

Для складання фінансової звітності застосовуються міжнародні стандарти, які оприлюднені державною мовою на офіційному вебсайті центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

У статті 12 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р., № 996-XIV зазначено - підприємства,

---

⁸⁴ Калетнік Г. М., Мазур А. Г., Кубай О. Г. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. К. : «Хай-Тек Прес», 2011. 428 с.

⁸⁵ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 06.08.2022)

⁸⁶ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 06.08.2022)

⁸⁷ Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ : Знання, 2004. 447 с.

що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять суспільний інтерес, материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами.

Підприємства, крім тих, що зазначені в частині другій цієї статті, самостійно визначають доцільність застосування міжнародних стандартів для складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності⁸⁸.

Підприємства, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» належать до мікропідприємств, непідприємницькі товариства (крім тих, що зобов'язані скласти фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) та підприємства, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, подають відповідним органам скорочену за показниками річну фінансову звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати⁸⁹.

Мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності і вимоги до визнання і розкриття її елементів визначені П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Метою формування фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої і неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності і рух коштів підприємства.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена

---

⁸⁸ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 10.08.2022)

⁸⁹ Про затвердження Порядку подання фінансової звітності : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.08.2022)

фінансова звітність» установлює зміст і форму Фінансової звітності малого підприємства в складі Балансу (форма № 1-м) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-м) та порядок її заповнення, а також зміст і форму Фінансової звітності мікропідприємства в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс) та порядок її заповнення. Показники цих звітів наводяться у тисячах гривень з одним десятковим знаком.

Норми цього Національного положення (стандарту) застосовуються мікропідприємствами, малими підприємствами, непідприємницькими товариствами, представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності та підприємствами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства (крім підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) (далі - підприємства), зокрема:

1) для складання Фінансової звітності малого підприємства:

малими підприємствами - юридичними особами, які визнані такими відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (крім тих, яким відповідно до податкового законодавства надано дозвіл на ведення спрощеного обліку доходів та витрат);

представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності;

2) для складання Фінансової звітності мікропідприємства:

мікропідприємствами - юридичними особами, які визнані такими відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;

підприємствами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства;

непідприємницькими товариствами⁹⁰.

Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку

---

⁹⁰ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 10.08.2022)

малими підприємствами (далі - Методичні рекомендації) призначені для ведення реєстрів бухгалтерського обліку юридичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності (крім банків) з ознаками малих підприємств, а також юридичними особами (крім бюджетних установ), що не займаються підприємницькою (комерційною) діяльністю (далі-малі підприємства).

Методичні рекомендації спрямовані на систематизацію в реєстрах бухгалтерського обліку методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань і факти фінансово-господарської діяльності (господарські операції) малих підприємств для накопичення даних і складання фінансової звітності⁹¹.

Документування господарських операцій, складання і зберігання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку та виправлення в них помилок малі підприємства здійснюють відповідно до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88⁹² і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 5 червня 1995 р. № 168/704⁹³.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 р.⁹⁴ дозволено не подавати звітність, не сплачувати податки/збори та не реєструвати податкові накладні/розрахунки коригування тим платникам, які внаслідок

---

⁹¹ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 23.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#top> (дата звернення 10.08.2022)

⁹² Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0168-95#Text> (дата звернення 10.08.2022)

⁹³ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 23.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#top> (дата звернення 10.08.2022)

⁹⁴ Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20/ed20220817#Text> (дата звернення 10.08.2022)

воєнних дій не мають такої змоги. На час воєнного стану та протягом шести місяців після його завершення платники звільняються від відповідальності за невиконання таких обов'язків. При цьому від платників не вимагалось доведення неможливості подання звітності, сплати податків чи реєстрації податкових накладних, тому фактично всі платники могли не виконувати свої обов'язки незалежно від можливості.

Однак слід згадати про діяльність в законотворчому процесі Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України (далі – ФПБАУ). ФПБАУ було створено у червні 1996 року на першому З'їзді бухгалтерів та аудиторів України. У вересні того ж року було схвалено Статут Федерації та зареєстровано її в Міністерстві юстиції України. Федерація представлена у всіх регіонах України 27 територіальними відділеннями і на сьогодні є найчисельнішою професійною організацією України. ФПБАУ є єдиною організацією в Україні, яка представляє професію бухгалтера й аудитора на міжнародному рівні; є членом Міжнародної федерації бухгалтерів, засновником та членом Євразійської ради сертифікованих бухгалтерів та аудиторів.

З 1997 р. члени ФПБАУ беруть участь у підготовці проектів законодавчих та регуляторних актів: Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та рекомендацій щодо їх удосконалення. Члени Федерації виконали замовлення ДК ЦПФР з розробки методики трансформації звітності відкритих акціонерних товариств у фінансову звітність за міжнародними стандартами. ФПБАУ видала методичний посібник «Трансформація фінансової звітності українських підприємств у фінансову звітність за МСБО». Ця робота виконана відповідно до рішення Кабінету Міністрів України.

Члени Федерації, починаючи з 1997 р. перекладають та видають Міжнародні стандарти фінансової звітності. Знання Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності допомагають підвищити кваліфікацію та практично застосувати їх на підприємствах України, що необхідно як для

розвитку підприємства, так і для інтеграції на міжнародні ринки. Починаючи з 1999 р. ФПБАУ перекладає та розповсюджує Міжнародні стандарти фінансової звітності⁹⁵.

Найбільші повноваження у сфері державного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності належать Міністерству фінансів України, яке є центральним спеціалізованим органом державної виконавчої влади по управлінню фінансами, по контролю за рухом та витрачанням державних фінансових ресурсів, за виконанням державного бюджету, за дотриманням установами НБУ і комерційних банків правил касового виконання державного бюджету по доходах. Крім цього, Міністерство фінансів України встановлює порядок ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання Державного і місцевих бюджетів, кошторисів витрат бюджетних установ, встановлює форми обліку і звітності з касового виконання бюджетів. Також до його повноважень слід віднести розроблення методології обліку, яка насамперед втілює визначення принципів ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Отже, головним нормативним актом, якому повинні відповідати усі інші, є Конституція України, потім Закони України і підзаконні акти центральних органів державної влади, що діють на всій території держави.

Окрім того, регіональні органи державної влади і місцевого самоврядування, видають нормативні акти, що діють лише в межах адміністративно-територіальних одиниць. Нижчою ланкою в системі нормативних актів є локальні нормативні акти, що приймаються безпосередньо на підприємствах власником чи уповноваженим органом (накази «Про облікову політику», «Про комерційну таємницю» й ін.) Не є нормативними актами: роз'яснення законодавства, листи державних й інших органів, податкові роз'яснення тощо.

---

⁹⁵ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II) : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВО-ЗВІТНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організація обліку на малих підприємствах

Питання побудови системи бухгалтерського обліку й фінансової звітності на підприємстві регулюються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»⁹⁶.

Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні спрямоване на розробку єдиних правил ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств, гарантують і захищають інтереси користувачів, а також покращання бухгалтерського обліку і фінансової звітності⁹⁷.

Система бухгалтерського обліку та звітності підприємств малого бізнесу в Україні має свої своєрідні особливості, які, насамперед, зумовлені особливостями їх господарської діяльності, а також нормами законодавства України. Підприємства малого бізнесу, як і всі інші суб'єкти господарювання України, зобов'язані вести оперативний і бухгалтерський облік господарських операцій, складати фінансову, податкову та статистичну звітність. При цьому організація бухгалтерського обліку підприємств малого бізнесу повинна ґрунтується на загальноприйнятих в Україні й у міжнародній практиці принципах і методичних засадах, встановлених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Регламентування процесу ведення бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та

---

⁹⁶ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 13.08.2022)

⁹⁷ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

установчих документів.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством, або власник відповідно до законодавства та установчих документів⁹⁸.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно з обирає форми його організації(рис 2.1)

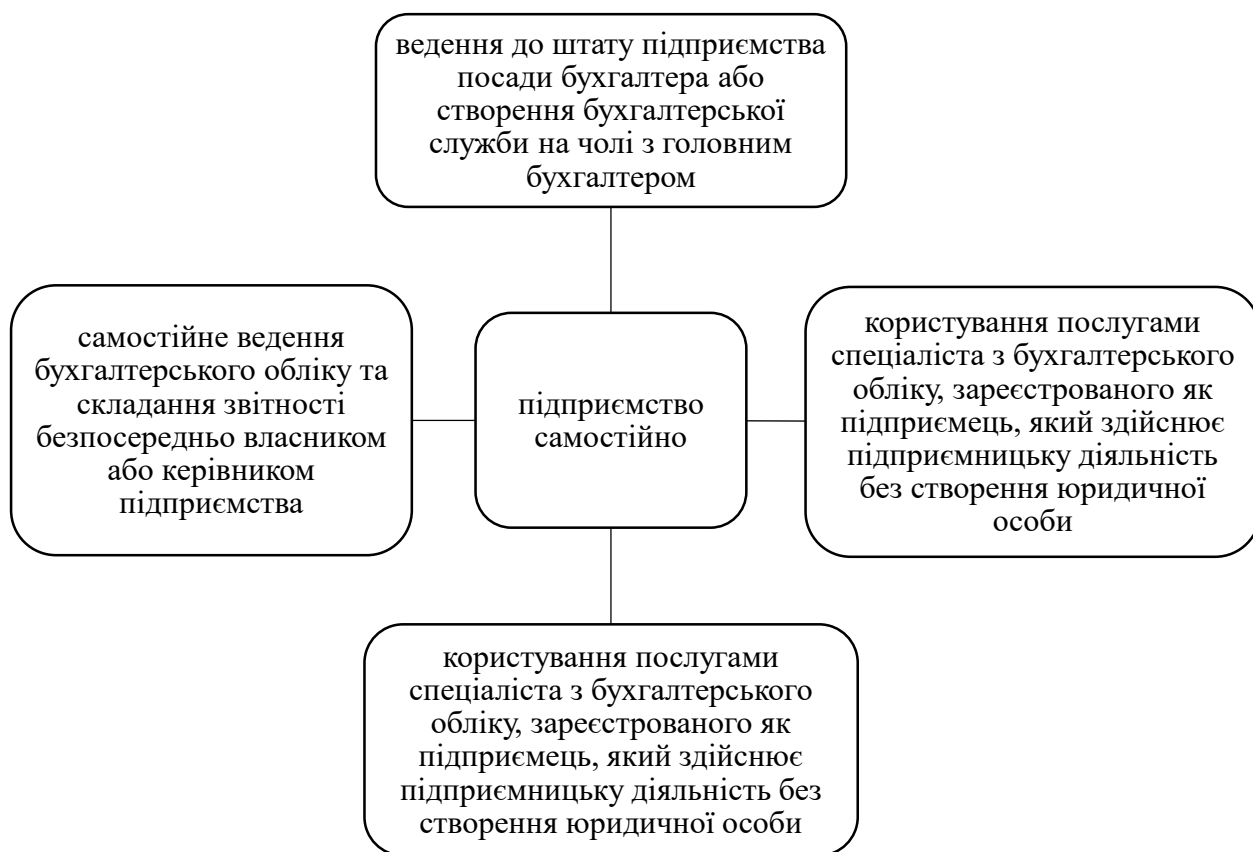

Рис. 2.1. Форми ведення бухгалтерського обліку на підприємстві

Самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства не може застосовуватися, як форма організації бухгалтерського обліку на підприємствах,

⁹⁸ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 13.08.2022)

звітність яких повинна оприлюднюватися, та в бюджетних установах⁹⁹.

Відповідно до Методичних рекомендацій № 422¹⁰⁰ малі підприємства можуть здійснювати узагальнення інформації про господарські операції у двох формах бухгалтерського обліку: простій; спрощеній.

З метою забезпечення ведення бухгалтерського обліку згідно з вимогами законодавства підприємство самостійно:

- визначає за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів облікову політику підприємства;

- обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних;

- розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів;

- затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку;

- може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства;

- визначає доцільність застосування міжнародних стандартів (крім випадків, коли обов'язковість застосування міжнародних стандартів визначена законодавством)¹⁰¹.

---

⁹⁹ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 13.08.2022)

¹⁰⁰ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 23.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#top> (дата звернення 13.08.2022)

¹⁰¹ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 13.08.2022)

Малі підприємства також ведуть податковий облік, що зумовлено необхідністю виконання підприємством норм податкових законів, зокрема, Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI¹⁰².

На рис. 2.2. зображено суб'єктів малого підприємництва згідно зі ст. 55 Господарського кодексу України.

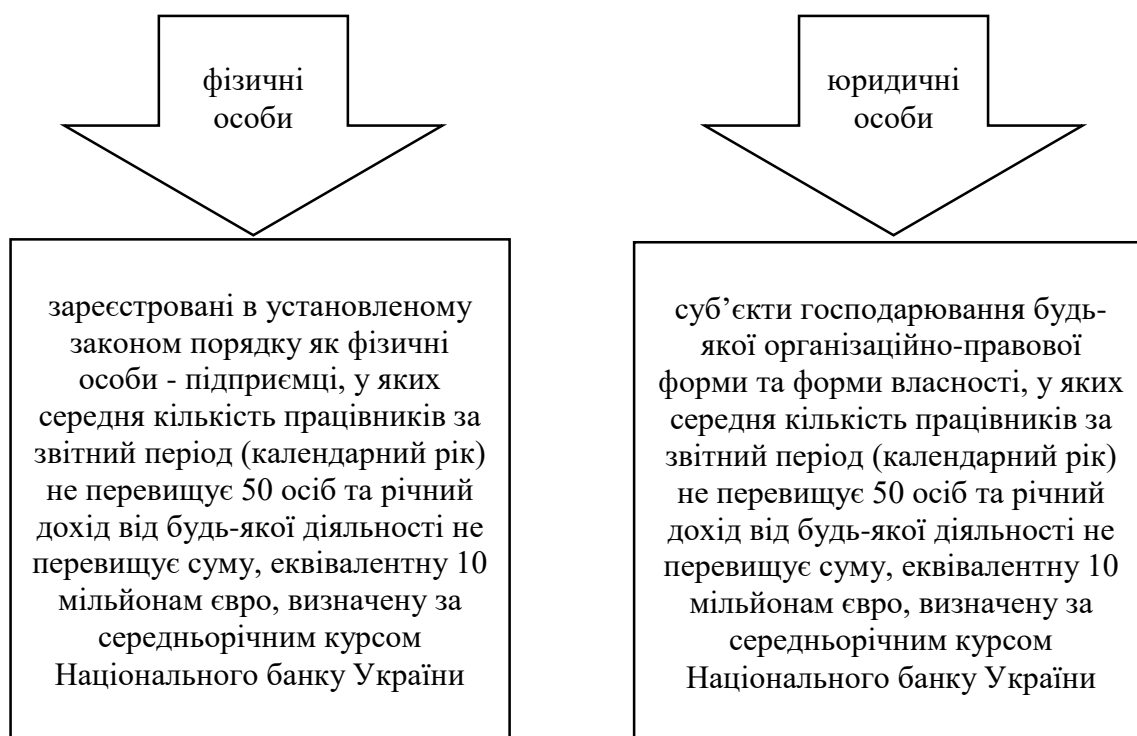

Рис. 2.2. Суб'єкти малого підприємництва¹⁰³

Малі підприємства, як і всі інші суб'єкти господарювання України, зобов'язані вести оперативний і бухгалтерський облік господарських операцій, складати фінансову, податкову та статистичну звітність. При цьому організація бухгалтерського обліку на малих підприємствах повинна ґрунтуватися на загальноприйнятих в Україні й у міжнародній практиці принципах і методичних засадах, установлених Законом України «Про бухгалтерський облік ті фінансову

¹⁰² Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755- V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 13.08.2022)

¹⁰³ Господарський кодекс України: від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB#w1_ (дата звернення 13.08.2022)

звітність в Україні» і положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Встановлені цими нормативно-правовими актами принципи є базовими правилами, якими слід керуватися при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності. Одним із них є принцип послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) використання підприємством обраної облікової політики.

Прийняття підприємством конкретної облікової політики на поточний фінансовий рік забезпечує організацію бухгалтерського обліку відповідно до показників форм річної фінансової звітності, зменшує трудомісткість і тривалість формування фінансової звітності, забезпечує використання оптимальних методів облікових робіт для отримання очікуваних результатів фінансово-економічної діяльності підприємства.

Ефективна та раціональна організація бухгалтерського обліку на підприємстві, починається з розробки облікової політики¹⁰⁴.

Облікова політика визначається на основі положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Головне призначення облікової політики – оптимізація процесу організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності конкретного підприємства через вибір і декларування певних методів та облікових процедур.

Облікова політика підприємства є основою внутрішнього регулювання обліку та для набуття нею нормативного статусу, її формалізують у вигляді наказу по облікову політику, який після його затвердження набуває статусу юридичного документа.

Правильний вибір облікової політики забезпечує реалізацію на підприємстві в повному обсязі всіх своїх функцій обліково-аналітичною

---

¹⁰⁴ Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Мельянкova Л.В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2019. С. 27-28.

системою. За рахунок забезпечення менеджменту своєчасною релевантною інформацією, приймають виважені управлінські рішення, що дає змогу ефективно пристосовуватись підприємству як до швидких змін навколишнього середовища, так і оперативно реагувати на зміни, що відбуваються в середині виробничої системи, знижувати можливі ризики, а також посилювати свої позиції в конкурентній боротьбі.¹⁰⁵

Коло осіб, які прагнуть і мають бути обізнані з обліковою політикою підприємства, досить широке. Такими особами можуть бути як зовнішні, так і внутрішні суб'єкти.

У таблиці 2.1, додатку В узагальнено групи осіб, які цікавляться обліковою політикою та їх пріоритетні інтереси.

На досліджуваному підприємстві ТОВ «Великокісницьке» Наказ про облікову політику є основним внутрішнім організаційно розпорядчим документом, яким регулюється організація облікового процесу на підприємстві та є обов'язковим для виконання всіма службами і працівниками підприємства.

Типової форми Наказу про облікову політику немає, оскільки обсяг та порядок його формування не регламентований жодним нормативним документом. Тому при його складанні необхідно керуватися професійним судженням та вимогами законодавчих актів і нормативних документів. Малі підприємства вибирають елементи облікової політики винятково виходячи з міркувань економічної ефективності й особливостей своєї діяльності оскільки від установлених методів обліку залежить не тільки об'єктивність розкриття інформації в їх фінансовій звітності, а і величина чистого прибутку підприємства¹⁰⁶.

В організації обліку діяльності малих підприємств є певні особливості, що виділяються на наступних етапах: методичному, технічному,

---

¹⁰⁵ Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

¹⁰⁶ Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Мельянова Л.В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2019. С. 30-32.

організаційному.

На методичному етапі формується методологія обліку як система найбільш загальних принципів, методів і способів відображення на рахунках обліку та в звітних формах господарських операцій.

Основні принципи організації облікового процесу на малих підприємствах регламентовані національним Положенням бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»¹⁰⁷ (нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання змісту над формою тощо). Метод бухгалтерського обліку діяльності малих підприємств визначається сукупністю восьми елементів (адитивний підхід): документація, інвентаризація, оцінка, калькулювання, рахунки й подвійний запис, баланс і звітність.

Порядок використання елементів методу бухгалтерського обліку у суб'єктів малого бізнесу показано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Використання елементів методу бухгалтерського обліку у суб'єктів малого бізнесу

№ з/п	Елементи методу бухгалтерського обліку	Малі підприємства	Фізичні особи-підприємці
1	2	3	4
1	Документація	Обов'язково використовують зовнішні документи. Кількість внутрішніх документів може бути значно зменшена за рахунок вибору альтернативних варіантів обліку	Зовнішні документи використовують для підтвердження величини доходів і витрат. Особи, які сплачують єдиний податок, документально підтверджують розмір одержаного доходу

¹⁰⁷ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 13.08.2022)

Продовження табл. 2.2

2	Інвентаризація	Проводять інвентаризацію з метою визначення фактичної наявності цінностей і вирахування суми їх вибуття за умови періодичної системи обліку	Інвентаризацію проводять за власним бажанням
3	Оцінка	Використовують будь-які підприємства для вираження активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій у грошовому вимірнику	Використовують для визначення суми доходів і витрат
4	Калькулювання	Проводять для одержання інформації з метою прийняття управлінських рішень та обґрунтування цін на товари, готову продукцію, роботи і послуги	Проводять за власним бажанням з метою одержання інформації для прийняття управлінських рішень
5	Рахунки	Використовують спрощений план рахунків. Перелік рахунків підприємство визначає самостійно, складаючи робочий план рахунків	Не використовують
6	Подвійний запис	Підприємства, які повинні складати баланс, не можуть вести облік без застосування подвійного запису	Не використовують
7	Баланс	Складають за скороченими формами (ф. №1-м і ф.№1-мс)	Не використовують
8	Фінансова звітність	Складають за скороченими формами «Баланс» (ф. №1-м і ф.№1-мс) і «Звіт про фінансові результати» (ф.№2-м і ф. №2- мс)	Не використовують

Джерело: сформовано автором на основі¹⁰⁸

Отже, малими підприємствами використовуються усі вісім елементів методу бухгалтерського обліку, фізичними особами-підприємцями – лише чотири. Одним з основних елементів методу бухгалтерського обліку є документація (документування), на якому ґрунтується облік як упорядкована система узагальнення інформації про діяльність юридичних осіб, про що справедливо зауважує у своїй праці В. Пархоменко¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Павелко О. В. Спрощення обліку на підприємствах малого бізнесу. Електронний архів Державного університету «Житомирська політехніка». 2017. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/151.pdf> (дата звернення 13.08.2022)

¹⁰⁹ Пархоменко В. Документальне забезпечення бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік*

Враховуючи те, що облік є діяльністю з послідовним процесом переробки даних в інформацію, використовуються різні методи в залежності від етапів формування інформаційних потоків (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Методи перероблення даних в інформацію

Етапи	Види облікової діяльності	Методи обліку
1	2	3
1 етап	хронологічне і постійне в часі систематичне спостереження за об'єктами обліку	через документування та інвентаризацію
2 етап	вимірювання величини господарських засобів та джерел їх формування, господарських процесів та їх результатів	через оцінку і калькулювання в єдиний грошовий вимірник
3 етап	реєстрація та класифікація даних про зміни об'єктів обліку з метою їх систематизації за видами	через подвійне їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку
4 етап	узагальнення інформації	складання бухгалтерського балансу і звітності

Джерело: сформовано автором¹¹⁰

Отже, метод бухгалтерського обліку - це система взаємопов'язаних методів і прийомів, за допомогою яких об'єкти бухгалтерського обліку відображаються та узагальнюються у грошовій оцінці з метою контролю за господарською діяльністю підприємства.

Можна стверджувати, що характерною особливістю методу бухгалтерського обліку є те, що його використання забезпечує суцільне, безперервне, взаємопов'язане, документально обґрунтоване у вартісній оцінці відображення об'єктів, що обліковуються.

Способи обробки облікової інформації, що визначаються на технологічному етапі, на малих підприємствах поділяються на три види:

i аудит. 2010. № 8. С.7-11.

¹¹⁰ Поліщук В., Зінкевич М. Метод бухгалтерського обліку: поняття, сутність, елементи. *Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 травня 2017 р. Тернопіль. С. 122-123. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/20983/2/DSESES_2017_Polishchuk_V-Metod_bukhhalterskoho_122-123.pdf (дата звернення 14.08.2022)

паперовий, механізований і комп'ютеризований (автоматизований) залежно від виду обчислювальної техніки, що застосовується. Найпопулярнішими нині для малих підприємств є такі програмні продукти, як «1С: Підприємство», «Парус-Підприємство», «Бухсофт» тощо.

На досліджуваному підприємстві ТОВ «Великокісницьке» для автоматизації обліку використовують платформу Business Automation Framework (BAF).

Платформа BAF призначена для розробки прикладних рішень з ведення бухгалтерського, управлінського, фінансового обліку на підприємстві та управління всіма аспектами його діяльності. Особливістю системи є те що вона в основній своїй масі експлуатується на підприємствах України і має адекватну для свого ринку вартість, європейські системи такого класу як правило коштують у кілька разів дорожче. Незважаючи на невисоку вартість за всіма параметрами програма має конкурентоспроможну функціональність і переваги за рахунок наявності в системі модулів бухгалтерського і податкового обліку які розроблені для всіх країн в яких вона використовується. Завдяки практично монопольному становищу на ринку програма BAF має якісну технічну та методичну підтримку від фірм партнерів яких в Україні налічується близько 500. Розробники програми BAF контролюють якість послуг, що надаються фірмами партнерами, проводять заходи для їх навчання і сертифікації з метою підвищення якості послуг і максимального задоволення бажань замовників¹¹¹.

До основних переваг платформи можна віднести:

- кросплатформність і роботу з різними СУБД;
- гнучкість платформи і простоту налаштування;
- масштабованість і продуктивність системи;
- просту інтеграцію з зовнішніми програмами і обладнанням;
- зручний інтерфейс;

---

¹¹¹ BAF, платформа BAF огляд і основні характеристики. *НЕТСОФТ* : вебсайт. URL: <https://www.netsoft.com.ua/1C-Predpriyatiye-8-opisaniye-osnovnyye-kharakteristiki-ukr.html> (дата звернення 14.08.2022)

- засоби швидкої розробки додатків;
- безпеку системи;
- зовнішнє джерело даних;
- можливість роботи через інтернет.

Сучасний і зрозумілий дизайн інтерфейсу забезпечує високу швидкість роботи і легке освоєння системи для користувачів-початківців . Існує можливість масового введення інформації, оформлення робочого простору під потреби користувача, повнотекстовий пошук в даних і створення звітів будь-якої складності¹¹².

Організаційний етап не має суттєвих відмінностей як для малих, так і для середніх та великих підприємств, оскільки призначений для налагодження системи адміністративного управління в бухгалтерії, що передбачає, перш за все, встановлення найбільш ефективної системи обліку; визначення оптимальної штатної структури облікового апарату; встановлення норм праці та часу, необхідного для виконання робіт; набір кадрів та їх навчання; раціональну організацію робочих місць бухгалтерів; налагодження дієвої системи обліку роботи працівників та контролю за виконанням ними своїх функцій; організацію архіву бухгалтерських документів; організацію безпеки та захисту облікової інформації.

Слід відмітити, що суб'єкти малого підприємництва в Україні залежно від особливостей господарської діяльності та різноманітності її видів можуть застосовувати «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва» № 186 від 19.04.2001 р.¹¹³ або ж «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» №

---

¹¹² Що таке платформа Business Automation Framework (BAF). *Камала Софт* : вебсайт. URL: <https://kamala-soft.com/uk/blog/chto-takoe-platforma-business-automation-framework-baf/> (дата звернення 14.08.2022)

¹¹³ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20010419#Text> (дата звернення 14.08.2022)

1591 від 09.12.2011 р.¹¹⁴, що передбачається наказом про облікову політику підприємства. Порівняльну характеристику кількості синтетичних рахунків, що передбачена зазначеними планами рахунків, містить таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Порівняльна характеристика кількості синтетичних рахунків,
передбачених планами рахунків бухгалтерського обліку**

Кількість синтетичних рахунків, передбачена Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Кількість синтетичних рахунків, передбачена Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва
1	2
Клас 1 «Необоротні активи»	
10 рахунків	6 рахунків
Клас 2 «Запаси»	
9 рахунків	4 рахунки
Клас 3 «Кошти, розрахунки та інші активи»	
9 рахунків	5 рахунків
Клас 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань»	
10 рахунків	4 рахунки
Клас 5 «Довгострокові зобов'язання»	
6 рахунків	1 рахунок
Клас 6 «Поточні зобов'язання»	
10 рахунків	4 рахунки
Клас 7 «Доходи і результати діяльності»	
8 рахунків	3 рахунки
Клас 8 «Витрати за елементами»	
6 рахунків	-
Клас 9 «Витрати діяльності»	
10 рахунків	3 рахунки
Клас 0 «Позабалансові рахунки»	
9 рахунків	-

Джерело: сформовано автором на основі ¹¹⁵, ¹¹⁶

¹¹⁴ План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення 14.08.2022)

¹¹⁵ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20010419#Text> (дата звернення 14.08.2022)

¹¹⁶ План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення 14.08.2022)

Дані таблиці 2.4 дають підстави для узагальнення, що «Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва» № 1591 від 09.12.2011 р., передбачено значно меншу кількість рахунків синтетичного обліку (30 рахунків проти 87). Відсутній чіткий поділ рахунків на класи та субрахунки. Проте з метою забезпечення необхідної деталізації та аналітичності обліково-економічної інформації підприємства можуть вводити до спрощеного Плану рахунків субрахунки, виходячи з призначення рахунків та потреб управління підприємством.

Оскільки спрощена форма бухгалтерського обліку, як і спрощена система оподаткування, може застосовуватись поряд із загальноприйнятою формою обліку за вибором малого підприємства, тобто є дозволеною, а не обов'язковою, то малі підприємства у разі потреби можуть використовувати облікові реєстри, передбачені «Методичними рекомендаціями по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку» від 29.12.2000 р. № 325¹¹⁷, де передбачено до використання значно більшу кількість облікових реєстрів, ніж наказом Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422¹¹⁸. Відтак, на свій власний розсуд малі підприємства можуть обирати той чи інший склад реєстрів обліку, що підлягатиме використанню ними з метою ведення бухгалтерського обліку.

Склад облікових реєстрів, які ведуться на конкретному підприємстві, залежить від прийнятої на підприємстві форми ведення бухгалтерського обліку. Під формою ведення бухгалтерського обліку розуміють сукупність облікових реєстрів, які використовуються у певній послідовності та взаємодії для ведення обліку із застосуванням подвійного запису.

Форма ведення бухгалтерського обліку є важливим елементом одного з етапів циклу ведення бухгалтерського обліку (табл. 2.5).

---

¹¹⁷ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text> (дата звернення 14.08.2022)

¹¹⁸ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (дата звернення 14.08.2022)

Таблиця 2.5

Етапи (стадії) циклу ведення бухгалтерського обліку

№ з/п	Етап циклу ведення бухгалтерського обліку	Характеристика етапу
1	2	3
1	Первинне спостереження	Аналізуються факти господарського життя, які вже відбулися та розподіляються на окремі господарські операції. Господарська операція відображається в бухгалтерському обліку за умови визначення часу її здійснення, змісту, вартісного вимірювання
2	Документальне оформлення операцій	Складається або приймаються від інших господарських суб'єктів документи, які відображають всі господарські операції та їх результати (рахунки, накладні, довідки тощо). Первинні документи перевіряються за формою, суттю та реєструються
3	Поточне групування фактів господарського життя	Дані документів про відповідну господарську операцію відображаються на рахунках бухгалтерського обліку. Складається бухгалтерська проводка з використанням подвійного запису, яка заноситься в облікові реєстри відповідно до обраної форми ведення бухгалтерського обліку
4	Остаточне узагальнення фактів господарського життя	На основі даних бухгалтерського обліку складається фінансова звітність за встановленими формами
5	Аналіз фінансової звітності	Проводиться детальний аналіз господарської діяльності підприємства на основі даних фінансової звітності

Джерело: сформовано автором

Будь-яка форма бухгалтерського обліку повинна відповідати вимогам:

- 1) забезпечувати повноту і своєчасність відображення у реєстрах фінансовогосподарських операцій, фіксувати контроль наявності та руху активів і пасивів підприємства;
- 2) надавати можливість раціонально розподілити облікові роботи між працівниками бухгалтерії;
- 3) містити інформацію необхідну для прийняття ефективних рішень;
- 4) забезпечувати складання фінансової і податкової звітності відповідно

чинних нормативних документів;

5) бути економічною, тобто обмежуватися оптимальним розміром витрат на ведення бухгалтерського обліку¹¹⁹.

В умовах комп'ютеризації облікового процесу зміст форми ведення бухгалтерського обліку розширюється і поглиблюється. Вона визначає не тільки методи, але й технологічні та інформаційні аспекти організації бухгалтерського обліку й обробки облікових даних.

Форми ведення бухгалтерського обліку в умовах ручної облікової праці класифікуються за: кількістю облікових реєстрів, які застосовуються, їх призначенням, змістом, формою і зовнішнім виглядом; послідовністю та способами записів в облікових реєстрах; зв'язком реєстрів хронологічного та систематичного, синтетичного й аналітичного обліку.

Сучасні паперові форми бухгалтерського обліку, що застосовуються юридичні особи – суб'єкти малого підприємництва України, представлені таким переліком: журнально-ордерна; журнальна; проста; спрощена(рис. 2.3).

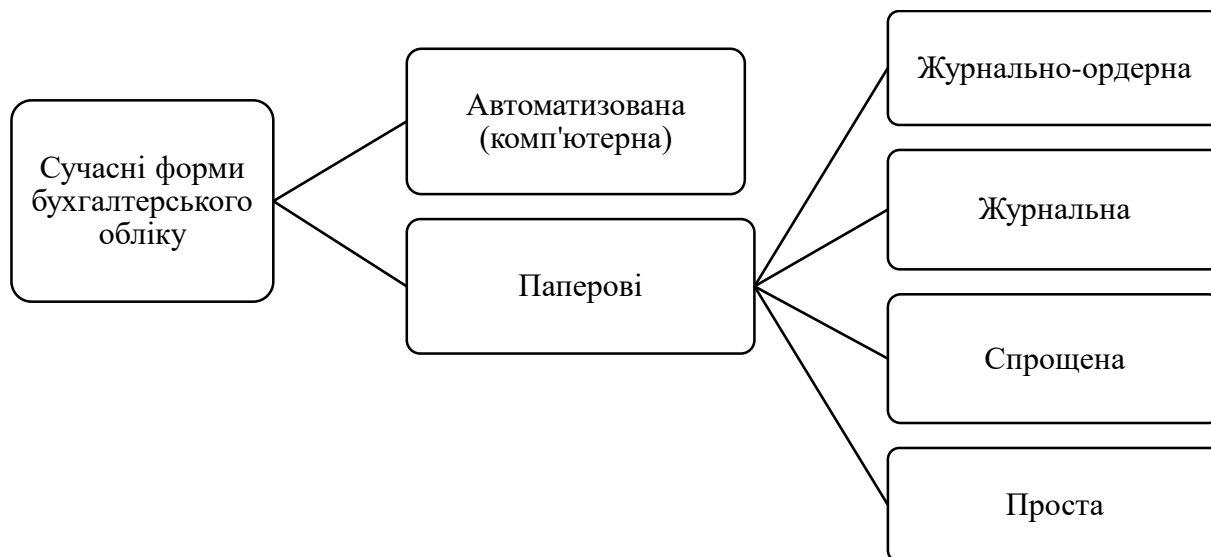

Рис. 2.3. Структура форм бухгалтерського обліку

Джерело: сформовано автором на основі ¹²⁰

¹¹⁹ Сук П. Л., Ахмад Мохаммад Аль-Іббіні Омран. Журнально-ордерна форма бухгалтерського обліку. ScienceRise. 2015. Т. 9, № 1 (14). С. 47-50

¹²⁰ Подолянчук О. А. Організація обліку суб'єктами малого підприємництва. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5536> (дата звернення 18.08.2022)

Журнальна чи журнально-ордерна форма обліку передбачає формування інформації у журналах та відомостях до них на підставі первинних документів під час надходження їх до бухгалтерії або за підсумками за місяць. Дана форма обліку використовується, якщо суб'єкт малого підприємництва здійснює складне виробництво та воно матеріалозатратним, що зумовлює відображення великої кількості господарських операцій та розрахунків (наприклад, у сільському господарстві).

Просту форму бухгалтерського обліку рекомендується застосовувати на підприємствах, де виконується невеликий об'єм робіт та незначний документообіг (наприклад: сфера обслуговування, надання послуг тощо). Але обов'язково господарські операції відображаються з використанням методу подвійного запису.

Спрощена форма обліку застосовується, якщо неможна використати просту форму обліку або за власним вибором суб'єкта малого бізнесу. Спрощена форма обліку дозволяє відображати господарські операції двома способами: без застосування подвійного запису або ж з його використанням¹²¹.

На розвиток форм бухгалтерського обліку впливають такі чинники:

- необхідність широкого розподілу праці між обліковими працівниками;
- необхідність ведення детального аналітичного обліку;
- необхідність швидкого одержання результатної інформації.

Прогресивною вважається така форма обліку, яка забезпечує своєчасне одержання необхідної якісної, оперативної інформації, системи показників звітності для прийняття управлінських рішень при мінімальних затратах праці і засобів на ведення обліку. Безумовно в теперішній час вона повинна базуватись на основі впровадження обчислювальної техніки¹²².

ТОВ «Великокисницьке» має на балансі власні необоротні активи,

---

¹²¹ Подоляничук О. А. Організація обліку суб'єктами малого підприємництва. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5536> (дата звернення 20.08.2022)

¹²² Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік (частина II): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2013. 324 с.

виробничі запаси, товари і готова продукція, тому веде бухгалтерський облік із використанням облікових реєстрів, затверджених МФУ, погоджених із Держкомстатом України. Схем форми обліку наведена на рис. 2.4.

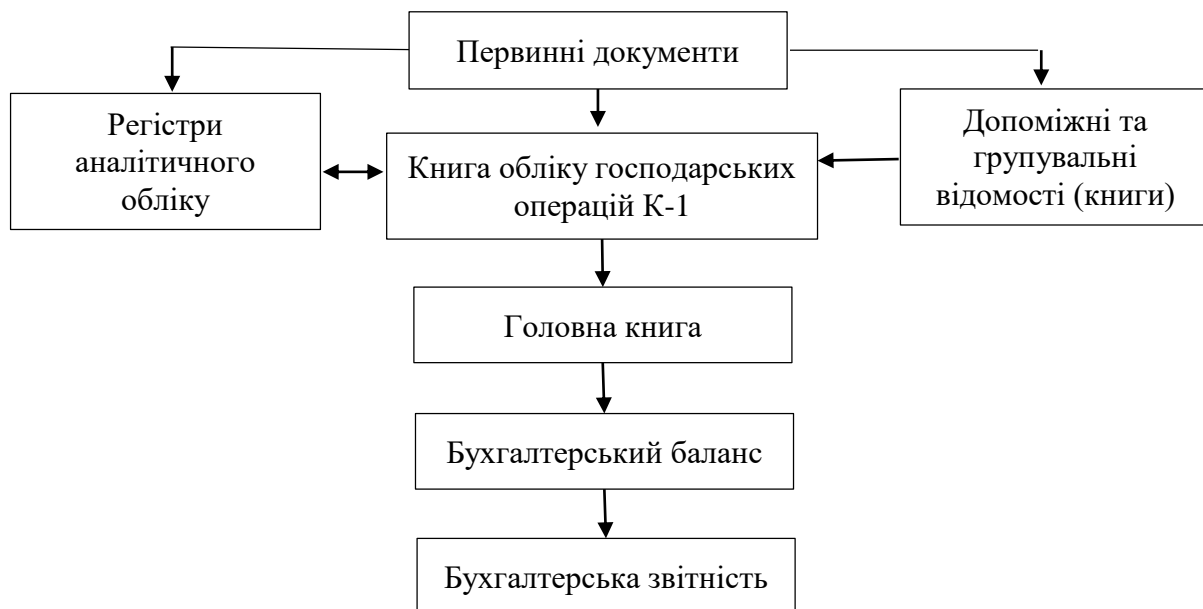

Рис. 2.4. Схема простої форми бухгалтерського обліку, яку застосовує підприємство

Інформація облікових реєстрів використовується для складання фінансової звітності.

2.2. Первинне відображення операцій у діяльності суб'єктів малого підприємництва

Бухгалтерський облік – це документально обґрунтований облік. Кожний запис в обліку повинен бути здійснений тільки на підставі первинного документа. Документ – це письмове свідчення про фактичне здійснення або про право на здійснення господарської операції¹²³. Окремі науковці вважають, що документ – це «письмове свідчення, доказ певної дії»¹²⁴, «результат

¹²³ Безруких П. С., Вербов Г. Д., Кашаєв А. Н. Курс бухгалтерського обліку: підручник для технікумів. М.: «ФІНАНСИ». 1977. 360 с.

¹²⁴ Росінська Є. Р. та ін. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посібник для студентів вишів; за ред. Е. Р. Росінської, Н. Д. Еріашвілі. М.: ЮНІТІ-ДАНА. 2006. 351 с.

документування, тобто зафіксована на матеріальному носії інформація з реквізитами, які дозволяють її ідентифікувати»¹²⁵, «система закономірно пов'язаних елементів, які становлять цілісне утворення або єдність»¹²⁶.

Успішне функціонування будь-якого суб'єкта господарювання залежить від якості зафіксованої у документах інформації, яка відображає сутність всіх процесів його господарської діяльності. Якісні характеристики облікової інформації, а саме: точність, достовірність, доступність для сприйняття є характерними рисами системи бухгалтерського обліку і основою прийняття управлінських рішень¹²⁷.

Під первинними документами розуміють письмові свідоцтва, що фіксують та підтверджують господарські операції, вимагаючи розпорядження та дозволу адміністрації (власника) на їх проведення¹²⁸.

Первинний документ є базовою ланкою формування інформації в бухгалтерському обліку. Правильне оформлення первинних документів є запорукою підтвердження здійснення господарської операції, що необхідно з метою формування повної інформації для управління діяльністю та виконує роль доказів при податковій перевірці або аудиті. Відсутність або некоректне заповнення первинних документів може бути підставою для невизнання витрат у суб'єкта оподаткування при здійсненні податкової перевірки, та впливає на висновок аудитора при незалежній перевірці. Незважаючи на всю значимість первинних документів в бухгалтерському обліку, національна судова практика свідчить про високий рівень судових спорів у питаннях документального оформлення господарських операцій, що пов'язано як із недотриманням контрагентами порядку формування первинних документів, так і на основі двозначного трактування законодавства або відсутності конкретних приписів під

---

¹²⁵ Подільський В. І., Макарова Н. С., Подільський В. І. Аудит первинного обліку підприємств: практик. посібник. М.: ЮНІТІ-ДАНА, 2003. 173 с.

¹²⁶ Пушкар М. С. Розробка систем обліку : навч. посібник. Тернопіль : Картбланш. 2003. 198 с.

¹²⁷ Білоусько В. С. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посібник. Видання 4-те. Х. : Кондо., 2014. 423 с.

¹²⁸ Сльозко Т. М. Організація обліку. К. : ЦУЛ, 2008. 224 с.

час формування первинних документів¹²⁹.

Система первинного обліку є інформаційною основою управління, елементи якої пов'язані інформаційними та технічними каналами. Кожен елемент системи первинного обліку створює, накопичує та використовує властиву йому інформацію різного ступеня ієрархії. Інформаційне забезпечення кожного елемента системи первинного обліку взаємодіє з попереднім та подальшим процесом формування системи первинного обліку. Ці зустрічні потоки циркулюють за визначеними об'єктивними законами, що надає право розглядати ці потоки як систему. Отже, більш змістовним буде визначення первинного обліку та його системи, представлене на рис. 2.5.

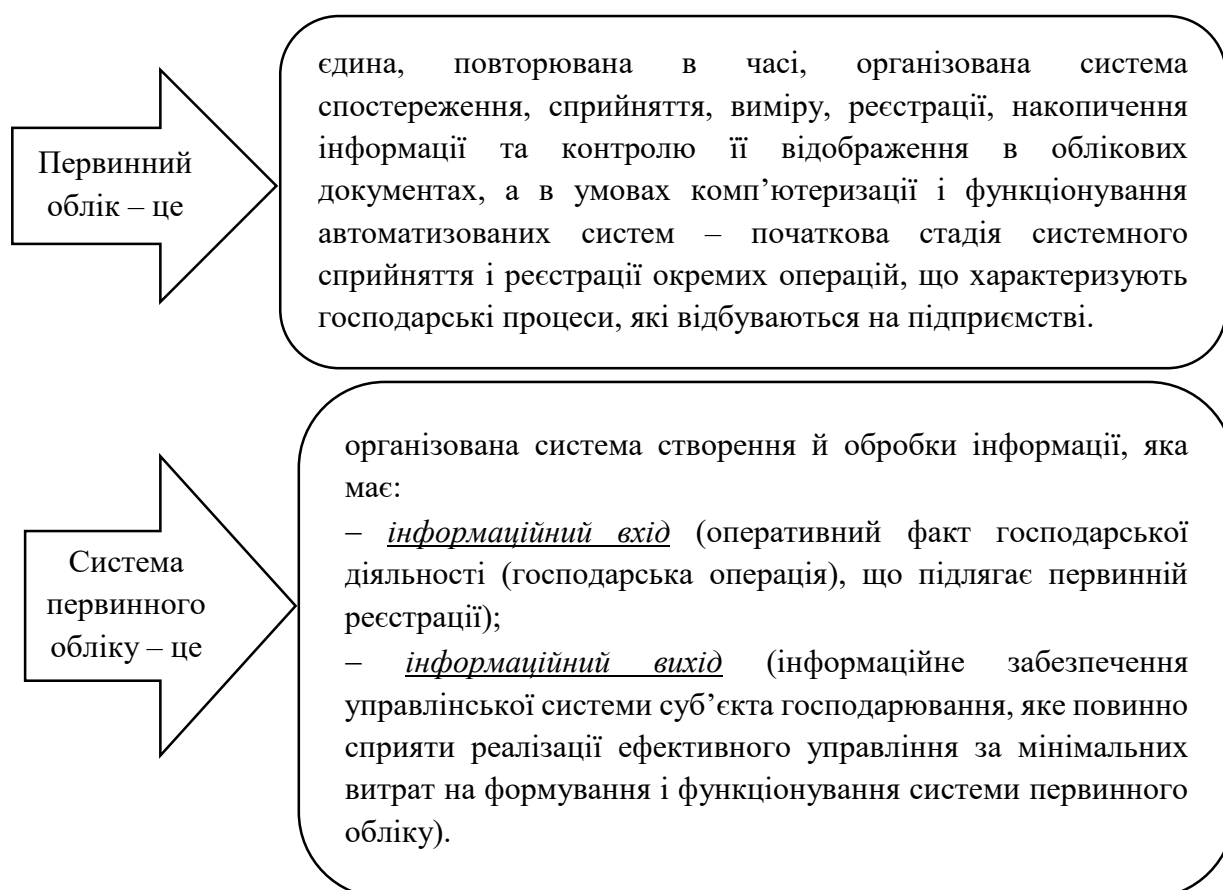

Рис. 2.5. Зміст первинного обліку та його системи¹³⁰

¹²⁹ Герман Р. Т. Проблеми первинного обліку : національний та зарубіжний досвід вирішення. Вісник ЖДТУ. 2016. № 4 (78).

¹³⁰ Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Організація процесу формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 492 с. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30141.pdf> (дата звернення 20.08.2022)

Ключовими елементами системи первинного обліку є процес документування та первісна обробка інформації, під якою слід розуміти диференційоване накопичення кількісних та вартісних даних, що характеризують господарські операції. Як випливає з досліджених визначень первинного обліку, у жодному з них не зазначена стадія первісної обробки інформації, на якій здійснюється диференційоване накопичення кількісних даних про господарські процеси. Водночас стадія первинної обробки інформації характерна для всіх суб'єктів господарської діяльності¹³¹.

Це підтверджується нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»¹³²: «бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством».

Первинні облікові документи, крім інформаційної основи, є юридичним доказом факту здійснення господарської операції суб'єктом господарювання.¹³³

У технологіях обліку, які традиційно склалися на сучасному етапі розвитку науки, від якості первинних документів значною мірою залежать якість та достовірність усього бухгалтерського обліку. Бухгалтерські документи підтверджують правдивість і точність облікових даних та допомагають знаходити помилки в бухгалтерських записах і в економічних розрахунках. У зв'язку з цим висуваються особливі вимоги до змісту та порядку оформлення бухгалтерських документів¹³⁴.

Первинні документи складаються на бланках типових і спеціалізованих

---

¹³¹ Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Організація процесу формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 492 с. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30141.pdf> (дата звернення 20.08.2022)

¹³² Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 20.09.2022)

¹³³ Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Організація процесу формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 492 с. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30141.pdf> (дата звернення 20.09.2022)

¹³⁴ Безверхий К. В. Облікові документи як первинна складова обліково-звітної інформації підприємства. Європейський вектор економічного розвитку. № 1 (14). 2013. С. 11–18.

форм, затверджених відповідним органом державної влади. Документування господарських операцій може здійснюватися із використанням виготовлених самостійно бланків, які повинні містити обов'язкові реквізити чи реквізити типових або спеціалізованих форм.

Первинні документи можуть бути складені у паперовій або в електронній формі та повинні мати такі обов'язкові реквізити (рис 2.6.).

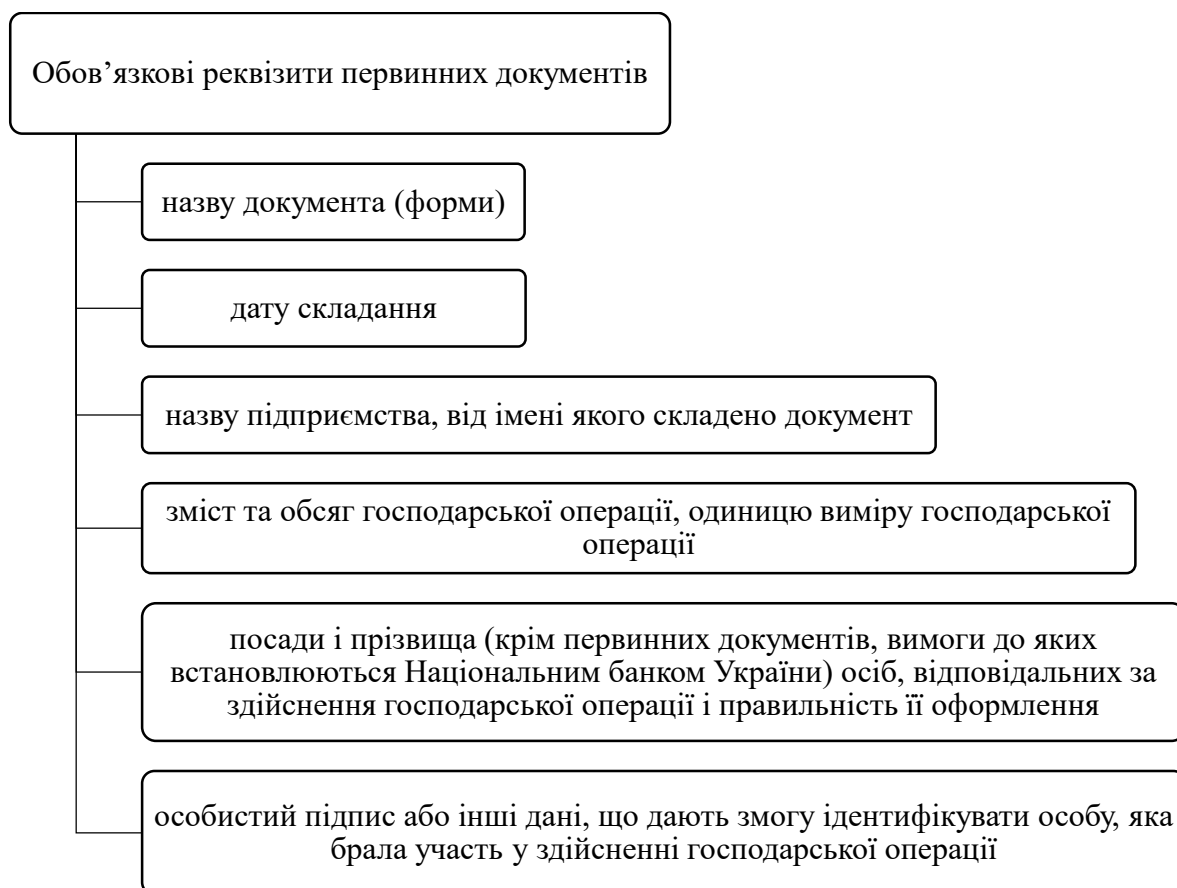

Рис. 2.6. Обов'язкові реквізити первинних документів¹³⁵

Залежно від характеру господарської операції та технології обробки облікової інформації до первинних документів можуть включатися додаткові реквізити (печатка, номер документа, підстава для здійснення операції тощо)¹³⁶.

Згідно зі ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову

¹³⁵ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 20.08.2022)

¹³⁶ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 26.08.2022)

звітність в Україні»¹³⁷, пт 2.4 Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку¹³⁸ дозволено складати первинні документи в електронній формі, але за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи й електронний документообіг.

Основним нормативом щодо цього є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»¹³⁹.

Разом із тим Закон вимагає, щоб електронна форма була візуалізована та придатна для сприймання її змісту людиною. Такий документ вважають оригіналом, а всі його паперові відображення є копією.

Електронний документ, який складено відповідно до вимог чинного законодавства та містить усі необхідні реквізити, має таку саму юридичну силу, як і документ, складений у паперовому вигляді. Але для надання електронному первинному документу легітимності та для завершення створення електронного первинного документа необхідне накладення головного реквізиту – електронного підпису автора чи підпису, прирівняного до власноручного¹⁴⁰.

Отже, підписання електронного документа потрібно підтвердити (засвідчити) наявністю сертифіката цього ключа. Сертифікат, як, власне, і сам ключ, надає акредитований центр сертифікації електронних ключів. Процедура засвідчення дійсності електронного цифрового підпису є нормативно затвердженою.

Суть цієї процедури полягає в тому, що акредитований центр сертифікації електронних ключів повинен зробити свою помітку часу на документі, тобто

---

¹³⁷ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 26.08.2022)

¹³⁸ Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Мініну від 24.05.95 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення 26.08.2022)

¹³⁹ Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 26.08.2022)

¹⁴⁰ Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Організація процесу формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 492 с. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30141.pdf> (дата звернення 26.08.2022)

підтвердити, що електронний цифровий підпис належить конкретній особі й на момент підписання є чинним (дійсним), оскільки електронний цифровий підпис має свій термін дії, зі змінюванням якого його потрібно поновлювати (підтверджувати). На практиці це означає, що підписання повинно відбуватися не лише за допомогою спеціального програмного забезпечення, але й у режимі онлайн (зазвичай через мережу Інтернет)¹⁴¹.

Системний підхід до автоматизації документообігу повинен: застосовувати прогресивні засоби пристосування до адміністративної структури організації та порядку роботи з документами, який використовується на підприємстві; підтримувати розсилку та візування документів (тобто здійснювати відображення реальних процесів роботи з паперовими документами); забезпечувати контроль над проходженням документів; забезпечувати введення до системи документів з різних джерел (паперова документація, повідомлення електронної пошти, факсимільні повідомлення та ін.)¹⁴². Стадії життєвого циклу електронного документу наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Життєвий цикл електронного документу

Вид життєвого циклу	Застосування
1	2
Реєстрація документів і збереження відомостей про них у базі даних	Оформлення реєстраційно-контрольної картки (РКК) з відомостями про документ. Реєструватися можуть документи, що надійшли ззовні, створені усередині організації (накази, розпорядження, договори, акти, рахунки і т.д.), у т.ч. проекти документів.
Обробка і збереження власне документа	Одержання або створення файлів, що містять власне документ у комп'ютерній формі (наприклад, факсимільне зображення паперового документа, текст, аудіо або відеоматеріал і т.д.) і пов'язані з РКК.
Рух документів	Переміщення доручень і документів мережею персональних комп'ютерів, яке реалізується шляхом застосування механізмів організації потоку робіт.

¹⁴¹ Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Організація процесу формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 492 с. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30141.pdf> (дата звернення 26.08.2022)

¹⁴² Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

Продовження табл. 2.6

Відправлення документів	Формуються реєстри відправлення для експедиції установи або здійснюється відправлення документів за допомогою систем електронної пошти.
Контроль виконання	Заносяться у реєстраційно-контрольну картку відомості про постановку документа на контроль, зберігаються контрольні резолюції і здійснюється контроль за роботою виконавців по резолюціях і виконанням документів по розділах і в цілому.

Джерело: сформовано автором¹⁴³

Процес зберігання документів в електронному вигляді повинен сприяти:

- централізованому зберіганню документів;
- формуванню архіву електронних документів;
- адмініструванню системи управління документами;
- забезпеченню належного захисту та санкціонованому доступу до файлів електронних документів;
- конвертації файлів електронних документів у різні формати; вибору відповідних носіїв інформації для організації системи зберігання документів, враховуючи частоту звернень, строків дії документа;
- оперативному перегляду документів різних форматів без завантаження вихідних додатків; пошуку документів за різними критеріями відбору тощо.

Положення про документообіг розробляється з врахуванням норм чинного законодавства України, та у разі зміни якого, трансформується і новій редакції. Відповідальність за ведення документообігу на підприємстві несе керівник підприємства¹⁴⁴.

Основними перевагами комп'ютерної форми ведення обліку, порівняно з паперовою, є: вбудовані бухгалтерські знання (у програму закладено правила формування тих чи інших бухгалтерських проводок по господарських операціях,

¹⁴³ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

¹⁴⁴ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

тобто форма бухгалтерського обліку наповнюється специфічними бухгалтерськими знаннями); паралельне ведення обліку за декількома стандартами (на базі одних і тих же одноразово введених даних можна отримувати декілька систем оцінок і показників, що розраховуються за різними методиками); забезпечення отримання необхідної внутрішньої та зовнішньої звітності за вимогою управлінського персоналу (використання комп'ютерної техніки дозволяє отримувати інформацію з бажаним ступенем деталізації у будь-який момент часу).

2.3. Особливості ведення аналітичного і синтетичного обліку суб'єктами малого підприємництва

На малих підприємствах, загалом немає великого штату працівників, які могли б займатися веденням обліку, такі підприємства використовують спрощену форму бухгалтерського обліку. Проте незважаючи на це, облік повинен виконувати свої головні функції: інформаційну і контрольну. Таким чином, малі підприємства також повинні керуватись вимогами практично всіх стандартів бухгалтерського обліку.

На ТОВ «Великокисницьке» облікові функції здійснює бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером. Бухгалтерська служба складається з заступника головного бухгалтера, бухгалтера з касових операцій, бухгалтера з обліку запасів та розрахунків і бухгалтера по заробітній платі та паливо - мастильних матеріалів, при цьому застосовується лінійна організаційна структура апарату бухгалтерського обліку, контролю та аналізу. Лінійна організація передбачає безпосереднє підпорядкування всіх виконавців керівникові - головному бухгалтеру. На підприємстві також працює обліковець, який займається документуванням первинної облікової інформації. Працівники бухгалтерії здійснюють облік з використанням комп'ютерної техніки, яка під'єднана на мережі Інтернет, іншої необхідної оргтехніки, а також спеціалізованих програмних продуктів

Для полегшення обліку на малих підприємствах наказом Міністерства

фінансів України № 186 було затверджено спрощений План рахунків бухгалтерського обліку¹⁴⁵. Від тоді малі підприємства самостійно на власний розсуд приймають рішення про те, яким Планом рахунків їм слід користуватись: загальним чи спрощеним. Відмінність спрощеного Плану рахунків у тому, що він є скороченим переліком рахунків, тобто передбачає об'єднання декількох рахунків загального плану рахунків в один.

За потреби деталізації та аналітичності обліково-економічної інформації до синтетичних рахунків спрощеного Плану рахунків підприємством вводять субрахунки, виходячи з потреб управління підприємством (табл. 2.7, додаток Г).

Рахунок 10 «Основні засоби» призначено для обліку й узагальнення інформації про наявність та рух власних або отриманих на умовах фінансової оренди об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів, а також об'єктів інвестиційної нерухомості. Основні моменти при бухгалтерському обліку основних засобів на ТОВ «Великокисницьке» наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Бухгалтерський облік основних засобів

Облік основних засобів	
1	2
Первинні документи	Акт-накладна приймання-передачі (Форма ОЗ-1) Акт на списання ОЗ (Форма ОЗ-3) Інвентаризаційний опис Картка складського обліку Відомість обліку основних засобів Книга складського обліку
Аналітичний облік	
Регістр аналітичного обліку	Форма ОЗ-6 «Інвентарні картки» Форма ОЗ-7 «Опис інвентарних карток»

¹⁴⁵ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20010419#Text> (дата звернення 26.08.2022)

Синтетичний облік	
Активний рахунок	10 «Основні засоби»
Субрахунки	100 «Інвестиційна нерухомість» 101 «Земельні ділянки» 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель» 103 «Будинки та споруди» 104 «Машини та обладнання» 105 «Транспортні засоби» 106 «Інструменти, прилади та інвентар» 107 «Тварини» 108 «Багаторічні насадження» 109 «Інші основні засоби»

Джерело: сформовано автором

Матеріальні цінності є виробничі, тобто такі, які підлягають переробці у виробництві, споживаються в ньому і товарні (готова продукція та товари), тобто такі, що мають форму товару і призначені для продажу. Всі матеріальні цінності, до їх споживання у виробництві, або реалізації мають форму запасів. Визначення поняття запасів, порядок їх оцінки і відображення в бухгалтерському обліку наведені в НП(С)БО 9 «Запаси».

Рахунок 20 «Виробничі запаси» призначено для узагальнення інформації про наявність і рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів (у тому числі сировина й матеріали, які є в дорозі та в переробці), будівельних матеріалів, запасних частин, матеріалів сільськогосподарського призначення, палива, тари й тарних матеріалів, відходів основного виробництва¹⁴⁶.

Основні моменти при бухгалтерському обліку виробничих запасів на ТОВ «Великокисницьке» зображено у таблиці 2.9.

Здійснення господарської діяльності суб'єктом малого підприємництва передбачає проведення розрахунків, які здійснюються за допомогою грошових коштів.

Розрахунки у своїй діяльності ТОВ «Великокисницьке» проводить готівковим і безготівковим способами, виходячи з діяльності їх здійснення на

¹⁴⁶ Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Мельянкova Л.В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2019. С. 81-83.

даний момент тим чи іншим способом. Безготівковий спосіб розрахунків здійснюється у касі підприємства. Рух коштів в касі оформляють такими первинними документами: прибутковий касовий ордер (форма КО-1); видатковий касовий ордер (форма КО-2); платіжні, розрахунково-платіжні відомості.

Таблиця 2.9

Бухгалтерський облік запасів

Облік виробничих запасів	
1	2
Первинні документи	Рахунок-фактура Прибутковий ордер (форма КО-1) Довіреність Накладна (товарно-транспортна, податкова) Вимога накладна (форма М-11) Видаткова накладна Платіжна вимога-доручення Лімітно-забірна картка Сертифікат якості, гарантійний талон Акт при нестачі
Аналітичний облік	
Регістр аналітичного обліку	Форма М-12 – Картка складського обліку матеріалів (відкривається за кожним номенклатурним номером запасів)
Синтетичний облік	
Активний рахунок	20 «Виробничі запаси»
Субрахунки	201 «Сировина й матеріали» 202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби» 203 «Паливо» 204 «Тара й тарні матеріали» 205 «Будівельні матеріали» 206 «Матеріали, передані в переробку» 207 «Запасні частини» 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення» 209 «Інші матеріали»

Джерело: сформовано автором

Для синтетичного обліку грошових коштів у касі підприємства використовують рахунок 30 «Готівка».

Види безготівкових розрахунків визначають первинні документи, які використовуються у процесі оформлення безготівкових розрахунків за рахунком в банку, а саме: платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки розрахункові, акредитиви, векселі, платіжні вимоги.

Регістр аналітичного обліку – виписка банку з поточного рахунку.

Рахунок 31 «Рахунки в банках» призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку, які можуть бути використані для поточних операцій.

Рахунок 31 «Рахунки в банках» має такі субрахунки:

311 «Поточні рахунки в національній валюті»

312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»

313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»

314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті»

315 «Спеціальні рахунки в національній валюті»

316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті»

Досліджуване підприємство в процесі господарської діяльності здійснює різні розрахунки з покупцями та замовниками.

На рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» ведеться узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником за кожним пред'явленим до сплати рахунком.

На рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями.

Аналітичний облік ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення.

В умовах ринкової конкуренції для забезпечення фінансової безпеки підприємства першорядного значення набуває створення ефективного механізму нівелювання комерційних ризиків. Одним з його елементів є забезпечення майбутніх витрат і платежів. Вони виконують функції згладжування коливань фінансового результату та страхування відповідальності адміністрації

підприємства, планування величини витрат на майбутні періоди¹⁴⁷.

Облік витрат майбутніх періодів на ТОВ «Великокисницьке» ведеться на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів», який призначено для узагальнення інформації щодо здійснених витрат у звітному періоді, які підлягають віднесенню на витрати в майбутніх звітних періодах.

До витрат, облік яких ведеться на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів», на підприємстві відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях виробництва (рослинництво); сплачені авансом орендні платежі.

Аналітичний облік витрат майбутніх періодів ведеться за їх видами. Первинними документами є розрахунок бухгалтерії, накладна, рахунок, видатковий касовий ордер, авансовий звіт тощо.

Для обліку власного капіталу використовують рахунки 4 класу Плану рахунків «Власний капітал та забезпечення зобов'язань». Безпосередньо для обліку зареєстрованого (пайового) капіталу використовують пасивний рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», який призначено для обліку та узагальнення інформації про стан і рух статутного й іншого зареєстрованого капіталу, пайового капіталу підприємства відповідно до законодавства і установчих документів.

Рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» має такі субрахунки: 401 «Статутний капітал»; 402 «Пайовий капітал»; 403 «Інший зареєстрований капітал»; 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу».

У табл. 2.10 наведено бухгалтерські проведення з обліку формування зареєстрованого (пайового) капіталу.

Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» призначено для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими

---

¹⁴⁷ Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Мельянкova Л.В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2019. С. 90.

санкціями, що справляються в дохід бюджету.

Таблиця 2.10

**Типові господарські операції з обліку зареєстрованого (пайового)
капіталу**

№ з/п	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Об'явлено статутний капітал	46	40
2	Внесено грошові кошти до статутного капіталу	311	46
3	Внесено основні засоби	10	46
4	Внесено нематеріальні активи	12	46

Джерело: сформовано автором

ТОВ «Великокісницьке» використовує наступні субрахунки до рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами»:

- 641 «Розрахунки за податками»:
  - 6411 «Розрахунки за ПДФО»
  - 6412 «Розрахунки за ПДВ»
  - 6413 «Розрахунки за податком на прибуток»
  - 6414 «Розрахунки по єдиному податку»
  - 6415 «Розрахунки по інших податках»
  - 6416 «Розрахунки за акцизом»
- 642 «Розрахунки по обов'язкових платежах»
- 643 «Податкові зобов'язання»
  - 6431 «Податкові зобов'язання»
  - 6432 «Податкові зобов'язання непідтверджені»
  - 6433 «Коригування податкових зобов'язань»
  - 6434 «Податкові зобов'язання (роздріб)»
  - 6435 «Умовний продаж»
- 644 Податковий кредит
  - 6441 «Податковий кредит»
  - 6442 «Податковий кредит непідтверджений»

6443 «Коригування податкового кредиту»

Аналітичний облік розрахунків за податками й платежами ведеться за їх видами – окремо за кожним податком.

Для визначення фінансового результату діяльності підприємства за звітний період необхідно порівняти доходи звітного періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів. Спрощена форма № 2-м «Звіту про фінансові результати» передбачає такі показники фінансових результатів: чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), фінансовий результат до оподаткування та чистий прибуток (збиток).

Для обліку фінансових результатів за спрощеним Планом рахунків передбачено рахунки 79 «Фінансові результати» та 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Кореспонденція рахунків з формування фінансового результату ТОВ «Великокисницьке» наведена в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Бухгалтерські проведення з обліку фінансових результатів

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Реалізовано готову продукцію, товари, роботи, послуги	36	70
2	Нараховані податкові зобов'язання з податку на додану вартість	70	64
3	Віднесено на фінансові результати дохід від реалізації	70	79
4	Списано на витрати собівартість реалізованих товарів та готової продукції	90	26
5	Списано на витрати собівартість реалізованих робіт, послуг	90	23
6	Списано суму нерозподілених постійних загальновиробничих витрат	90	91
7	Віднесено на фінансові результати собівартість реалізації	79	90
8	Віднесено на фінансові результати інші операційні доходи	74	79
9	Віднесено на фінансові результати адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати	79	96
10	Віднесено на фінансовий результат витрати з податку на прибуток	79	96
11	При перевищенні доходів над витратами відображено прибуток	79	44
12	При перевищенні витрат над доходами відображено збиток	44	79

Джерело: сформовано автором¹⁴⁸

¹⁴⁸ Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Мельянова Л.В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2019. С. 192.

Кожне підприємство, що функціонує в умовах ринку, незалежно від форми власності та розмірів ставить собі за мету отримання позитивного фінансового результату. Таким фінансовим результатом господарської діяльності підприємства виступає його прибутковість.

Для успішного розвитку будь-якого підприємства та забезпечення ефективності його діяльності необхідно постійно працювати над пошуком шляхів підвищення прибутковості підприємства. Дуже важливим моментом у діяльності підприємства є виявлення та кількісне вимірювання впливу факторів на показники прибутковості підприємства, пошук резервів зростання рентабельності роботи підприємства та обґрунтування і розробка заходів щодо використання виявлених резервів¹⁴⁹.

Максимізація прибутку та прибутковості підприємства може бути досягнута за певних умов. Більше детальний аналіз умов максимізації прибутку та прибутковості підприємства наведений у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Умови максимізації прибутку та прибутковості підприємства

Напря́м	Сутні́сть	Вимоги до реаліза́ції
1	2	3
І. Кількісні умови		
Збільшення обсягів випуску та реалізації продукції	Зростання об'ємів реалізації приведе до більшого зростання прибутку за рахунок зниження частки постійних витрат, що припадають на одиницю продукції.	Збільшення обсягів виробництва та реалізації за рахунок кращого використання трудових ресурсів, основних фондів, сировини та матеріалів.
Зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції	Зі зниженням витрат на виробництво та реалізацію продукції зростає сума прибутку. Максимальна мобілізація резервів собівартості продукції є важливою умовою ефективного функціонування підприємства.	Зниження собівартості за рахунок більш ефективного використання ресурсів, підвищення технічного рівня виробництва та вдосконалення організації виробництва та праці.

¹⁴⁹ Партола А. С. Шляхи підвищення прибутковості підприємства. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. докторантів, молодих учених та студентів, м. Харків, 28 квітня 2017 року. Х. : ФОП Панов А. М., 2017. С. 679 – 684.

Продовження табл. 2.12

Впровадження економічно обґрунтованих норм	Економічно і технічно обґрунтовані норми й нормативи та їх своєчасний перегляд призводять до зниження витрат виробництва.	Розробка норм та нормативів запасів сировини, матеріалів готової продукції та інших оборотних коштів.
Цінова політика підприємства	Необхідно застосовувати правильну цінову політику, тому що іноді збільшення ціни призводить до певного скорочення обсягу продажу, але постійне проведення політики низьких цін може закінчитися для підприємства негативною ситуацією.	Розробка стратегії ціноутворення, встановлення цін відповідно до ринкових цін, застосування акцій, оптових знижок, знижок постійним покупцям тощо.
II. Якісні умови		
Впровадження досягнень науково-технічного прогресу	Впровадження у виробництво удосконаленої техніки та нових технологій дозволить скоротити витрати у розрахунку на одиницю продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва та економії на оплаті праці.	Створення автоматизованих систем управління, використання методів вдосконалення та модернізації техніки та технології.
Підвищення якості продукції	Підвищення якості продукції дозволить значно скоротити витрати на виправлення браку та втрати від бракованих виробів, що не підлягають ремонту.	Контроль за якістю продукції, мотивація та надання додаткових стимулів персоналу для скорочення кількості бракованої продукції.
Підвищення продуктивності праці	Зі зростанням продуктивності праці знижуються витрати праці в розрахунку на одиницю продукції а отже, зменшується і питома вага заробітної плати у структурі собівартості.	Активна мотивація персоналу та надання різноманітних стимулів для більш ефективної праці.
Маркетингова кампанія	Ефективна організація маркетингу дозволяє значно збільшити обсяги реалізації продукції, що впливає на прибутковість підприємства.	Розробка ефективної маркетингової стратегії, що направлена на пошук «свого» споживача продукту та «свого» сегменту ринку.

Джерело: сформовано автором

Отже, для обліку доходів суб'єктами малого підприємництва спрощеним Планом рахунків передбачені рахунки: 70 «Доходи від реалізації», що призначений для обліку та узагальнення інформації про загальний дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); 74 «Інші доходи», що призначений для обліку та узагальнення інформації про суми інших доходів від

операційної діяльності підприємства. Якщо ж підприємство за звітний період отримало збиток, то спрощеним Планом рахунків передбачено рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Відповідно у практичній діяльності малі підприємства виробничої сфери змушені вести облік затрат за звичайними підходами, тобто з використанням 6 рахунків класу 9, а вже після цього формувати інформацію про елементи затрат.

Для відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку ТОВ «Великокісницьке» застосовує робочий План рахунків бухгалтерського обліку з використання подвійного запису розроблений відповідно до загального Плану рахунків, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291¹⁵⁰. Для обліку витрат на підприємстві використовують рахунки 9 класу «Витрати діяльності». При цьому щоквартально здійснюють списання сум в частині прямих і виробничих накладних витрат до дебету рахунку 23 «Виробництво» та у кінці року в частині адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат до дебету рахунку 79 «Фінансові результати».

До особливостей спрощеного Плану рахунків належать такі:

- порівняно з рахунками загального Плану рахунків, рахунки спрощеного Плану застосовуються, як правило, для обліку та узагальнення інформації про групи активів, капіталу і зобов'язань;

- назви рахунків спрощеного Плану збігаються з назвами аналогічних рахунків загального Плану рахунків, за винятком рахунків 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», 84 «Інші операційні витрати», котрі у спрощеному Плані рахунків відповідно мають такі назви: рахунок 40 «Власний капітал», і рахунок 84 виключено;

- у спрощеному Плані рахунків немає окремого синтетичного рахунку для обліку товарів. Так, облік товарів, транспортно-заготівельних витрат і

---

¹⁵⁰ Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення 05.09.2022)

торговельної націнки ведеться на рахунку 26 «Готова продукція» спрощеного Плану рахунків. Цей рахунок також призначено і для обліку готової продукції;

– у спрощеному Плані рахунків немає рахунків 17 «Відстрочені податкові активи» та 54 «Відстрочені податкові зобов'язання». Це підтверджує, що суб'єкти малого підприємництва – платники податку на прибуток, які звітують за скороченою формою, тимчасових різниць щодо податку на прибуток не обчислюють, а відображають у фінансовій звітності суму податку на прибуток, відображену в податковому обліку;

– спрощений План рахунків не містить деяких рахунків, зокрема, таких як 49 «Страхові резерви», 76 «Страхові платежі» (вони передбачені для суб'єктів страхової діяльності, які не можуть бути суб'єктами малого підприємництва), 19 «Гудвіл», 25 «Напівфабрикати».

Аналітичні рахунки мають докладнішу інформацію, ніж синтетичні. Так, якщо дані синтетичного рахунку містять суму кредиторської заборгованості, їхнє виникнення та погашення, то аналітичний облік дає інформацію щодо конкретних постачальників і стан розрахунків з кожним із них. Розглянутий приклад показує, що між аналітичними рахунками і відповідним синтетичним рахунком є тісний взаємозв'язок, який полягає в тому, що сальдо і господарські операції, які відображуються у дебеті і кредиті синтетичного рахунку, мають бути відображені у дебеті та кредиті відповідних аналітичних рахунків¹⁵¹.

Між синтетичними і аналітичними рахунками існує постійний взаємозв'язок, який забезпечує достовірність, доступність і зрозумілість облікової інформації кожному користувачеві. Те, що відображене на синтетичних рахунках, має бути відображене й на аналітичних. Отже, тут фіксується прямий зв'язок між синтетичним і аналітичним обліком, а відтак сума аналітичних рахунків до відповідного синтетичного рахунку має дорівнювати сумі синтетичного рахунку.

---

¹⁵¹ Зянько В. В., Крива С. В. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2014. 175 с.

Інформацію поточного синтетичного і аналітичного обліку періодично узагальнюють по підприємству в цілому. Роблять це за допомогою оборотних відомостей.

Узагальнення даних обліку починається з підрахунку оборотів та залишків з дебетом і кредитом з наступним обчисленням кінцевих сальдо синтетичних та аналітичних рахунків. Оборотні відомості є способом періодичного узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку, засобом перевірки записів в обліку, а також засобом перевірки правильності складання балансу.

Оборотна відомість характеризує кожен рахунок і показує сальдо на початок періоду, обороти за дебетом і кредитом за місяць і сальдо на кінець звітного періоду. Характерною особливістю оборотної відомості є те, що вона містить три пари однакових підсумків:

- початкових сальдо;
- оборотів;
- кінцевих сальдо.

Оборотна відомість за синтетичними рахунками дає можливість виявити в бухгалтерському обліку помилки, пов'язані з порушенням рівності підсумків. Крім оборотної відомості за синтетичними рахунками складають також оборотну відомість за аналітичними рахунками. Ця відомість має інший вигляд, що обумовлено особливостями об'єктів, які обраховують¹⁵².

Отже, оборотні відомості характеризують величину і рух конкретних видів господарських засобів. Це дає можливість контролювати збереження і правильність витрачання матеріальних цінностей.

Незважаючи на те, що відповідно до спрощеного Плану рахунків кількість синтетичних рахунків скорочено, з метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що вимагають деталізації доходів (за

---

¹⁵² Зянько В. В., Крива С. В. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2014. 175 с.

видами діяльності) і витрат (за елементами та видами діяльності), уникнути відкриття низки субрахунків до таких рахунків бухгалтеру не можливо і не доцільно.

Тому під час розроблення облікової політики підприємствам, що застосовують спрощений План рахунків, доцільно передбачити відповідні субрахунки для деталізації доходів та витрат.

Мале підприємство у наказі про організацію бухгалтерського обліку повинно чітко зазначити такі моменти: яку саме із спрощених форм бухгалтерського обліку підприємство вибрало, встановити правила документообігу, зазначити про використання спрощеного плану рахунків (передбачає лише синтетичні рахунки), встановити форми внутрішньогосподарського обліку та встановити порядок проведення інвентаризації.

Звітність малих підприємств складається на основі даних аналітичного і синтетичного обліку, який на малих підприємствах поєднаний в одних і тих же реєстрах. Насамперед на основі початкового балансу за тими синтетичними рахунками, де є залишки на момент створення малого підприємства, їх вказують у «Книзі обліку господарських операцій» ф. №К-1. Якщо на спрощену форму обліку переходить мале підприємство, яке вже функціонувало раніше, залишки за синтетичними рахунками в ній записують на основі тих реєстрів, де вони були відображені раніше: головної книги, обігового балансу.

Проста форма бухгалтерського обліку передбачає використання Журналу обліку господарських операцій, який рекомендується друкувати у форматі А2. Проста форма бухгалтерського обліку застосовується малими підприємствами з незначним документооборотом (кількістю господарських операцій), що здійснюють діяльність з виконання нематеріаломістких робіт і послуг.

В Журналі обліку господарських операцій (далі - Журнал) записи здійснюються на підставі первинних та зведених облікових документів, відомостей нарахування заробітної плати і амортизації тощо з відображенням суми операції на рахунках бухгалтерського обліку.

За необхідності записи господарських операцій продовжуються у вкладних аркушах до Журналу.¹⁵³

Журнал ведеться щомісяця. Дані рядку «Сальдо на кінець місяця» з Журналу за попередній місяць переносяться у рядок «Сальдо на початок місяця» Журналу за звітний місяць за кожним рахунком бухгалтерського обліку.

Підсумкові дані у Журналі визначають підрахунком суми оборотів за дебетом і за кредитом усіх рахунків бухгалтерського обліку і виведенням сальдо на кінець місяця (графи 5-46). Суми дебетових і кредитових оборотів за місяць повинні бути однаковими і дорівнювати сумі з граfi 4 «Сума господарської операції» у рядку «Усього оборотів за місяць».

Для аналітичного обліку розрахунків з оплати праці, з дебіторами і кредиторами малі підприємства застосовують Відомість 3-м підсумкові дані якої (без повторення записів, що здійснюються у Журналі безпосередньо з первинних документів) заносяться до Журналу обліку господарських операцій з позначенням у граfi 3 «Відомість 3-м».¹⁵⁴

Спрощена форма бухгалтерського обліку передбачає узагальнення інформації про господарські операції у реєстрах бухгалтерського обліку, які представлені у таблиці 2.13.

Сума за будь-якою операцією відображається у відомості обліку за рахунком, що кредитується, у граfi рахунку, що дебетується, а одночасно (за сумою операції або загальним підсумком оборотів за місяць) у відомості обліку за рахунком, що дебетується, із зазначенням кореспондуючого рахунку.

Залишки коштів за відомостями повинні бути співставлені з відповідними даними первинних та зведених документів, на підставі яких були зроблені записи (звіт касира, банківські виписки тощо).¹⁵⁵

---

¹⁵³ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (дата звернення 05.09.2022)

¹⁵⁴ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (дата звернення 07.09.2022)

¹⁵⁵ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського

Таблиця 2.13

Регістри бухгалтерського обліку при спрощеній формі

Назва відомості	Розділи	Розмір та формат сторінок
1	2	3
Відомість 1-м	Розділ I. Облік готівки і грошових документі	на 2 сторінках формат А3
	Розділ II (зворотна сторона). Облік грошових коштів та їх еквівалентів	
Відомість 2-м Облік запасів		на 2 сторінках формат А3
Відомість 3-м	Розділ I. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами за податками й платежами, довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів	на 2 сторінках формат А3
	Розділ II (зворотна сторона). Облік розрахунків з оплати праці	
Відомість 4-м	Розділ I. Облік необоротних активів та амортизації (зносу)	на 2 сторінках формат А3
	Розділ II (зворотна сторона). Облік капітальних і фінансових інвестицій та інших необоротних активів	
Відомість 5-м	Розділ I. Облік витрат	на 2 сторінках формат А3
	Розділ II. Облік витрат на виробництво	
	Розділ III. Облік доходів і фінансових результатів	
	Розділ IV. Облік власного капіталу, витрат майбутніх періодів, забезпечень майбутніх витрат і платежів	
Оборотно-сальдова відомість		на 1 сторінці формат А3

Джерело: сформовано автором на основі¹⁵⁶

Суб'єкти малого підприємництва-юридичні особи, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат, зокрема відповідають критеріям, що визначені п. 154.6 статті 154 розділу III Податкового кодексу¹⁵⁷, ведення

обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (дата звернення 07.09.2022)

¹⁵⁶ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (дата звернення 07.09.2022)

¹⁵⁷ Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755- V. URL:

регістрів бухгалтерського обліку здійснюють у відповідності до Методичних рекомендацій №720¹⁵⁸, згідно з якими: «Систематизація господарських операцій здійснюється в таких журналах обліку господарських операцій :

Журнал 1-мс обліку активів;

Журнал 2-мс обліку капіталу і зобов'язань;

Журнал 3-мс обліку доходів;

Журнал 4-мс обліку витрат.

Інформація про господарські операції з Журналів 1-мс і 2-мс використовується для складання Балансу (форма № 1-мс), а з Журналів 3-мс і 4-мс - Звіту про фінансові результати (форма N 2-мс) Спрощеного фінансового звіту»¹⁵⁹.

За потреби, зокрема у разі значного обсягу господарських операцій, додатково можуть застосовуватися такі відомості обліку господарських операцій (далі - Відомість):

Відомість 1.1-мс обліку необоротних активів;

Відомість 1.2-мс обліку нарахування амортизації;

Відомість 2.1-мс обліку розрахунків з постачальниками, іншими кредиторами та бюджетом;

Відомість 2.2-мс обліку розрахунків з працівниками ;

Відомість 4.1-мс обліку витрат на ремонт та поліпшення основних засобів.

У разі потреби можуть використовуватися додаткові реєстри (виготовлені самостійно) для узагальнення інформації про господарські операції

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 07.09.2022)

¹⁵⁸ Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11/sp:max50:nav7:font2#Text> (дата звернення 07.09.2022)

¹⁵⁹ Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11/sp:max50:nav7:font2#Text> (дата звернення 07.09.2022)

щодо окремих активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат, підсумкові дані з яких переносяться до відповідних граф Журналів¹⁶⁰.

2.4. Порядок складання та подання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва

Фінансова звітність відіграє важливу роль у господарському житті будь-якого підприємства. Кожна фінансова звітність є певною віхою в житті підприємства, адже підводить підсумки його діяльності за певний період і відображає стан підприємства, його активів, пасивів і їхню структуру, певний розподіл у розрізі різних статей у вартісному еквіваленті. Таким чином, аналізуючи фінансову звітність підприємства, можна оцінити його економічний стан, ефективність рішень керівництва, перспективи розвитку, слабкі і сильні сторони, його конкурентні переваги і недоліки тощо. Це важливо для власників підприємства, для нинішніх і потенційних інвесторів, адже вони зацікавлені у позитивному розвитку своєї компанії і, у прибутковості її діяльності; для керівництва (менеджменту) – відслідковувати, чи призводять їхні управлінські рішення до ефективної і прибуткової роботи фірми; для податкових (контролюючих) органів – відстежувати правильність нарахування податків кожним суб'єктом господарювання; для нинішніх і можливих бізнеспартнерів – впевненість у надійності і перспективності компанії; для банків, фінансових установ – працювати з фінансово спроможними і стабільними підприємствами. Таким чином, належне складання фінансової звітності підприємства і її якісний аналіз завжди є актуальними і життєво необхідним для кожної компанії, яка має намір провадити свою діяльність протягом тривалого строку, розвиватися і мати репутацію привабливого стабільного, відповідального і надійного партнера для всіх суб'єктів економічного процесу.

---

¹⁶⁰ Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11/sp:max50:nav7:font2#Text> (дата звернення 10.09.2022)

Методичні та практичні аспекти проведення аналізу фінансової звітності малих підприємств відображено в роботах К.В. Измайлової, І.М. Пожарицької, М.І. Баканова, В.В. Ковальова, А.М. Лисенко, Ю.Ю. Недовоз, Т.Н. Пілатової, С.Ф. Голова, А.Д. Шеремета та інших науковців.

Звітність малих підприємств – це система показників, що охоплює і характеризує результати їх виробничо-фінансової діяльності за певний період. У ній знаходять відображення дані оперативного, статистичного, фінансового, податкового та управлінського обліку¹⁶¹.

Усі види звітності формуються за допомогою розрахунку, групування та спеціальної обробки даних бухгалтерського обліку, що і є завершальною його стадією¹⁶².

Головні вимоги, які ставляться до звітності такі: реальність; ясність; своєчасність; єдність методики звітних показників; порівнянність звітних показників з минулими.

Користувачів фінансової звітності можна поділити на дві групи: внутрішні – менеджмент різних рангів підприємства, працівники бухгалтерії та інших служб і зовнішні – потенційні інвестори, кредитори, постачальники, державні органи, а представлена в них інформація і форма її подання повинні бути такими, щоб задовольняти їхні аналітичні потреби. Види користувачів інформаційних ресурсів фінансового аналізу підприємства та їх інтереси наведені на рис. 2.7.

Разом із цим фінансова звітність необхідна власникам невеликих фірм для поточного аналізу фінансово-господарської діяльності. Навіть на найменших підприємствах, які працюють на місцевих ринках, важко з'ясувати причини зниження прибутків в окремі звітні періоди без усебічного аналізу господарської та фінансової діяльності, який неможливо провести без вивчення динаміки

---

¹⁶¹ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 10.09.2022)

¹⁶² Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

показників активів і пасивів підприємства, його доходів і витрат, які є показниками фінансової звітності¹⁶³.

Рис. 2.7. Характеристика користувачів інформаційних ресурсів фінансового аналізу підприємства¹⁶⁴

Важливим напрямом організації економічної роботи суб'єктів малого підприємництва є оцінювання їхнього фінансового стану за інформацією Балансу і Звіту про фінансові результати. Головна мета аналізу фінансових звітів – оцінити результати та ефективність функціонування підприємства за звітний період і в динаміці, своєчасно виявляти й усувати недоліки у підприємницькій діяльності, знаходити резерви поліпшення фінансового стану.

Найбільш розповсюдженими методичними прийомами фінансового аналізу є горизонтальний і вертикальний аналіз інформації балансу, а також

¹⁶³ Охрамович О.Р. Теоретичні і практичні аспекти формування облікової політики підприємств в сучасних умовах господарювання. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 5 (143). С. 190–194.

¹⁶⁴ Ніжник Т.В. Аналітична оцінка фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва. Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Напрямок 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання. 2021. № 4. С.37-44

розрахунок відносних показників структури, динаміки та структурної динаміки. При цьому існують різні варіанти побудови системи абсолютних і відносних оціночних показників, що потребує їх уточнення з урахуванням масштабу бізнесу (великий, середній, малий) та інформаційного забезпечення розрахунку¹⁶⁵.

Сьогодні суб'єкти малого підприємництва можуть формувати показники фінансової звітності, керуючись правилами, які визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»¹⁶⁶, Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»¹⁶⁷, Міжнародним стандартом фінансової звітності для малих та середніх підприємств¹⁶⁸.

Вітчизняним законодавством для суб'єктів малого бізнесу (які звітують відповідно до національних положень бухгалтерського обліку) передбачені два варіанти складу фінансової звітності:

– Скорочена (визначена НП(С)БО 25): Фінансова звітність мікропідприємства (форми 1-мс та 2-мс), яка складається мікропідприємцями та юридичними особами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податково-го законодавства чи Фінансова звітність малого підприємства (форми 1-м та 2-м), яка складається іншими суб'єктами малого підприємництва та представниками іноземних суб'єктів господарської

---

¹⁶⁵ Тютюнник Ю.М., Тютюнник С.В. Аналітичні можливості інформації спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 3. – Т.2. Економічні науки. – Полтава: ПДАА, 2012. – С. 190-194. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/190.pdf> (дата звернення 13.09.2022)

¹⁶⁶ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 13.09.2022)

¹⁶⁷ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 13.09.2022)

¹⁶⁸ Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2013 р. № 928_063 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063/sp:max50:nav7:font2#Text (дата звернення 13.09.2022)

діяльності¹⁶⁹;

– Загальна (визначена НП(С)БО 1): повний комплект повноформатної фінансової звітності.

Важливо розуміти, що обирати між формами 1-м та 2-м і 1-мс та 2-мс не можна. Кожний з двох видів спрощеної фінансової звітності призначений для чітко визначених законодавством суб'єктів го- сподарювання.

Для суб'єктів малого бізнесу, які зобов'язані, згідно законодавства, застосовувати МСФЗ взагалі вибору немає. Вони мають складати лише повний комплект фінансової звітності, передбачений НП(С)БО 1¹⁷⁰.

Стосовно тих суб'єктів господарювання, які ма- ють застосовувати МСФЗ впроваджено Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих і середніх підприємств (МСФЗ для МСП)¹⁷¹. За МСФЗ для МСП передбачено повний комплект фінансових звітів (табл. 2.14).

МСФЗ для МСП не регламентує форми фінансових звітів, а визначає лише їх зміст та деякі критерії групування статей, при цьому стандарти містять суворі вимоги щодо обов'язкової наявності певних статей у звітах і заборони на включення окремих статей до звітів. МСФЗ для МСП є єдиним стандартом, який визначає мету, принципи, склад фінансової звітності та методикку відображення в обліку інформації про активи, капітал, зобов'язання та господарські операції малих і середніх підприємств, тобто підприємства не користуються іншими міжнародними стандартами обліку і звітності.

Якщо раніше малі підприємства звітували раз на рік, то, починаючи з 2019 року, квартальну фінансову звітність подають усі підприємства, у тому числі

---

¹⁶⁹ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 13.09.2022)

¹⁷⁰ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 13.09.2022)

¹⁷¹ Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2013 р. № 928_063 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063/sp:max50:nav7:font2#Text (дата звернення 13.09.2022)

малі підприємства, за винятком мікропідприємств, непідприємницьких товариств (крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ) та платників єдиного податку - юридичних осіб. Отже, малі підприємства повинні подавати фінансову звітність до органів статистики не пізніше 25-го числа місяця, що настає за звітним кварталом. А малі підприємства - платники податку на прибуток, яким встановлено квартальний звітний період, також повинні подати фінансову звітність як додаток до декларації з податку на прибуток.

Таблиця 2.14

Порівняння законодавчих вимог щодо форм фінансової звітності у малому бізнесі

Критерії порівняння	НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність»	МСФЗ для МСП
1	2	3
Сфера застосування	Встановлює форму, зміст та порядок заповнення фінансової звітності малого підприємства та мікропідприємства (не скасовує застосування інших НП(С)БО та П(С)БО)	Надає опис малих та середніх підприємств. Визначає концепції, основоположні принципи подання фінансових звітів.
Форми фінансової звітності	1) Фінансова звітність малого підприємства: ф. № 1-м Баланс та ф. № 2-м Звіт про фінансові результати; 2) Фінансова звітність мікропідприємства: ф. № 1-мс Баланс та ф. № 2-мс Звіт про фінансові результати.	Повний комплект фінансових звітів: 1) звіт про фінансовий стан на дату звітності; 2) одне з двох: єдиний звіт про сукупний дохід за звітний період або окремий звіт про при-бутки та збитки і окремий звіт про сукупний дохід; 3) звіт про зміни у власному капіталі за звіт-ний період; 4) звіт про рух грошових коштів за звітний період; 5) примітки, що містять стисле викладення значної облікової політики та іншу поясню-вальну інформацію.

Джерело: сформовано автором на основі ¹⁷², ¹⁷³

¹⁷² Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 13.09.2022)

¹⁷³ Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2013 р. № 928_063 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063/sp:max50:nav7:font2#Text (дата звернення

Узагальнюючі законодавчі та нормативно-правові акти щодо порядку підготовки та подання фінансової звітності малими підприємствами, представлено у таблиці 2.15, додатку Г.

Фінансову звітність досліджуване підприємство, ТОВ «Великокісницьке» формує у скороченому форматі відповідно до норм НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність». Такий формат фінансового звіту передбачає заповнення Балансу малого підприємства (ф. 1-м) і Звіту про фінансові результати малого підприємства (ф. 2-м). Фінансовий звіт складається в тисячах грн. з одним десятковим знаком. Звітним періодом для складання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва є календарний рік. Квартальна ж звітність є проміжною і складається наростаючим підсумком з початку звітного періоду, тобто року.

Підприємства, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність, подають органам державної статистики та податковим органам звіт про фінансовий стан (баланс) і звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід (звіт про фінансові результати), крім консолідованої фінансової звітності, у спосіб, визначений законодавством, за звітний рік не пізніше 28 лютого року, що настає за звітним роком, за I квартал, перше півріччя, дев'ять місяців - не пізніше 30 числа місяця, що настає за звітним кварталом¹⁷⁴.

При складанні звітності необхідно дотримуватись певних вимог. Це, зокрема, об'єктивність, точність і достовірність звітних показників. Вони повинні ґрунтуватися на даних бухгалтерського обліку і суворо їм відповідати. Звітні документи повинні подаватись у встановлені строки. Порухення термінів подання звітності зумовлює накладення податковими інспекціями чи органами статистики економічних санкцій як на мале підприємство, так і на керівника та

13.09.2022)

¹⁷⁴ Про затвердження Порядку подання фінансової звітності : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.09.2022)

головного бухгалтера. Звітність повинна бути повною і всесторонньою, в ній забезпечується співставність даних за різні звітні періоди, порівняльність категорій.

Метою складання Балансу (форма № 1-м) є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. В балансі відображають активи, власний капітал підприємства та зобов'язання, причому сума активів повинна дорівнювати сумі зобов'язань і власного капіталу.

У зведених фінансових звітах показники фінансового результату до оподаткування, чистого прибутку і збитку наводять розгорнуто як суму відповідних показників юридичних осіб, фінансову звітність яких включено до зведеного фінансового звіту. Баланс малого підприємства складають на основі залишків на рахунках класів 1-6.

Форма і порядок заповнення балансу регламентовані НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Порядок складання балансу передбачений Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності.

Фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток або збиток, який і визначається у звіті шляхом зіставлення доходів і витрат від різних видів діяльності за формою № 2-м.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Діджиталізація як фактор розвитку малого підприємства

Вся історія людства – це розвиток. Проте, розвиток не поступовий, а хвилеподібний, революційний, який відбувається в усіх сферах (проте неодноразово). Т.С. Кун при дослідженні історії розвитку науки під науковими революціями розумів ситуації, за яких виникає зміна правил, якими керуються вчені. Втілення нових правил призводить до революційного процесу, який ніколи не відбувається одночасно (хоча сама термінологія змушує визначити точно дату цього тривалого процесу як факту революції, що відбулась)¹⁷⁵.

Більшість вітчизняних і закордонних науковців виокремлюють три цивілізаційні «хвилі», які були пов'язані із трьома найважливішими технологічними стрибками:

- перша відповідає відкриттю і впровадженню продуктивного рільництва...;
- ініціаторами другої «хвилі» стали європейці, які намагалися подолати бар'єр Османської імперії й дістатися до виробів і природних продуктів Сходу. Для цього їм довелося швидко розвинути технології кораблебудування, наук орієнтаційного плану, створити прилади для точного визначення місцезнаходження судна на поверхні Землі, досконалу вогнепальну зброю, зручну побутову механіку (годинники та інші механізми) тощо;
- третя «хвиля» розпочалася у другій половині ХХ ст. під впливом застосування на практиці теоретичних досягнень фізиків і представників інших

---

¹⁷⁵ Концепції та парадигми у розвитку теорії та методології обліку : навч. посіб. / Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. та ін. Кропивницький, 2022. С. 166. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/11859/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87._%D0%BF%D0%BE%D1%81i%D0%B1%D0%BD_%D0%9A%D0%9F%D0%A2%D0%9C%D0%9E_2022_%D0%9E%D0%A1%D0%A2.%D0%92._21.02.22.pdf (дата звернення 18.09.2022)

наук. Це надало можливість за порівняно короткий період часу радикально змінити процедуру вироблення, трансляції, накопичення і переробки інформації у цифровій формі. У цей період спостерігалась швидка зміна «поколінь» комп'ютерів.

Сьогодні людство знаходиться біля витоків четвертої промислової революції, яка фундаментально змінює усі сфери життя. Цифрова (digital) економіка виступає основою Четвертої промислової революції, яка за масштабом, обсягом та складністю.....не має аналогів у всьому попередньому досвіді людства. Digital - економіка передбачає активне впровадження інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життя¹⁷⁶.

Сьогодні спостерігається свого роду сепарація економіки, коли частина бізнесу, яка легко автоматизується, йде з поля зору, а на її місці виникають інші види діяльності. У останні роки спостерігається трансформація фінансової сфери (у тому числі і бухгалтерського обліку і звітності), послуги якої багато у чому є інформаційними і легко реалізуються з використанням цифрових інструментів.

Цифрова економіка - це не окрема галузь, це базис, що дозволяє створювати якісно нові моделі бізнесу, торгівлі, логістики, виробництва, змінює формат освіти, охорони здоров'я, державного управління, комунікацій між людьми, а, отже, є передумовою появи нової парадигми розвитку промисловості, економіки і всього суспільства. Ця парадигма безпосередньо обумовлює появу та розвиток новітніх облікових парадигм та визначає тенденції розвитку організації та методології обліку.

У сучасних ринкових умовах процес діджиталізації — один із визначальних факторів економічного зростання підприємств і всього суспільства

---

¹⁷⁶ Концепції та парадигми у розвитку теорії та методології обліку : навч. посіб. / Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. та ін. Кропивницький, 2022. С. 166-167. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/11859/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87._%D0%BF%D0%BE%D1%81i%D0%B1%D0%BD_%D0%9A%D0%9F%D0%A2%D0%9C%D0%9E_2022_%D0%9E%D0%A1%D0%A2.%D0%92._21.02.22.pdf (дата звернення 18.09.2022)

в цілому. Зміни зовнішнього середовища, зокрема технологічні трансформації, посилення інформаційних процесів, формування нових запитів споживання, зумовлюють зростання діджиталізації в усьому світі.

Процеси глобалізації та інформатизації суспільства обумовлюють трансформацію теоретичних засад бухгалтерського обліку. Інформаційна система бухгалтерського обліку є підсистемою системи більш високого рівня і як частина цілого незрівнянно більш значуща, ніж сама по собі. Як у свій час, розвиток подвійної бухгалтерії був обумовлений розвитком капіталізму («видатні дослідники капіталізму XIX с. К. Маркс і М. Вебер, кожен із різних ідеологічних позицій, прийшли до однозначного висновку: розвиток капіталізму неможливо уявити без адекватного йому бухгалтерського обліку»¹⁷⁷), так і діджиталізація економіки обумовлює трансформування теоретичних засад бухгалтерського обліку.

Процес діджиталізації характеризується трансформацією, впровадженням цифрових технологій із метою оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, поліпшення комунікаційних зв'язків зі споживачами й підвищення ефективності господарської діяльності. «Стратегія розвитку індустрії 4.0», розроблена Асоціацією промисловців і підприємців України, пояснює цифрову трансформацію як суспільні або технологічні зміни, які пов'язані із проникненням цифрової технології в усі аспекти взаємодії з людиною. Суть цих трансформацій полягає в пошуку нових підходів управлінських концепцій для вирішення класичних бізнес-завдань¹⁷⁸.

Застосування діджиталізації в організації діяльності малого підприємства, до якої належать як онлайн, так і оффлайн діяльність - є запорукою позитивного результату підприємства, який відображається підвищенням збуту і у підсумку збільшенням чистого прибутку. Найважливішою гарантією успіху є поєднання

---

¹⁷⁷ Палій В.Ф. Актуальні питання теорії бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік*. 2005. № 3. С. 45-48

¹⁷⁸ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. №67-р. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 18.09.2022)

потреб бізнесу та інновацій, які пропонує сучасний світ діджиталізації. Цифрова трансформація може бути головною конкурентною перевагою. BCG (Boston Consulting Group) зазначили, що підприємства, які активно впроваджують процеси діджиталізації у своєму бізнесі, мають серед інших певні привілеї. В основному виділяють три зони:

- Сімдесят вісім відсотків (78%) краще впроваджують нові товари чи послуги або розвивають новий бізнес;
- Шістдесят два відсотки (62%) виходять на ринок швидше завдяки цифровому маркетингу та персоналізації;
- Шістдесят відсотків (60%) ефективніше управляють витратами завдяки дешевим технологічним експериментам¹⁷⁹.

Однак слід розуміти, що процес оцифрування вимагає певних змін у бізнесі. Наприклад, оскільки нова епоха включає нові зовнішні фактори та можливості, стратегічні моделі потребують перегляду. Процес формування та впровадження стратегії повинен бути постійним, щоб адаптуватися до швидких змін у цифровому середовищі. Деякі галузі та місії деяких підприємств можуть перестати бути актуальними. Це змушує кожне підприємство чітко розуміти середовище, в якому функціонує їх бізнес. Цифровий простір надає можливість адаптувати товари та послуги до потреб споживачів. Усі працівники повинні бути обізнаними та брати участь у процесі цифрової трансформації підприємства. Це вимагає фундаментальної взаємодії на всіх рівнях організації, від звичайних робітників до акціонерів. Також у цьому випадку набуває значення співпраця із сторонніми суб'єктами. Слід зазначити, що в епоху діджиталізації орієнтація на споживача стає дедалі різкішою, оскільки не тільки легше створити і монетизувати щось цифровим способом, але й знищити.

Також одним з важливих факторів впливу на розвиток діджиталізації є регулювання нормативно-правовою базою механізмів запровадження

---

¹⁷⁹ The competitive advantage of digital champions/ The Boston Consulting Group. 2018 URL: <https://www.bcg.com/publications/2018/infographic-competitive-advantage-digital-champions> (дата звернення 21.09.2022)

інноваційної політики. Дані нововведення регулюються в Україні понад 200-ма різними документами в яких зазначені основні правові, економічні та організаційні питання.

З метою якісного аналізу діджиталізації сформовано таблицю 3.1 з перевагами та недоліками процесу діджиталізації.

Таблиця 3.1

Переваги та недоліки діджиталізації

Переваги	Недоліки
1	2
Швидкий доступ до будь-яких даних підприємства.	Тривалий час оцифрування даних
Підвищення ефективності роботи працівників.	Потреба у підвищенні кваліфікації працівників у сфері ІТ-технологій.
Зростання продуктивності та зменшення витрат.	Потреба у якісному технічному оснащенні та своєчасному оновленні даних.
Якісна, швидка обробка та формування звітів.	Потреба в постійній технічній підтримці
Наявність чат-ботів для дистанційної комунікації працівників.	Потреба постійного зв'язку з працівниками.
Покращення обслуговування клієнтів.	Потреба постійної уваги до нововведень галузі
Менша кількість помилок в розрахунках, аналітиці та планування.	Скорочення персоналу.
Підвищення конкурентоспроможності підприємства.	Потреба у перегляді цінової політики.

Джерело: сформовано автором¹⁸⁰

На досліджуваному підприємстві проявляються усі недоліки. Потреба у якісному технічному оснащенні та своєчасному оновленні даних не дає змогу працювати у програмах під час оновлення. Тому для подолання даного недоліку пропонуємо відкладений пуск оновлення, який міг би запускатися після робочого часу. Потреба у якісному технічному оснащенні та своєчасному оновленні даних є загальною проблемою на підприємствах. Досліджуване

¹⁸⁰ Веретенникова Г. Б., Устименко О.С. Діджиталізація, як інструмент управління підприємством. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 42-43. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/13896-6824-PB.pdf. (дата звернення 21.09.2022)

підприємство користується послугами програмістів по укладеному договору між сторонами, тому потреба у підвищенні кваліфікації працівників у сфері ІТ-технологій не потребує. Для постійного зв'язку між працівниками розроблена система корпоративної пошти. Корпоративна пошта - це електронна пошта, яку використовує адміністративний персонал у своїй роботі для постійного зв'язку. Увага до нововведень галузі здійснюється через підписку на електронні видання та через мережу інтернет.

Основними перевагами застосування digital-технологій при здійсненні облікових процедур є: обробка та збереження великої кількості однакових у структурному плані одиниць облікової інформації; можливість здійснення вибірки необхідної інформації з великої кількості даних; достовірне і безпомилкове здійснення математичних розрахунків; оперативне отримання даних, необхідних для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень; багаторазове відтворення дій. Крім того, використання digital-технологій дозволяє вирішити проблему точності формування й оперативності забезпечення обліковою інформацією користувачів облікової інформації для обґрунтованого ухвалення та реалізації ефективних управлінських рішень.

До основних проблемних моментів використання digital-технологій можна віднести захист інформації, можливість кібератак, відсутність законодавчого регулювання. Проте, вони не можуть нівелювати позитивні ефекти від імплементації технологічних інновацій¹⁸¹.

Застосування digital-технологій є пріоритетним напрямом розвитку бухгалтерського обліку, призводить до трансформувальних у «алгоритмі обробки інформації від моменту отримання первинного документа до складання звітності» (формі бухгалтерського обліку), суттєво підвищує якість обробки

---

¹⁸¹ Концепції та парадигми у розвитку теорії та методології обліку : навч. посіб. / Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. та ін. Кропивницький, 2022. С. 184. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/11859/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87._%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD_%D0%9A%D0%9F%D0%A2%D0%9C%D0%9E_2022_%D0%9E%D0%A1%D0%A2.%D0%92._21.02.22.pdf (дата звернення 21.09.2022)

облікової інформації, забезпечує оптимізацію витрат підприємства, розширює доступ потенційних інвесторів та фінансових аналітиків до фінансової інформації, забезпечує вищу швидкість роботи з обліковою інформацією в режимі реального часу, забезпечує зростання рівня довіри з боку клієнтів, призводить до збільшення обсягів збереження облікових даних.

Ведення електронного документообороту на підприємстві - один із способів оптимізації бізнес-процесів, який дозволяє суттєво скоротити час на узгодження і підписання документів, звільнитися від численних тек із паперами і значних обсягів паперової роботи.

Метою впровадження електронного документообороту є автоматизація діловодства, підвищення ефективності обслуговування фізичних і юридичних осіб, спрощення ведення справ та оптимізація процедур проходження документів, а також розвиток системи електронної взаємодії. У перспективі електронний документооборот повинен був стати основою єдиного інформаційного простору.

Електронний документооборот став ще більш актуальним у період пандемії корона вірусу, коли бізнес намагався налагодити віддалену роботу і автоматизувати процеси обміну як внутрішньої, так і зовнішньої документації (договори з контрагентами, акти наданих послуг, видаткові накладні, рахунки і т. д.).

Вітчизняне державне регулювання відносин, у яких взаємопов'язані первинний облік, право і digital - технології, не можна визнати у повній мірі сформованим. У зв'язку з цим, при прийнятті державних регулятивних заходів у сфері цифровізації є пріоритетними послідовність і обережність застосування. У той же час, темп розвитку цифрових технологій настільки високий, що державне регулювання просто не встигає за ним. Проте, державне і правове регулювання у сфері ІКТ необхідно, оскільки саме держава має забезпечити синхронізацію, оптимізацію та безпеку реалізованих у цифровому економічному співтоваристві

операцій¹⁸².

Диджитал-трансформація українського бізнесу неможлива без аналогічних трансформацій на рівні держави, які мають відбуватися паралельно, що сприятиме спрощенню ведення бізнесу, економії витрат, стрімкому зростанню ефективності процесів (за результатами дослідження McKinsey та PwC¹⁸³ : економія витрат – у середньому до 30 %, середній рівень зростання доходів – більше 10 %).

Прикладом ефективної діджиталізації одного з важливих бізнеспроцесів підприємства в синергії з державою, а саме – закупівлі товарів, робіт і послуг є здійснення публічних закупівель через електронні майданчики, зокрема через систему публічних закупівель PROZORRO, що впроваджена в 2016 р. і являє собою єдину платформу, створену на принципах відкритого доступу, що поєднує всі авторизовані майданчики електронних аукціонів, між якими здійснюється автоматичний обмін інформацією і документами¹⁸⁴.

Також є позитивна динаміка, котра стимулює одну з найбільших напрямків розвитку нашої країни – аграрна промисловість. Група компаній «Ukrlandfarming» дозволяють за допомогою їх технологій дистанційно вести облік врожаю, виправляти помилки, відправляти групу для ремонту техніки, перевіряти об'єкти без виїзду на нього, контролювати якість посіву та перевезень усіх видів культур на елеватор. Такі можливості підвищують ефективність праці та економічну стабільність, адже затрати часу скорочуються на 50%. Такі покращення надають змогу детально вивчити питання на усіх рівнях

---

¹⁸² Концепції та парадигми у розвитку теорії та методології обліку : навч. посіб. / Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. та ін. Кропивницький, 2022. С. 185. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/11859/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD_%D0%9A%D0%9F%D0%A2%D0%9C%D0%9E_2022_%D0%9E%D0%A1%D0%A2.%D0%92._21.02.22.pdf (дата звернення 21.09.2022)

¹⁸³ Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». Асоціація підприємств промислової автоматизації України : вебсайт. URL: <https://aprau.org.ua/en/category/pubs>. (дата звернення 21.09.2022)

¹⁸⁴ Багацька К., Гейдор А. Бізнес-процеси в умовах діджиталізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 5. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2019/05/5.pdf> (дата звернення 25.09.2022)

виробництва¹⁸⁵.

COVID–19 приніс свої корективи, через це багато галузей перейшло на дистанційне обслуговування та роботу. Позитивна динаміка з'явилась і в державному управлінні за допомогою цифрового збереження документів. Новітнім введенням стала платформа від міністерства України «Дія». Дана платформа надає змогу керувати своїми документами, котрі посвідчують особу в онлайн режимі, користуватись адміністративними послугами, онлайн-курсами та ін.

Також одним з важливих факторів впливу на розвиток діджиталізації є регулювання нормативно-правовою базою механізмів запровадження інноваційної політики. Дані нововведення регулюються в Україні понад 200-ма різними документами в яких зазначені основні правові, економічні та організаційні питання¹⁸⁶.

Власникам підприємств варто зрозуміти, що не розпочавши процес діджиталізації свого бізнесу вони ризикують стати неконкурентоспроможними, а в перспективі просто зникнути під тиском постійних змін ринкового середовища, та більш прагматичних “діджиталізованих” конкурентів завтрашнього дня. Підприємства, які ж підтримують зміни і готові до них, а також здатні адаптуватися до більш гнучких моделей роботи, мають як ніколи великий потенціал успіху.

Для досягнення успіху, необхідно здійснити ряд першочергових заходів, а саме: впровадження нових комунікаційних ланцюгів та інформаційних потоків; розробка економічних та технічних вимог щодо реалізації інформаційно-комунікаційної технології; ресурсне та фінансове забезпечення діджиталізації підприємства; налагодження інформаційної

¹⁸⁵ Багацька К., Гейдор А. Бізнес-процеси в умовах діджиталізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 5. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2019/05/5.pdf> (дата звернення 25.09.2022)

¹⁸⁶ Веретенникова Г. Б., Устименко О.С. Діджиталізація, як інструмент управління підприємством. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. – 288 с. URL: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/13896-6824-PB.pdf>. (дата звернення 25.09.2022)

підтримки працівників та клієнтів; розвиток інформаційної інфраструктури підприємства для спрощеного доступу до необхідної інформації.

Найістотніший вплив на трансформування облікової методології, організації та практики спричиняє розвиток таких digitalтехнологій: штучний інтелект (Artificial intelligence), хмарні технології 182 і обчислення (Cloud technologies and computing), великі дані (Big Data), блокчейн (Blockchain)¹⁸⁷.

Штучний інтелект (Artificial intelligence) - це інтелектуальна комп'ютерна система, наділена можливостями розпізнавання мови, навчання та вирішення проблем. Artificial intelligence доцільно використовувати для вирішення завдань які регулярно повторюються (управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, витратами, грошовими потоками тощо) та вирішення нестандартних завдань (управління товарними потоками, створення прогнозних моделей, встановлення шахрайських схем).

До недоліків використання даної digital-технології можна віднести ймовірність кібератак, програмні помилки та похибки у алгоритмах. Крім того, слід зазначити низьку правову урегульованість застосування цифрових технологій в обліку.

Штучний інтелект використовується в різних сферах життя. Надає він значний вплив й на світ бухгалтерського обліку. Для використання можливостей технологій штучного інтелекту більшістю провідних країн розроблені національні та наднаціональні стратегії в цій сфері. Подібні документи були затверджені Європейською комісією, а також у США, Канаді, Франції, Великобританії, Німеччині, Китаї, Японії, Південній Кореї, Швеції та ін.

Україна, яка є членом Спеціального комітету зі штучного інтелекту при Раді Європи (AD HOC COMMITTEE ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE), у

---

¹⁸⁷ Концепції та парадигми у розвитку теорії та методології обліку : навч. посіб. / Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. та ін. Кропивницький, 2022. С. 181-182. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/11859/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD_%D0%9A%D0%9F%D0%A2%D0%9C%D0%9E_2022_%D0%9E%D0%A1%D0%A2.%D0%92._21.02.22.pdf (дата звернення 21.09.2022)

жовтні 2019 року приєдналася до принципів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) з питань штучного інтелекту (OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449).

Найбільш активно досліджують можливості впровадження штучного інтелекту в бухгалтерський облік компанії Великої четвірки (Deloitte, PwC, EY, KPMG). Їх ідеї вже стосуються не тільки бухгалтерського обліку, а й аудиту, аналізу та інших управлінських функцій.

В Україні власні програмні продукти, пов'язані із штучним інтелектом (AI-рішення) в обліку просуваються повільно. Активно розробляються програмні рішення, пов'язані із штучним інтелектом в бухгалтерії у Польщі, Германії та інших країнах світу. Прикладом конкретного програмного рішення є Skanujfaktura.pl. використанням такого програмного рішення дозволяє прискорити процес введення рахунків-фактур до системи бухгалтерського обліку шляхом автоматичного зчитування даних із зображень документів. Його сутність полягає в тому, що програма створює цифровий двійник сканованого рахунка-фактури у паперовому вигляді або отриманого у електронному вигляді та експортує його до іншої бухгалтерської програми. Весь процес є автоматизованим (якщо б3 заздалегідь здійснити певні налаштування) і на кожному етапі у людини є можливості вносити зміни вручну у разі необхідності.

В Україні не поширені власні рішення пов'язані із впровадженням штучного інтелекту в бухгалтерію, а зарубіжні продукти спеціалізовані на умовах діяльності країн, де вони розроблені, є позитивною ознакою той факт, що у країнах, близьких до України за економічною, технологічною та правовою структурою суспільства, були розроблені технологічні рішення, адаптовані до місцевого законодавства, що свідчить про те, що й для України даний шлях є не неможливим і їх можна адаптувати до українських умов¹⁸⁸.

---

¹⁸⁸ Пісоченко Т. С. Досвід роботи зарубіжних компаній з використанням штучного інтелекту у системі бухгалтерського обліку. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 58-59. URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%>

Хмарні технології і обчислення (Cloud technologies and computing) – «це сукупність технологій, що є пов'язаними між собою, становлять єдиний комплекс обробки даних і передбачають постійне збереження інформації на серверах у мережі Інтернет із її кешуванням на персональних комп'ютерах чи гаджетах». Тобто, цю digitalтехнологію можна розглядати як послугу інтернет-сервісу. Використання Cloud technologies and computing доцільно у разі необхідності резервного копіювання інформації, контролю та розширення доступу до інформації.

Великі дані (Big Data) – це сукупність програмних і апаратних методів, способів і засобів (комп'ютерних програм), які реалізують одну або кілька когнітивних функцій еквівалентних відповідним когнітивним функціям людини. Застосування цієї технології є доцільним при веденні управлінського обліку, формуванні звітності, аналізі договорів, управлінні ризиками тощо¹⁸⁹.

Використання digital-технологій у бухгалтерському обліку створює передумови для виникнення принципово нової форми обліку. Їх застосування призводить до змін у алгоритмі обробки інформації від моменту отримання первинного документа до складання звітності.

Досліджуване підприємство активно впроваджує в свою діяльність діджиталізацію. Насамперед, це підвищує конкурентоспроможність підприємства, надає високий рівень зв'язку з клієнтами, змінюються умови для зручності торгівлі, призводить до підвищення якості та рівня ефективності процесу управління, суттєво підвищується якість обробки облікової інформації та ін.

Отже, власникам підприємств варто зрозуміти, що для того щоб бути

D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_20.05.2022.pdf (дата звернення 28.09.2022)

¹⁸⁹ Концепції та парадигми у розвитку теорії та методології обліку : навч. посіб. / Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. та ін. Кропивницький, 2022. С. 182-183. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/11859/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87._%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD_%D0%9A%D0%9F%D0%A2%D0%9C%D0%9E_2022_%D0%9E%D0%A1%D0%A2.%D0%92._21.02.22.pdf (дата звернення 21.09.2022)

конкурентоспроможним в сучасних умовах необхідно впроваджувати нові підходи до ведення бізнесу та розробляти нові продукти з використанням digital-каналів підприємства. Впровадження діджиталізації в діяльність підприємств, дозволить підвищити його ефективність і забезпечить збільшення прибутку.

3.2. Аналітичне забезпечення формування показників конкурентоспроможності СМП в умовах євроінтеграції

Як засвідчують дані теоретичних досліджень та практичний досвід, сьогодні малий та середній бізнес відіграють надзвичайно важливу роль в економіці, адже це найбільший сегмент підтримки глобального бізнесу, який сприяє не тільки створенню нових робочих місць та забезпеченню високого рівня зайнятості працездатного населення, але й створює умови для підвищення рівня життя та доходів громадян, активізації інноваційних та трансформаційних процесів у світі.

Агробізнес є одним з найбільш прибуткових видів господарської діяльності та найбільш вигідних сфер для інвестування в Україні. 2021 р. приніс чимало законодавчих змін у сфері агробізнесу в Україні. Однією з головних новацій, яку можна виділити, став запуск ринку землі, який відкрив великі можливості для інвестицій в агробізнес України як для вітчизняних інвесторів, так і для зарубіжних. Водночас, за висновками експертів, у минулому році агросектор залишився однією з ключових галузей у зовнішньо-економічній діяльності України — агропродукції було експортовано на загальну суму \$27,8 млрд, що становить 41% загальноукраїнського експорту¹⁹⁰. Саме тому при затвердженні державного бюджету на 2022 р. уряд приділив значну увагу сектору аграрної політики. Зокрема, на підтримку аграріїв було виділено 4,6 млрд грн. Агробізнес України, як стратегічно орієнтований сектор економіки,

---

¹⁹⁰ Костецька О. Битва за податковий урожай: ТОП-5 найочікуваніших змін в агробізнесі у 2022 р. : вебсайт. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta> (дата звернення 28.09.2022)

очікує на зміни, які сприятимуть формуванню прозорого конкурентного середовища, впорядковуватимуть практику використання ресурсів та оподаткування таких операцій, а також впливатимуть на ефективність фіскальної політики в частині боротьби із ухиленням від сплати податків.

З набуттям незалежності у 1991 році Україна, стала повністю самостійною державою, що можна назвати причиною її курсу України до європейської інтеграції. Це можна пояснити тим, що Європа досить швидко розвивається як економічно, так і соціально, має прогресивні плани на майбутнє.

Україна вже має досвід співпраці з ближчими сусідами, що є перевагою. Країна знаходить в центрі Європи та має добре розвинений транзитний потенціал, через що має можливість покращення конкурентних переваг національного продукту. Рух України в напрямку Євроінтеграції є основним шляхом економічного розвитку, тому стоїть в пріоритеті.

До позитивних факторів євроінтеграції можна віднести те, що підприємства мають вільний доступ до найбільшого в світі ринку товарів і послуг. Працюючи з такими ринками наші підприємства мають змогу набувати досвід роботи компаній, що знаходяться в високорозвинених країнах, чим збільшують свою конкурентоспроможність і інвестиційну привабливість. Це, в свою чергу, дасть змогу модернізувати виробництво і переорієнтації сировинної економіки (в більшості) на високотехнологічну.

Одним з головних переваг, який отримає будь-яке підприємство, що вийшло на ринки ЄС є отримання знань і досвіду від більш розвинених підприємств¹⁹¹.

В наш час, через пандемію, постраждав малий бізнес. Але умови, що надає наша держава для початку здійснення підприємницької діяльності та її продовження, залишають очікувати кращого. При євроінтеграції малі

---

¹⁹¹ Дергачова Г. М., Смольникова В. Д. Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток підприємств. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 160-161. URL: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/13896-6824-PB.pdf>. (дата звернення 28.09.2022)

підприємства розглядаються в Європейській Хартії, що націлена на підтримку і зацікавлена у «виживанні» малого бізнесу для покращення добробуту країни в цілому. Малі і середні підприємства займають вагому частку у внесках до державного бюджету та є важливою складовою економічної системи. Тож при підтримці даного бізнесу та розгляді його з боку рушія та новатора, країну очікує економічне зростання.

При накладанні усіх зовнішніх факторів: карантин, військові дії, через що кожне підприємство України несе затрати у вигляді воєнного збору, нестійка економічна ситуація в країні, можна побачити, що населення країни має досить низьку купівельну спроможність. Розглядаючи євроінтеграцію не лише як економічний розвиток, а я допомогу в усіх аспектах життя, можна виділити високий соціальний та політичний розвиток європейських країн. Якщо наша країна візьме приклад з даних розвинених країн, то політична, економічна та соціальна ситуація почне стрімке покращення. Це принесе українським підприємствам прибуток через зростання купівельної можливості населення. Даний прибуток можна буде вкласти в розвиток власної діяльності.

З негативних сторін євроінтеграції можна виділити втрати підприємствами робочої сили, яка з легкістю зможе від'їжджати на заробітки за кордон.

Варто не забути й про те, що при можливості вільної торгівлі країн ЄС в Україні, зростає ризик зниження вітчизняного покупця в українській продукції через великий вибір та більш якісну продукцію. Але вихід з даної ситуації є – розвиток українського виробника і зростання його конкурентоспроможності до рівня, при якому товари різних країн не будуть кращими за якістю¹⁹².

З початком процесу Європейської інтеграції в Україні можна спостерігати поступовий перехід суб'єктів господарювання до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що пожвавлює приток

---

¹⁹² Дергачова Г. М., Смольникова В. Д. Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток підприємств. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 160-161. URL: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/13896-6824-PB.pdf>. (дата звернення 28.09.2022)

іноземного капіталу у країну, а також забезпечує підвищення якісного стану бухгалтерської звітності та подання більш детальної інформації про результати діяльності підприємств.

Існуюча теоретична основа Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності має дійсно високий рівень практичного використання, в першу чергу через свою зручність та відповідність вимогам часу. Водночас, світ не стоїть на місці і вимоги користувачів постійно трансформуються. Так, в умовах автоматизації обробки облікової інформації повне висвітлення всіх фактів господарського життя перестає бути проблемним питанням для практиків, більш актуальним для них постає питання щодо способу групування інформації з метою її аналізу та ефективного використання¹⁹³.

На розвиток системи бухгалтерського обліку суттєво впливають трансформації, які відбуваються у суспільстві. Фінансова криза 2008 року спричинила критику фінансової звітності і виникнення іншої – соціальної звітності, а згодом відбулося поєднання їх у інтегровану. Війна в Україні 2022 року, яку політологи за перебігом, охопленням країн, територій та людей, наслідками, вже називають світовою, змушує громадських діячів, науковців і практиків переглянути традиційні парадигми розвитку та суспільства, і обліково-аналітичного та інформаційного забезпечення, зокрема¹⁹⁴.

Найбільшою розбіжністю, яка існує між українською та європейською системами – є різні параметри, за якими відбувається поділ підприємств на малі, середні та великі. У свою чергу, це заважає формуванню уніфікованих з

---

¹⁹³ Новіков В.В., Прокопова О. М. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 58-59. URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_20.05.2022.pdf (дата звернення 28.09.2022)

¹⁹⁴ Позняковська Н. М. Парадигма розвитку суспільства і сучасні виклики до бухгалтерського обліку. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 63-66. URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_20.05.2022.pdf (дата звернення 28.09.2022)

європейськими стандартів та сфери використання МСФЗ для українських МСП¹⁹⁵.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

Конкурентоспроможність підприємства – здатність виробляти й реалізовувати свою продукцію швидко, дешево, якісно, продавати її в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування. Конкурентоспроможність підприємства – це можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку¹⁹⁶.

У сучасній ринковій економіці конкурентоспроможність будь-якого підприємства залежить від здатності його керівництва вчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Це, у свою чергу, обумовлює створення на підприємстві системи обліково-аналітичного забезпечення управління фінансами, що дозволить на ранніх стадіях прояву ризикових сигналів вчасно їх нівелювати, та впровадити у виробничо-фінансову діяльність підприємства необхідні стратегічні зміни¹⁹⁷.

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти одних і тих

---

¹⁹⁵ Фомін Д.А., Артюх О.В. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в умовах євроінтеграції. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 63-66. URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_20.05.2022.pdf (дата звернення 10.10.2022)

¹⁹⁶ Янковой О.Г. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : монографія. Одеса : Атлант, 2013. С. 7

¹⁹⁷ Гайдаєнко О.М. Обліково – аналітичне забезпечення управління фінансами підприємств. *Розвиток міжнародного економічного співробітництва: механізми та стратегії* : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 19-20 березня 2021 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С.102-104.

самих господарських операцій та подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз діяльності підприємства (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компоненти фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
1	2	3
Баланс	Наявність економічних ресурсів, що контролює підприємство, на дату балансу	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства. Прогнозування майбутніх потреб у показниках; оцінка та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство, ймовірно, контролюватиме
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз: прибутковості діяльності підприємства; структури доходів та витрат

Джерело: сформовано автором на основі¹⁹⁸

Аналітичні властивості фінансової звітності є невід’ємною частиною інформаційної системи управління. На практиці ці властивості проявляються у оцінці фінансово-економічного стану, шляхом розрахунку різноманітних відносних показників, які характеризують основні результати діяльності та стан економічних ресурсів і капіталу підприємства. Тому інформація, зазначена у фінансових звітах, повинна бути повною, правдивою та неупередженою, задля максимально об’єктивної характеристики господарської діяльності підприємства.

Бухгалтерський баланс являється головним носієм фінансової інформації для аналітичної оцінки фінансового стану підприємства, оскільки

¹⁹⁸ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 10.10.2022)

характеризується системою чітко взаємопов'язаних та взаємозалежних показників. Інші форми фінансової звітності також використовуються при фінансовому аналізі, проте інформація, зазначена у них, має меншу суттєвість¹⁹⁹.

З усіх найбільш відомих методів читання фінансової звітності (горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; метод фінансових коефіцієнтів; порівняльний аналіз; факторний аналіз) аналіз доходів здійснюється за допомогою горизонтального (часового) аналізу в частині порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом, що дає можливість вивчити динаміку доходів, а також вертикального (структурного) аналізу, який дозволяє провести аналіз структури доходів з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат діяльності в цілому.

Важливим етапом фінансового аналізу є аналіз ефективності роботи малого підприємства та розкриття причинно-наслідкових зв'язків показників фінансового стану і фінансових результатів, що відображається під час розрахунку показників прибутковості і рентабельності діяльності малого підприємства, які «більш повніше, ніж прибуток характеризують результати господарювання, оскільки їх величина відображає співвідношення ефекту з вкладеним капіталом або спожитими ресурсами»²⁰⁰. У процесі цього аналізу встановлюється рівень прибутковості використання капіталу в цілому та його окремих частин, а також рівень прибутку по відношенню до інших показників господарської діяльності.

На розрахунок показників рентабельності малого підприємства впливає зменшений обсяг інформаційної бази щодо розкриття показників прибутку у фінансовій звітності, що вимагає виокремлення таких показників рентабельності, які, по-перше, можливо розрахувати в обмежених

---

¹⁹⁹ Коваль Л. В., Томчук О. Ф., Немеш Г. С. Аналітичні властивості фінансової звітності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2018. Вип. 31. С. 193-197. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/18769.pdf> (дата звернення 10.10.2022)

²⁰⁰ Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. – К. : Знання, 2004.

інформаційних межах, а, по-друге, дозволяють отримати повне уявлення про ефективність діяльності малого підприємства. Тому для оцінювання ефективності діяльності малого підприємства найбільш інформаційно корисними є показники розрахунку співвідношення чистого прибутку до рівня продажу, активів, власного капіталу та витрат. Показники рентабельності малого підприємства відображено таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Методика розрахунку показників рентабельності малого підприємства

Показник	Порядок розрахунку	Характеристика показника
1	2	3
Показники рентабельності капіталу малого підприємства		
Рентабельність діяльності підприємства (сукупного капіталу)	чистий прибуток / сума власного і позикового капіталу	характеризує рівень прибутковості всього капіталу підприємства, що використовується в діяльності
Рентабельність власного капіталу	чистий прибуток / сума власного капіталу	характеризує рівень прибутковості власних коштів малого підприємства
Показники рентабельності продажу малого підприємства		
Рентабельність реалізованої продукції	чистий прибуток / чистий дохід від реалізації продукції	характеризує ефективність діяльності малого підприємства
Рентабельність доходів	чистий прибуток / всього доходів	характеризує рівень прибутковості отриманих доходів
Показники рентабельності виробництва малого підприємства		
Рентабельність виробництва продукції	чистий прибуток / собівартість реалізованої продукції	характеризує рівень прибутковості виробничої діяльності
Рентабельність продукції (виробництва, діяльності) в цілому	чистий прибуток / всього витрати	характеризує рівень прибутковості виробництва продукції

Джерело: сформовано автором на основі ²⁰¹

Далі дослідимо показники рентабельності на прикладі досліджуваного підприємства ТОВ «Великокисницьке»(табл 3.4).

²⁰¹ Ніжник Т.В. Аналітична оцінка фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва. Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення. Напрям 1. Облік, аналіз та контроль в сучасних умовах господарювання. 2021. № 4. С.37-44

Таблиця 3.4

Показники рентабельності ТОВ «Великокісницьке»

№ з/п	Назва показника	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021-2019 (+/-)
1	2	3	4	5	6
1	Рентабельність діяльності підприємства (сукупного капіталу)	0,13	0,08	0,34	0,21
2	Рентабельність власного капіталу	0,18	0,11	0,38	0,20
3	Рентабельність реалізованої продукції	0,16	0,11	0,41	0,25
4	Рентабельність доходів	0,16	0,11	0,41	0,25
5	Рентабельність виробництва продукції	0,20	0,14	0,76	0,56
6	Рентабельність продукції (виробництва, діяльності) в цілому	0,18	0,13	0,69	0,51

Нормативного значення для коефіцієнтів рентабельності не існує, але є загальне правило, чим вище значення коефіцієнту, тим краще. Провівши аналіз показників рентабельності по ТОВ «Великокісницьке», бачимо динаміку збільшення показників протягом 2019-2021 рр. Зокрема, рентабельність діяльності підприємства протягом трьох років зростає на 0,21 та у звітному році становила 0,34. Рентабельність власного капіталу збільшилася на 0,20, що характеризує рівень прибутковості власних коштів. Рентабельність продукції (виробництва, діяльності) в цілому зростає майже у 4 рази і у 2021 р. становила 0,69, що характеризує рівень прибутковості виробництва продукції.

Актуальна на сьогодні технологія складання нормативної звітності дозволяє обчислити широкий спектр індикаторів рентабельності.

Аналіз фінансової стійкості підприємства – одна з найважливіших характеристик його діяльності та фінансово-економічного добробуту. Вона характеризує результат його поточного, інвестиційного та фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, а також відображає здатність підприємства відповідати за свої борги й зобов'язання і нарощувати економічний потенціал. Фінансова стійкість відображає постійне стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства, здатність шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції, а також затрати на його розширення і

оновлення. Тобто, фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торгівельної діяльності, а також затрати на його розширення і оновлення²⁰².

Аналіз фінансової стійкості малого підприємства відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку²⁰³. Фінансовий стан малопідприємства, його стійкість напряму залежить від структури джерел власного і позикового капіталу та динаміки їх змін, що вимагає проведення систематичного аналізу показників, що їх характеризують та здійснення оцінювання оптимального їх співвідношення з позиції окремих користувачів малого підприємства. Показники фінансового стану відображають зміни у структурі позикового і власного капіталу, тому аналіз фінансової стійкості ґрунтується на показниках Балансу малого підприємства (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Коефіцієнти, які характеризують фінансову стійкість

№ з/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку на основі балансу	Рекомендоване значення
1	2	3	4
1	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу), Кфн	$K_{фн} = \frac{p. 1495}{p. 1900}$	$\geq 0,5$, збільш.
2	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, Кпк	$K_{пк} = \frac{p. 1595 + p. 1695}{p. 1900}$	0,4-0,6
3	Коефіцієнт фінансової залежності, Кфз	$K_{фз} = \frac{p. 1900}{p. 1495}$	≤ 2 , зменш.
4	Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості, Кпз	$K_{пз} = \frac{p. 1695}{p. 1300}$	
5	Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом), Кфс	$K_{фс} = \frac{p. 1495}{p. 1595 + p. 1695}$	0,67-1,5
6	Коефіцієнт фінансового левєриджу (фінансового ризику), Кфл	$K_{фл} = \frac{p. 1595 + p. 1695}{p. 1495}$	$\leq 0,5$, крит. — 1

²⁰² Кодацький В.П. Оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання. Економіка АПК. 2017. №12. С.74-76

²⁰³ Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. К. : Знання, 2007.

Продовження табл. 3.5

7	Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом, Кзз	$K_{зз} = \frac{p. 1195 - p. 1695}{p. 1100}$	>0.3
8	Коефіцієнт маневровості оборотних активів, Кма	$K_{ма} = \frac{p. 1195 - p. 1695}{p. 1195}$	0.1-0.5
9	Коефіцієнт маневровості власного капіталу, Кмвк	$K_{мвк} = \frac{p. 1195 - p. 1695}{p. 1495}$	>0, збільш.
10	Коефіцієнт маневровості позикового капіталу, Кмпк	$K_{мпк} = \frac{p. 1195 - p. 1695}{p. 1595 - p. 1695}$	

Джерело: сформовано автором на основі²⁰⁴

Дані таблиці 3.5 свідчать про те, що фінансова звітність, а саме форма № 1 «Звіт про фінансовий стан», є основним джерелом аналізу фінансової стійкості, що дає змогу визначити здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у зовнішньому і внутрішньому середовищі, яке змінюється. У таблиці 3.6 наведено розрахунок показників фінансової стійкості по досліджуваному підприємстві.

Таблиця 3.6

Аналіз фінансової стійкості ТОВ «Великокисницьке»

№ з/п	Назва показника	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021-2019 (+/-)
1	2	3	4	5	6
1	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу), Кфн	0,72	0,76	0,88	0,16
2	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, Кпк	0,28	0,24	0,12	-0,16
3	Коефіцієнт фінансової залежності, Кфз	1,40	1,32	1,13	-0,27
4	Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості, Кпз	0,28	0,23	1,11	0,83
5	Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом), Кфс	2,53	3,17	7,56	5,03
6	Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику), Кфл	0,40	0,32	0,13	-0,27

²⁰⁴ Коваль Л. В., Томчук О. Ф., Немеш Г. С. Аналітичні властивості фінансової звітності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2018. Вип. 31. С. 193-197. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/18769.pdf> (дата звернення 12.10.2022)

Продовження табл. 3.6

7	Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом, Кзз	0,87	1,09	1,49	0,62
8	Коефіцієнт маневровості оборотних активів, Кма	0,60	0,68	0,86	0,26
9	Коефіцієнт маневровості власного капіталу, Кмвк	0,57	6,51	0,79	0,22
10	Коефіцієнт маневровості позикового капіталу, Кмпк	-1,52	-2,17	-6,74	-5,22

Як свідчать показники таблиці, у звітному році ТОВ «Великокісницьке» стало більш автономним, самостійним, тобто здійснює свою діяльність за допомогою власних коштів згідно коефіцієнта фінансової незалежності. Порівнюючи коефіцієнт фінансової залежності звітного року до базисного, можна сказати що підприємство менше використовує залучені кошти, частка залучених коштів менша на 0,27, що є хорошою динамікою. Коефіцієнт фінансової стабільності зріс на майже втричі, тобто це говорить про те що підприємство має високий рівень фінансових стабільності і відповідно коефіцієнт фінансового левериджу зменшився і в 2021 р. становив 0,13.

Аналіз фінансового стану підприємства дає змогу оцінити інформацію про ефективність його діяльності. Провівши аналіз показників рентабельності та фінансової стійкості по ТОВ «Великокісницьке», бачимо динаміку збільшення показників протягом 2019-2021 рр. Підсумовуючи аналіз вищезазначених показників, можна стверджувати, що майже всі показники є позитивними – це характеризує надійність компанії. Проте у 2020 р. показники мають тенденцію до зниження. Досліджуване підприємство має хорошу здатність функціонувати і розвиватися.

Зокрема, аналіз фінансового стану підприємства є інструментом усунення невизначеності, яка виникає внаслідок прийняття управлінських рішень щодо мобілізації та розміщення фінансових ресурсів; раціонального співвідношення власних і залучених коштів; дозволяє обґрунтувати доцільність фінансування та підвищити рівень ефективності управління активами підприємства; дає змогу виявити здатність підприємства до сталого функціонування у майбутньому

періоді. Отже, вирішення питань, пов'язаних з удосконаленням існуючих та розробкою нових методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємства, набуває особливого значення.

Військова агресія Росії спричинила внесення великої кількості тимчасових змін до законодавства, що регулює зовнішньоекономічну діяльність. Зокрема, було запроваджено нові правові норми валютного, податкового та митного регулювання. На жаль, це законодавство не є стабільним, і потребує мало не щоденного моніторингу нових змін. ТОВ «Великокісницьке» у 2022 році для одержання стабільного прибутку вперше експортувало свою продукцію, так як має вигідне розташування.

Дослідження методики проведення аналітичної оцінки фінансової звітності на малих підприємствах в умовах діючих форм фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва дає підстави зробити висновок, що показники спрощених форм балансу та звіту про фінансові результати дозволяють здійснити аналіз фінансових результатів та фінансового стану малого підприємства для прийняття інформаційно-обґрунтованих економічних рішень системою управління і зовнішніми користувачами з виокремленням найбільш суттєвих інформаційних потреб різних категорій користувачів, а також надають можливість прогнозування фінансово-господарської діяльності малих підприємств та сприяють підвищенню її ефективності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки та пропозиції:

1. Для України значення підприємництва є винятково актуальним. Однією з найважливіших передумов розвитку економіки цивілізованим шляхом є розвиток і вдосконалення підприємницької діяльності. Світова практика свідчить, що малий бізнес сильно впливає на розвиток народного господарства країни, навіть на країни з добре розвиненою економікою. Розвиток малого підприємництва є важливим для економіки країни, бо воно виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку. Малі підприємства допомагають: знайти людям робочі місця; країні зробити ринкову економіку більш гнучкою; наситити ринок новими товарами; реалізувати новаторську (сприяння процесу продукування нових), господарську (використання ресурсів) та соціальну функцію (виготовлення товарів та послуг, необхідних населенню).

2. Правові основи організації та функціонування підприємницьких структур, державного регулювання підприємництва висвітлено в законах України, постановах Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, указах Президента України, наказах міністерств і відомств, розпорядженнях голів держадміністрацій та інших нормативних актах з цих питань.

Згідно з Господарським кодексом України підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Процедура реєстрації підприємства в Україні спрощується і стає більш комфортною з кожним роком. Скорочується час реєстрації, витрати, багато дій можна зробити віддалено. Реєстрація нової юридичної особи здійснюється в «Єдиному державному реєстрі».

Створення облікової системи малого підприємства передбачає здійснення низки організаційних процедур, а саме вибір: основних елементів її підсистем (фінансового і управлінського обліку); форми організації обліку; рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій

підприємств і організацій; форми ведення обліку; складу фінансової, податкової та управлінської звітності.

3. Правовою основою ведення бухгалтерського обліку є сукупність законодавчих і нормативних актів, що регулюють фінансово-господарську діяльність та її облік на підприємствах усіх форм власності. До правової основи ведення бухгалтерського обліку належать документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики, Державної фіскальної служби, Національного банку та інших державних органів. Нормативні органи встановлюють як об'єкти обліку, так і схему кореспонденції рахунків, методику обліку та ін.

Одним із найважливіших організаційних питань бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва є вибір форми бухгалтерського обліку, адже кожна форма обліку передбачає поєднання різних видів облікових реєстрів, які повинні забезпечити оперативний контроль, своєчасність, повноту і достовірність узагальнення у бухгалтерському обліку всіх здійснюваних господарських операцій, які відбувались у суб'єкта господарювання. Обрану форму обліку необхідно зафіксувати в Наказі про облікову політику та дотримуватися її протягом звітного року.

4. За сучасних умов розвитку бізнес-середовища суб'єкти малого підприємництва відіграють важливу роль в економіці. Існують проблеми ведення обліку на малих підприємствах це пов'язано з їх організацією та групуванням інформації. Головним завданням ведення обліку є створення єдиної інформаційної системи, яка дозволяє ефективно управляти підприємством.

Організація бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва включає такі основні складові: оформлення первинної документації; організація документування і ведення облікових реєстрів; узагальнення облікової інформації та складання звітності.

Організація обліку залежить від належного подання та відображення інформації в фінансовій звітності та порядку оподаткування. Це дозволить забезпечити розвиток малого підприємництва, вплине на появу нових робочих

місць, сплату податків у бюджет, розширення конкурентних переваг та розвиток економіки.

Досліджуване підприємство ТОВ «Великокісницьке» є суб'єктом малого підприємництва. Бухгалтерський облік здійснюється за простою формою та бухгалтерською службою на чолі з головним бухгалтером. Для автоматизації обліку використовують платформу Business Automation Framework (BAF).

5. У результаті проведеного дослідження встановлено, що обов'язковою умовою чіткої організації бухгалтерського обліку на малих підприємствах є забезпечення відображення кожної господарської операції у відповідних документах. Оскільки підприємства малого бізнесу використовують безліч первинних документів, що у свою чергу обумовлює значну трудомісткість обліку, виникає потреба застосування нагромаджувальних документів, які дозволятимуть здійснювати записи однорідних господарських операцій по мірі їх виникнення впродовж місяця чи періоду виконання робіт (надання послуг). На етапі узагальнення даних поточного обліку здійснюється формування реєстрів обліку, склад яких малі підприємства можуть обирати залежно від потреб, підготовка фінансової звітності для подання до відповідних державних органів, а також складання аналітичних таблиць за вимогами власника за простою формою.

Для вдосконалення організації бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва потрібно оптимізувати ведення первинного обліку, покращити організацію обліку, що включає облікову реєстрацію та ведення облікових реєстрів, на основі яких незалежно від обраної системи оподаткування підприємці повинні в обов'язковому порядку вести облік доходів, а також представити узагальнену облікову інформацію в максимально зручній формі для прийняття компетентних управлінських рішень.

6. За ступенем узагальнення господарських засобів, джерел їхнього утворення та господарських процесів у поточному бухгалтерському обліку рахунки поділяються на синтетичні та аналітичні.

Синтетичні рахунки призначено для отримання узагальненої (об'єднаної)

інформації. Синтетичний облік дає можливість накопичувати зведені дані про активи, власний капітал, зобов'язання і господарську діяльність підприємства. Між синтетичними і аналітичними рахунками існує постійний взаємозв'язок, який забезпечує достовірність, доступність і зрозумілість облікової інформації кожному користувачеві.

Проаналізувавши рахунок 10 «Основні засоби», на нашу думку доцільніше назвати його «Основні необоротні активи». Зокрема, для малих підприємств, які використовують прощений План рахунків бухгалтерського обліку, до рахунку 10 «Основні необоротні активи» додати субрахунки:

- 101 «Основні засоби»;
- 102 «Інші необоротні матеріальні активи»;
- 103 «Нематеріальні активи».

Для відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку ТОВ «Великокісницьке» застосовує робочий План рахунків бухгалтерського обліку розроблений відповідно до загального Плану рахунків, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.

7. Характерною особливістю суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб є подача звітності за формою, визначеною П(С)БО 25. Документом визначено зміст і форму Фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-м) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-м), а також Спрощеного фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс), а також порядок заповнення статей вказаних форм.

Фінансова звітність повинна бути правдива, неупереджена, прозора та докладна, звітна інформація повинна забезпечувати сталий розвиток суб'єкта господарювання, його конкурентоспроможність.

8. Діджиталізація означає переведення даних у цифровий формат. В умовах застосування комп'ютерних технологій та програмних продуктів у процесі діджиталізації економіки відбуваються трансформації бухгалтерського обліку та

облікових процедур, що призводить до підвищення якості та рівня ефективності процесу управління. Застосування програм автоматизації обліку дає можливість суттєво підвищити якість обробки облікової інформації. Крім того, використання комп'ютерної техніки змінює зміст та організацію праці облікового персоналу, зокрема зменшується кількість ручних операцій з обробки первинних документів, забезпечує систематизацію облікових показників.

Досліджуване підприємство активно впроваджує в свою діяльність діджиталізацію. Насамперед, це підвищує конкурентоспроможність підприємства, надає високий рівень зв'язку з клієнтами, змінюються умови для зручності торгівлі, призводить до підвищення якості та рівня ефективності процесу управління, суттєво підвищується якість обробки облікової інформації та ін.

9. Можна стверджувати, що одним із ключових напрямків розвитку економіки країни в умовах євроінтеграції є розвиток малого бізнесу. Дана форма підприємництва дозволить досить швидкими темпами наростити показники економічного розвитку, зокрема розмір ВВП, оскільки має можливість швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, участі у міжнародному поділі праці.

Євроінтеграція дає великий поштовх для вітчизняних виробників, оскільки рух – це життя. В умовах євроінтеграції кожне підприємство, яке бажає не функціонувати на розвинутому і повному конкурентів ринку, має бути готовим до значних змін як самому виробництві та технічному оснащені, так і в управлінні даними процесами. Євроінтеграція дасть можливість інноваційного та економічного розвитку, співпраці з розвиненими країнами ЄС, ріст експортного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності наших підприємств у порівнянні з європейськими.

Аналіз фінансового стану підприємства дає змогу оцінити інформацію про ефективність його діяльності. Провівши аналіз показників рентабельності та фінансової стійкості по ТОВ «Великокісницьке», можна стверджувати, що майже всі показники є позитивними – це характеризує надійність компанії. Досліджуване підприємство має хорошу здатність функціонувати і розвиватися.

ДОДАТКИ

Класифікація малих підприємств

Класифікаційні ознаки	Види підприємств
1	2
Мета і характер діяльності	- комерційні; - некомерційні.
Чисельність працівників та обсяг валового доходу	- малі; - мікропідприємства.
Форма власності	- приватні; - державні; - комунальні; - змішані.
Система оподаткування	- на загальній системі оподаткування; - на спрощеній системі оподаткування.
Належність капіталу і контролю	- національні; - іноземні (закордонні); - спільні.
Правовий статус і форма господарювання	- одноосібні; - кооперативні; - орендні; - господарські товариства.
Організаційна форма	- одноосібне володіння; - товариство (партнерство); - корпорація
Спосіб утворення (заснування) та формування статутного фонду	- унітарні; - корпоративні
Вид та характер господарської діяльності	- промислові; - торговельні; - сільськогосподарські; - будівельні; - транспортні; - фінансово-кредитні; - страхові; - туристичні; - консалтингові; - інші
Технологічна (територіальна) цілісність і ступінь підпорядкування	- головні (материнські); - дочірні; - філії.
Спосіб створення	- новостворені; - приватизовані державні підприємства.
Стадія розвитку	- активні; - стабільні; - нестабільні.

Джерело: сформовано автором

Базове правове забезпечення малого підприємництва в Україні

Закон	Короткий зміст
1	2
Конституція України	(ч. 1 ст. 42) «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом»
	ст. 3 встановлює в якості головного обов'язку держави утвердження і забезпечення прав і свобод людини
	ст. 55 встановлює право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб
Господарський кодекс	Згідно ч.1 ст.128 ГК України громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до ст.58 Господарського кодексу
Цивільний кодекс	ч.2 ст.50 ЦК України зазначає, що фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом
	ч.4 ст.87 ЦК України юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації
	(ч.1 ст.89) Юридична особа підлягає державній реєстрації у порядку, встановлену законом
Податковий кодекс України, Глава 1 Розділ XIV «Спрощена система оподаткування, обліку та звітності»	регулює застосування спрощеної системи, в частині порядку визначення доходів для платників єдиного податку, ставок єдиного податку, ведення обліку і складання звітності платниками єдиного податку, тощо
Закон України «Про підприємство» затверджено постановою Верховної Ради України від 07.02.1991№698-ХІІ	визначає основні правові, економічні та соціальні засади заняття підприємницькою діяльністю (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки

Продовження Додатку Б

1	2
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	визначає, що малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників - до 50 осіб

Джерело: ²⁰⁵

²⁰⁵ Гуцаленко Л.В., Марчук У.О., Мельянова Л.В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2019. С. 20-21.

Зацікавлені особи щодо облікової політики підприємства

№ з/п	Зацікавлені особи	Інтерес щодо облікової політики	Форма реалізації інтересів
1	2	3	4
Внутрішні користувачі			
1	Власники підприємства	організація і ведення бухгалтерського обліку таким чином, щоб забезпечувалося виконання триєдиного завдання: збереження майна власника; надання інформації для управління підприємством; формування фінансових результатів	<ul style="list-style-type: none"> - ініціювання формування облікової політики; - остаточне затвердження документів з її оформлення; - використання як інструменту організації бухгалтерського обліку на підприємстві; - визначення вимог до суб'єктів формування щодо забезпечення відповідності облікової політики інтересам власників
2	Керівник підприємства	несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та дотримання законодавства у ході виконання господарських операцій	<ul style="list-style-type: none"> - формування облікової політики підприємства; - затвердження документів з документального оформлення облікової політики; - контроль за виконанням прийнятої облікової політики
3	Управлінський персонал	створення за допомогою облікової політики системи організаційно-технічних і методичних заходів для забезпечення інформацією процесу управління	<ul style="list-style-type: none"> - висування і конкретизація вимог щодо організації бухгалтерського обліку; - може приймати участь у процесі формування облікової політики
4	Головний бухгалтер	особа, відповідальна за ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, за виконання і дотримання встановленої облікової політики, її відповідності чинному законодавству та особливостям діяльності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> - приймає рішення про формування облікової політики; - забезпечує обов'язкове дотримання і виконання положень облікової політики; - здійснює контроль за виконанням облікової політики працівниками облікових підрозділів
5	Облікові працівники	вибір таких елементів облікової політики, які б враховували особливості діяльності підприємства та дозволяли виконувати покладені обов'язки	<ul style="list-style-type: none"> - приймають окремо участь у розробці облікової політики в частині, яка стосується їх ділянки роботи; - дотримуються положень облікової політики

Продовження Додатку В

1	2	3	4
Зовнішні користувачі			
6	Аудитори	ознайомлення зі способами, які використовувалися для складання звітності, оцінка їх відповідності чинному законодавству для висловлення думки про достовірність звітності; джерело для отримання додаткових доходів аудиторської фірми	- надання послуг з формування облікової політики, перевірки її дотримання і відповідності законодавству; - отримання інформації про способи, які використовувалися при складанні звітності для проведення перевірки; - використання для планування і безпосереднього здійснення аудиту
7	Контролюючі органи	регламентація в обліковій політиці основних засад формування бази та обліку об'єктів оподаткування	- перевірка регламентації обраних способів ведення податкових розрахунків у внутрішніх документах підприємства, відповідність чинному законодавству та їх дотримання
8	Інвестори, кредитори та інші користувачі звітної інформації підприємства	розуміння способів і прийомів, які використовувалися для отримання показників прибутку; забезпечення порівняння даних	- ознайомлення з обліковою політикою та її аналіз в частині розкриття у фінансовій звітності

Джерело: сформовано автором ²⁰⁶

²⁰⁶ Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.

Погодження рахунків загального і спрощеного Плану рахунків

Спрощений План рахунків		Загальний План рахунків	
код рахунка	назва рахунка	код рахунка	назва рахунка
1	2	3	4
10	Основні засоби	10	Основні засоби
		11	Інші необоротні матеріальні активи
		12	Нематеріальні активи
13	Знос необоротних активів	13	Знос (амортизація) необоротних активів
14	Довгострокові фінансові інвестиції	14	Довгострокові фінансові інвестиції
15	Капітальні інвестиції	15	Капітальні інвестиції
16	Довгострокова дебіторська заборгованість	16	Довгострокова дебіторська заборгованість
18	Інші необоротні активи	18	Інші необоротні активи
		19	Гудвіл
20	Виробничі запаси	20	Виробничі запаси
21	Поточні біологічні активи	21	Поточні біологічні активи
23	Виробництво	22	Малоцінні та швидкозношувальні Предмети
		23	Виробництво
		24	Брак у виробництві
		25	Напівфабрикати
26	Готова продукція	26	Готова продукція
		27	Продукція сільськогосподарського виробництва
		28	Товари
30	Каса	30	Каса
31	Рахунки в банках	31	Рахунки в банках
35	Поточні фінансові інвестиції	33	Інші кошти
		35	Поточні фінансові інвестиції
37	Розрахунки з різними дебіторами	34	Короткострокові векселі одержані
		36	Розрахунки з покупцями та замовниками
		37	Розрахунки з різними дебіторами
		38	Резерв сумнівних боргів
39	Витрати майбутніх періодів	39	Витрати майбутніх періодів
40	Власний капітал	40	Статутний капітал
		41	Пайовий капітал
		42	Додатковий капітал
		43	Резервний капітал
		45	Вилучений капітал
		46	Неоплачений капітал

Продовження Додатку Г

1	2	3	4
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)
47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів
		49	Страхові резерви
48	Цільове фінансування і цільові надходження	48	Цільове фінансування і цільові надходження
50			
55	Інші довгострокові зобов'язання	51	Довгострокові векселівидані
		52	Довгострокові зобов'язання за облігаціями
		53	Довгострокові зобов'язання з оренди
		54	Відстрочені податкові зобов'язання
		55	Інші довгострокові зобов'язання
64	Розрахунки за податками та платежами	64	Розрахунки за податками та платежами
		65	Розрахунки за ЄСВ
66	Розрахунки з оплати праці	66	Розрахунки з оплати праці
68	Розрахунки за іншими операціями	60	Короткострокові позики
		61	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями
		62	Короткострокові векселі видані
		63	Розрахунки з постачальниками та підрядниками
		67	Розрахунки з учасниками
		68	Розрахунки з іншими операціями
		69	Доходи майбутніх періодів
70	Доходи від реалізації	70	Доходи від реалізації
		71	Інший операційний дохід
		72	Дохід від участі в капіталі
		73	Інші фінансові доходи
74	Інші доходи	74	Інші доходи
79	Фінансові результати	79	Фінансові результати
90	Собівартість реалізації	90	Собівартість реалізації
91	Загально виробничі витрати	91	Загально виробничі витрати
96	Інші витрати	96	Інші витрати

Джерело: сформовано автором^{207, 208}

²⁰⁷ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20190723/sp:max50:nav7:font2#Text> (дата звернення 26.08.2022)

²⁰⁸ Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення 26.08.2022)

**Законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють порядок
підготовки та подання фінансової звітності суб'єктами малого
підприємництва**

№ з/п	Нормативне джерело	Питання, що розкривається
1	2	3
1	Конституція України	Закон визначає загальні умови для ведення бізнесу, має найвищу юридичну силу
2	Господарський кодекс України	Кодекс визначає критерії віднесення суб'єктів підприємництва до малих, встановлює обов'язок малого підприємства подавати фінансову звітність
3	Податковий кодекс України	Кодекс визначає принципи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, а також порядку подання фінансової та податкової звітності
4	Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»	Закон регулює процедуру реєстрації юридичних та фізичних осіб-підприємців, які відносяться до категорії малих
5	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів, регулює процеси організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності на малих підприємствах.
6	Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами	Визначають порядок застосування суб'єктами малого підприємництва регістрів бухгалтерського обліку
7	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає зміст та форму фінансових звітів та загальні вимоги до розкриття їх статей
8	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»	Встановлює зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-м) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-м) та порядок заповнення його статей, а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс) та порядок заповнення їх статей
9	Порядок подання фінансової звітності	Визначає строки та порядок подання фінансової звітності суб'єктом малого підприємництва

Продовження Додатку Д

1	2	3
10	План рахунків бухгалтерського обліку активів капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Встановлює перелік синтетичних та аналітичних рахунків, дані стосовно яких використовуються в процесі складання фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва
11	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Визначає рекомендації щодо використання плану рахунків в обліку, на підставі чого складається фінансова звітність
12	Спрощений план рахунків бухгалтерського обліку	Встановлює спрощений перелік синтетичних та аналітичних рахунків, дані стосовно яких використовуються в процесі складання фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва

Джерело: сформовано автором ^{209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220}

²⁰⁹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²¹⁰ Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB#w1_

²¹¹ Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

²¹² Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

²¹³ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

²¹⁴ Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 23.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#top>

²¹⁵ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

²¹⁶ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>

²¹⁷ Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. №419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text>

²¹⁸ План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства 104 фінансів України від 30.11.1999 р. № 1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>

²¹⁹ Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

²²⁰ Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01/ed20010419#Text>